

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

45

Joi 7 noiembrie 1991
(Anul XXIV)

Scrisori deschise

CITITORII au remarcat, de bună seamă, în numerele noastre anterioare, prezența unor texte polemice de respectabile dimensiuni, redactate, în majoritatea lor, sub forma „scrisorilor deschise”. Ele aparțin unor prețuiți scriitori români din emigrație și exprimă puncte de vedere care îi angajează exclusiv. Am precizat acest lucru într-o notă redacțională din nr. 37/1991. Mai arătam acolo că publicarea acestor intervenții, făcută, înainte de toate, în numele respectării dreptului la opinie, se justifică și prin faptul că ele prezintă, după părerea noastră, un interes istorico-literar deosebit. Vom adăuga acum că nu doar istorico-literar ci și unul de rezonanță mai largă, implicând socialul, politicul, psihologicul.

Unele spirite au exprimat totuși rezerve față de amintirile „scrisorilor deschise”, reproșând autorilor subiectivismul, accentele prea personale, prea multele și prea gravele învinuiri reciproce, cu cit mai grave cu atât mai greu de dovedit, toate acestea având ca efect punerea într-o rețea lumină, nemeritată, a raporturilor dintre scriitori și, în genere, a figurii scriitorului.

Mărturisim că și noi am avut aceste frământări, dar ne-am zis că firesc este să prevăleze importanța de document a acestor texte, de document în accepțiunea cea mai cuprinzătoare. Oricât de subiective ar fi aceste mărturii, oricât de mult marcate de orgolii personale, ele au calitatea, prețioasă, de a fi expresia trăirii directe. Emițentii nu relatează din auzite ci au trăit ei înșiși evenimentele, ca protagoniști sau ca martori ai lor foarte de aproape. Din alăturarea și confruntarea depozițiilor, chiar dacă acestea, uneori, se contrazic până la a se exclude, ochiul expert va desluși calea spre adevăr, iar istoricul de mine își va putea construi, sprijinindu-se pe ele, sintezele sale „obiective”.

Dar argumentul care a cîntărit poate, cel mai mult în favoarea publicării acestor „scrisori deschise” a fost acela că ele au ca obiect o perioadă a istoriei noastre recente puțin cunoscută de publicul larg, datorită lipsei aproape totale de transparență. Ne amintim, printre altele, tăcerile compacte care se lăsau în jurul numelor de scriitori indezirabili, deveniți astfel pentru că într-o împrejurare sau alta au comis (uneori numai au schițat sau numai au sugerat) un act de independență față de putere. Față de aceștia Ceaușescu nu a mai reacționat ca predecesorul său, prin organizarea de condamnări publice. El pur și simplu i-a radiat, i-a șters din controale, făcându-i să dispară din raza de atenție a unui public lăsat, în privința lor, fără nici un fel de explicație. S-a vorbit (s-a vorbit în sens propriu, pentru că nu s-a scris), despre cazul Teșeneag, despre cazul Goma, despre cazul Dorin Tudoran, despre cazul Deșliu, despre cazul Blandiana, despre cazul Nedelcovici, despre cazul Dinescu, despre cazul celor șapte scriitori care s-au solidarizat cu Dinescu etc., dar acestea au devenit „cazuri” pentru că posturile de radio străine, și în primul rînd „Europa Liberă”, le-au făcut cunoscute. Altfel, în țară, nimic altceva nu s-a înregistrat decît o succesiune de enigmatice „dispariții”, cu mult mai multe, desigur, decît cele enumerate, căci la fel de brusc „dispărea”, lășea din atenția publică orice intelectual notoriu care făcea un gest de dizidență sau numai alega drumul exilului.

Astfel stînd lucrurile, a produce documente cit de cit clarificatoare despre această perioadă „tăcută” a literaturii noastre postbelice, ni se pare o acțiune mai mult decît necesară. Desigur, nu tot ce ni se propune ca document poate fi luat ca atare, dar spiritele avizate, spiritele critice vor ști să cadă pe aspecte semnificative chiar și acolo unde aparențele conduc spre impresia contrară.

Ne mai rămîne să spunem ceva despre formula însăși a scrisorilor deschise. Este un procedeu, o convenție jurnalistică, dar cine recurge la ea se și obligă, este de presupus, să-i respecte normele. Altfel, de ce ar fi ales-o? Scrisoarea deschisă (spre deosebire de cea închisă) își are ca destinatar real nu o persoană ci un public. Cel care o întocmește se adresează mai mult de formă cuiva anume, țintind în fond să intereseze pe cit mai mulți. Cîmpul de referiri va fi delimitat, de aceea, de scopul urmărit, restringîndu-se pe cit se poate dimensiunea „personală”, „intimă”. Extensie vor căpăta, în schimb, raportările la împrejurări și fapte care li privesc pe cit mai mulți. Astfel au fost concepute și textele pe care noi le-am publicat, cu mențiunea, totuși, că unele lucruri comunicate în ele puteau să la, mai potrivit, calea „scrisorilor închise”. În totul însă, aceste documente se prezintă ca bune premise de cercetare a unei epoci complicate, supusă cu intenție opacizării de trecutul regim totalitar. Nu ne îndoiim că acțiunea de investigare, aici abia începută, va continua și în alt cadru.

G. Dimisianu

PABLO PICASSO : Cap de faun. Număr ilustrat cu lucrări din Expoziția de gravură modernă și contemporană De la Max Beckmann la Enrico Baj (Muzeul Național de Artă — Donația Ligia și Pompiliu Macovei)

DIN SUMAR :

- Democrație tribală și democrație liberală • Talpa și omega • Panait Istrati și „Cruciada Românismului” • Ștefan Aug. Doinaș: Dialogul multiplu
- Nicolae Breban: Am fost atacat timp de 20 de ani în toată presa românească
- Miștocarii mei cu față umană • Ignazio Silone: Creșterea intensivă a țapilor ispășitori

FRANȚA — ROMÂNIA :

Itinerar coregrafic: etape — întâlniri — interferențe

— Programul manifestărilor —

„ASTAZI, ÎN TIMP CE CONTEMPLĂM O LUME AFLATĂ ÎN CURS DE DEMOCRATIZARE, trebuie să ne întrebăm care este ponderea elementului tribal și ponderea elementului liberal în cadrul noilor mișcări — scrie Raymond D. Gastil, analist în probleme sociale pentru organizația Freedom House de la New York, într-un articol apărut anul trecut în The Atlantic și reluat într-un număr de anul acesta (87) al revistei Sinteza. Trebuie să ne amintim de asemenea (scrie în continuare Gastil) că, în Italia, Japonia și Germania, fascismul s-a maturizat în societăți aflate în curs de democratizare și care furnizau unelte necesare discuției libere și mobilizării grupurilor mici. Tocmai acele grupuri mici au fost ulterior capabile să folosească privilegiile în scopul răsturnării sistemului democratic prin cîștigarea simpatiei și a unui sprijin probabil majoritar din partea unor popoare în gîndirea cărora principiile democrației libere nu erau ferm înrădăcinate. Lungul citat nu e întimplător. Mi s-a părut că Gastil identifică în chip just nu numai două accepții ale conceptului de democrație, la care voi reveni în articolul meu, dar mai ales un pericol potențial pentru toată această parte a Europei de răsărit și centrale care a pus capăt comunismului, dar nu poate fi încă deloc sigură că n-o pînădește riscul basculării într-o dictatură de semn contrar. Pericolul, așadar, este acela al ivirii, într-o democrație incipientă și fragilă, a germenilor unui tip de reorganizare totalitară a societății, pe o bază comunitar-naționalistă, semănînd cu fascismul. Fundamentalismele nu sînt o noutate, în lumea noastră, dar ele par să fie, mai cu seamă în deceniul din urmă, contrapondere, la nivel planetar, a rapidului proces de lichidare a structurilor comuniste. Revoluția care l-a alungat pe șahul Iranului și a demontat regimul lui autoritar a condus, fără multe ocoluri, țara către un regim religios fundamentalist, încă mai apăsător în interior decît cel dinainte și cu siguranță mai terorist în exterior. În Georgia, populația a răsturnat, prin alegeri libere, comunismul spre a așeza la cîrmă (cu o majoritate neegalată nici de aceea obținută la noi de către dl.

Democrație tribală și democrație liberală

Iliescu) un președinte naționalist, dispus a guverna cu ajutorul armatei și al gărzilor patriotice, după cum o dovedesc evenimentele lunilor din urmă. În Iugoslavia, comunistii sirbi, sprijiniți de militari care au făcut carieră sub Tito, încearcă să curme visul de independență al Croației, unde însă, dacă războiul civil va fi stopat la vreme prin intervenția comunității europene, se va instaura cu certitudine un regim naționalist de mină forte. Demarația nu pare să aibă, în aceste regiuni ale lumii, prea multe șanse. Dar comentatorii politici au avertizat că și acolo unde, pe ruinele comunismului, au luat ființă state democratice, riscul impuneri unor regimuri autoritare nu poate fi, din păcate, exclusiv cu desăvîrșire. Explicația acestui fenomen trebuie căutată în cele condiții din istoria fiecărei țări în parte care favorizează mentalități și comportări antidemocratice în esență, deși se prezintă în aparență ca aparținînd democrației și încă într-una din cele mai vechi accepții ale ei.

DUPĂ CUM NE REAMINETESTE GASTIL, DEMOCRATIA ARE DOUĂ ACCEPȚII ȘI DOUĂ SURSE ISTORICE. Prima accepție leagă democrația de dorința popoarelor de a fi stăpîne pe soarta lor. Regăsim această dorință din timpuri imemorabile. Democrația de trib și, mai apoi, sătească s-a impus din antichitate și din evul mediu în multe țări ale Europei și ale lumii. Atena antică ori cantonele elvețiene din evul mediu au cunoscut-o bine, oferind modelele clasice. Trăsătura principală a acestor sisteme este autodeterminarea. Mai largă sau mai restrînsă, după caz, participarea „poporului” la viața statului s-a făcut dovadă revulgei unei democrații întemeiate pe voință colectivă și ne autodeterminare politică. A doua accepție a democrației este de sursă liberală și pune accentul pe omul, ale individului, mai presus de cele ale colectivității. Democrațiile europene moderne ori democrația americană se inspiră din

acest al doilea model. Desigur, într-un regim democratic, drepturile fundamentale ale omului și drepturile lui cetățenești și politice se împletesc de obicei în mod strîns. Dar accentul pus pe unele ori pe altele poate modifica radical natura democrației. În Europa centrală de după 1918 tocmai o astfel de deplasare de accent s-a petrecut, conducînd Italia la mussolinism și Germania la nazism. Revoluția sovietică din octombrie 1917 n-a fost decît curmarea brutală a unui proces de liberalizare a statului țarist autocratic care, în vremea lui Stolipin și în efemerul regim social-democrat al lui Kerenski, părea să cunoască o evoluție spre democrație. Teoriile celor două tipuri de democrație s-au înfruntat de-a seori și în România din prima jumătate a secolului XX. Sub domnia lui Carol I, se creaseră premisele unei democrații burgheze, pe care teza statului țărănesc al lui Iorga o contesta deja în anii de debut ai secolului. După războiul mondial, România a devenit un stat democratic de esență liberală, avînd de exemplu în concepția lui E. Lovinescu un puternic motor ideologic. Dar, pe durata a două decenii, liberalismul a trebuit să facă față atît atacului de la stînga, al comunismului internațional, cu centru la Moscova, cît și atacului de la dreapta, al naționalismului de toate nuanțele. Legea Mîrzescu a permis, în 1924, legalizarea P.C.R., tocmai pe considerentul surselor lui externe de sprijin. S-a exagerat enorm, în istoriografia epocii comuniste, rolul P.C.R. în destabilizarea democrației burgheze. În schimb, teoriile statului etnocratic, ale autohtonismului gîndirist, ale corporatismului și altele, care susțineau desființarea partidelor și a sistemului parlamentar, s-au dovedit un adversar cu adevărat redutabil. Deja în anii 20 și apoi neîntrerupt pînă la războiul al doilea, mișcările antisemite și legionarismul au constituit fenomene de contestare a de-

mocrației libere instaurate în 1918.

NU EXISTĂ NICI O ÎNDOIALĂ CĂ ASISTĂM, DIN NOU, ÎN LUNILE DE DUPĂ REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989, la un conflict similar. Schimbînd ce e de schimbat, prăbușirea totalitarismului comunist n-a condus automat la o democrație liberală, ci la una, vorba dlui Iliescu, originală. Dl. Iliescu are mai multă dreptate decît își poate închipui el însuși. Ca un demn purtător de cuvînt al comunismului cu față umană, președintele ales la 20 mai 1990 este apărătorul cel mai marcant al valorilor unei democrații tribale în România. Toate valorile pe care d-sa pariază sînt valori constitutive ale unui stat puternic, centralizat, capabil să garanteze cetățenilor anumite libertăți politice, dar care nu pot fi considerate și valori liberele. Nu e vorba doar de concepția socialistă a dlui Iliescu în privința reformei economice și a legii fondului funciar (ultima d-sale intervenție televizată ne-a convins, odată mai mult, cum înțelege bunăoară președintele relansarea agriculturii). E deopotrivă vorba de accentul pus în chip sistematic pe caracterul instituțional al noii noastre democrații. D-sa consideră, după fiecare confruntare de forțe, că politica trebuie întărită. Proiectul de constituție prevede armatei un rol intern considerabil. Sprijinul acordat democrației „originale” de către SRI aproape că nu mai trebuie evocat. Pînă la un punct, e normal nu numai ca dl. Iliescu să gîndească astfel, dar și ca o parte din opinia publică românească să i se alăture. Reacția la etatismul comunist nu s-a dovedit suficient de puternică pentru a împiedica perpetuarea inevitabilă a unor mentalități de tip colectivist și pentru a înfrîna procesul înțelegerii și fixării în conștiință a valorilor liberalismului. Liberalismul a părut dintotdeauna comunistilor adversarul cel mai primejdios. Chiar în scurtele

epoci de dezgheț ideologic, de după Congresul XX al PCUS, de pildă, liderii comunisti s-au grăbit să condamne simptomele de liberalism burghez. Ceaușescu a preferat să dea curs naționalismului cel mai șovin (în fond, incompatibil cu internaționalismul marxist), dar a rețezat fără milă orice tendință liberalistă. Puțin timp după înlăturarea dictatorului și pe un fundal confuz încă, mișcarea naționalistă s-a reorganizat și a stat la originea citorva dintre cele mai acute conflicte din țară. În definitiv, naționalistii sînt la fel de ostili liberalismului ca și comunistii. Statul național și, la limită, etnocratic poate comporta elemente de democrație tribală, sătească, dar în nici un caz el nu poate fi o democrație liberală. Auto-determinarea și tendințele de închidere politică (sau economică, de tipul: „Nu ne vindem țara!”) sînt caracteristice gîndirii unor oameni care reduc democrația la dreptul comunităților de a-și hotărî destinul. Nu acest drept ca atare este în discuție, el opunerea lui celuialt drept, al individului. Democrația plenară s-a dezvoltat totdeauna și pretutindeni în legătura a acestor două categorii de drepturi. Naționalistii nu vorbesc însă de dreptul meu ca individ la libertate și dreptate, ci doar de dreptul meu ca român de a avea un stat capabil să mă apere de agresiune străină. Și, inevitabil, ei intră în conflict cu minoritățile din interior sau cu alte națiuni, care, și ele, pot la un moment dat să pună accentul pe drepturile lor nu ca ființe umane, ci ca maghiari, germani sau evrei. Crizele sociale survenite în România din ultimele luni își au una din origini în această abordare a democrației exclusiv pe latură comunitară, tribală, națională și în foarte slaba afirmare a componentei ei individuale și universale. În acest context, comunistii, precum dl. Iliescu, se găsesc de aceeași parte a baricadei cu naționalistii, precum dl. Ceonța. Paradox care ne permite să ghicim și comportarea aparent illogică a securității ceaușiste, șovină în aceeași măsură în care a fost represivă și care ne avertizează de direcția din care vine pericolul cel mai mare pentru speranțele noastre într-o adevărată democrație.

N. M.

NE SCRIB CITITORII

Și totuși s-a clintit

A FOST dat ca numai o nouă invazie devastatoare a minerilor la București, de data asta împotriva celor pe care credeau că-i apăra pînă prin iunie '90, să determine demisia guvernului condus de Petre Roman, cel care ne garanta mai acum cîteva luni că nu se clinteste din loc, cu o crasă lipsă a demnității și percepție a realității. Dar iată că s-a clintit, mai precis a fost obligat să demisioneze, așa cum de fapt i se cerea de luni de zile prin mijlocirea presei și demonstrații pașnice. Numai că d-sa a ignorat permanent cu aroganță-i cunoscută toate semnalele, perseverînd în incompetență economică, încurajînd (și nu numai) corupția de la nivelul cel mai înalt și pînă la portar, cîștigînd fotogenic la televizor și în interviuri toate pariurile pierdute și aplicînd mici cosmetizări de suprafață atunci cînd criza sta să explodeze și își simțea

scaunul în pericol. Din păcate a înțeles să lase locul altora, numai după ce minierii, veniți a patra oară în capitală și acum din proprie inițiativă, după cum declară ei înșiși, și cu alte scopuri decît cele precedente, a scufundat din nou în bezna imaginea României pe plan național și internațional. O acțiune gravă, împotriva oricăror legi, cu implicații din cele mai nefaste pentru democrația țării și imaginea ei în lume. Nu era suficient că de-abia ne spălasem puțin de păcate, după acțiunile antidemocratice organizate de putere în ianuarie, februarie, martie și culminînd cu iunie 1990? Acțiunile la fel de grave dacă nu și mai grave, dar pe care Puterea instalată, escamotînd realitatea, le-a privit și le privește în continuare printr-o optică falsă. Poate că tocmai aceasta a constituit preludivul ultimei acțiuni.

Dar putea fi evitată venirea minerilor la București? După declarațiile lor, da, dacă dl. Roman, în peste un an și jumătate și-ar fi găsit o zi în care să le asculte păsul și să le vadă condițiile nemulțumitoare de muncă, așa cum de fapt le-a promis cu multe luni înainte. Era deci suficient să meargă în mijlocul lor în Valea Jiului, ca ei să rămînă acolo unde le este locul. Și dacă este unanim recunoscut că de la început li s-au acordat privilegii mai mari ca altora, revendicările lor erau de fapt revendicările întregii țări, ajunsă, printr-o politică labilă și mincinoasă, la limita supraviețuirii. Căci nu numai ochiul specialistului vede că, pînă la ora actuală, programul guvernamental de privatizare și trecere la economia de piață are efecte vizibile mai mult în bișnița legalizată în plan micro-social, dar și pe plan macrosocial, iar întreprinderile și alte unități de stat machiate cu cite un S.A. peste haina veche, nu fac altceva decît să-și ascundă pierderile umflîndu-și prețurile la produse pe seama cumpărătorului. Piața concurențială reală fiind o ficțiune, totul nu este altceva decît un mod de jecmănire a cetățeanului, o luptă surdă între stat și stat pentru a cîștiga cit mai mult, producînd cit mai puțin.

Nuanța cuvintelor de cedare a puterii are mai puțină importanță, cert este că Guvernul a căzut, dar a făcut-o tirziu, după ce a adîncit la cote inferocitoare dezastrul economic, politic, moral și cultural al țării. Și odată cu evenimentul, ca în toate evenimentele noastre post-revoluționare, normal, au apărut și scenarii. Care de care mai amănunțite și mai fantastice, născute parcă să ascundă și bruma de adevăr înțeleasă de toți.

Decamdată dl. Iliescu a numit un nou prim-ministru în persoana d-lui Stolojan care, semn bun, prezintă încredere pentru toate forțele politice ale țării, cu iradierea firească dincolo de granițele ei. Parlamentul — recent și cu mici rezerve — l-a acordat votul de încredere pentru

întreaga echipă guvernamentală propusă inițial. Și după toate acestea ne întrebăm: mai există suspiciuni?

Cu toată coloratura ceva mai diversă a noului cabinet și cu toată încrederea pe care o prezintă unanim dl. Stolojan, noi știm că se va încerca dirijismul frînelor de către aceleași mini de partid și de stat bine antrenate de pînă acum. Depinde numai de noul prim-ministru dacă se va lăsa manevrat din umbră, sau dacă va acționa în scurtul timp pe care și l-a propus pînă la alegeri, cu demnitate, corectitudine, și cinstea de care se bucură la ora actuală și pe care dorim să le confirmăm pe parcursul mandatului său. E un început bun, mai bine zis deocamdată pare, și n-am dori să ne înșelăm.

Să nu ne amăgim însă că noul cabinet va putea să acopere peste noapte groapa uriașă adîncită de precedentul, ci doar că vom începe să vedem primele semne pozitive ale activității sale: stoparea valului de corupție generalizată, înlăturarea tuturor cadrelor de conducere compromise și a incompetenței și birocrăției din administrația de stat, economie și alte sectoare, asigurarea unei protecții sociale la decența minimă a nivelului de trai, organizarea în condiții libere și democratice a alegerilor anticipate sau nu, pînă la finele mandatului său.

Și e bine să-și formeze convingerea că într-un stat de drept demisia e o soluție onorabilă în fața neputinței de a guverna democratic, fără să se mai ajungă la contestații publice vehemente sau să vină minierii pentru aceasta. Căci pe lingă legile care trebuiesc respectate de toți mai există și legea bunului simț, ceea ce n-a avut vechiul guvern.

GH. GH. POPESCU
Glodeni — Lăculet, Dimbovița

Talpa și Omega

ÎN ULTIMII ANI ai regimului comunist din România s-a accentuat o tendință permanentă în cadrul lui și care pare contradictorie la prima vedere, date fiind țelurile generale ale sistemului de ordin economic, politic și social, anume exaltarea țăranimii, invocarea ei laudativă excesivă, supervalorificarea folclorului, care, bineînțeles, era socotit o creație exclusivă a ruralității, în fine resurrecția vechilor concepte ale gândirii tradiționaliste precum „vatră”, „dezrădăcinare”, „izvorul” purității și autenticității etnice. În timp ce regimul se străduia din răsputeri (și în ultima vreme o făcea cu o nemai-pomenită brutalitate) să distrugă lumea rurală, să o dizloce sau măcar s-o reducă la o citime nesemnificativă, în sfârșit, s-o vire în tiparele artificiale ale concepției lui despre prosperitate, dezvoltare și fericire, operația aceasta, care a fost negreșit o crimă la adresa națiunii, se făcea acompaniată de vâcarmul țămbalelor și naiurilor celor mai tradiționale, al chiotelor și strigăturilor adaptate unui festivisme de buci și de petrecere joasă.

În paralel cu aceasta, o sumă întreagă de intelectuali născuți la țară n-au lipsit să proclame cu mindrie aceasta apartenență, (deși oficial „clasa muncitorească” continua să fie privilegiata supremă) ca pe o marcă de nobilitate, sau să o exploateze în literatură fără ca uneori să mai ia în seamă tragedia care se desfășura dacă nu suferințele lor, în tot cazul „acasă”. Lista lor e prea lungă și mă tem că fie și numai înșirind multe nume nedreptățim prin omisiune o sumedenie: Ion Gheorghe și Ioan Alexandru, Gh. Pițuț și Fănuș Neagu, Marin Sorescu și Ileana Mălăncioiu, Florența Albu și Adrian Păunescu etc., asta pentru a nu cita decât scriitori autentici. Nu voi spune că totul a fost o diversivune, deoarece nu-mi îngădui a suspecta buna credință a atitor îndrăgostiți declaratori de ruralitate, mi-e greu însă să-mi rețin pana de la a da contur acestui gând atunci când îl vedeai pe Marin Sorescu participând la operația „Satele românești” din Belgia cu volumele sale lirice în care era vorba de cu totul altă imagine a satului românesc și oferindu-le drept o ilustrare a ceea ce se petrecea cu țăranimea în acel moment tragic. Dar mi-e greu să-mi inchipui că era sinceră și naivă ideea unor intelectuali care credeau că prin spectacolele de bilci gen „Cintarea României” se „salvează” folclorul, ba chiar că aceasta ar fi astfel „valorificat”. Fenomenul a fost răspîndit (mai puțin vâcarmul) pe întinsul întregului „lagăr socialist”, eu l-am văzut cel mai bine organizat în scurta mea trecere prin Letonia; era o formă de aculturație prin folclorism și un fel de concesie bine dirijată a autorităților (străine în așa zisa Uniune Sovietică, conaționale în România) față de băștinașii asupriți, puși în același timp să țopăie și să chiuie de bucurie pentru ceea ce li se întâmpla sau să debiteze niște partituri inepte pe scheme populariforme. Ceea ce nu se știe de către spectatori mai tineri ai fenomenului este că această atitudine (temperată de oarecare bun-simț) a fost și aceea a oficialităților și culturalilor români de dinaintea de instaurarea comunismului, îndeosebi a regimului lui Carol al II-lea. În timp ce sămănătorismul murise de decenii în conștiința elitelor intelectuale românești, iar poporanismul, în derivația sa țăranismul politic, se dovedea a nu fi o soluție viabilă „țăranismul” literar și artistic continua să fie speculă demagogică și propagat la nivelul educației politice elementare.

După evenimentele din decembrie, 1989, cel care s-a specializat, posedând chiar o publicație proprie, în tîmărirea „țăranului” în spiritul vechiului idealism este Fănuș Neagu, prozator liric și pitoresc, ale cărui coarde au vibrat neîntrerupt la nenorocirea clasei sale de obirșie, deși lucrul acesta n-a fost prea propriu ilustrat în opera sa de imaginație. Trăind și el în București, în condiții de confort foarte burghez, el a rămas să plîngă, după cum se știe, cu o perfectă bună credință, destinul lumii rurale, operație pe care o face îndeosebi în ziarul *Țara*. Acolo el nu conține să afirme de pildă că țăranimea a fost clasa „cea mai lovită” de către comunisti, ceea ce constituie un strident neadevăr, simptomatic însă pentru ceea ce vrem să dovedim în paginile de față.

Oricine a fost martor al nenorocirii abătute asupra țării noastre odată cu comunismul știe că nu țăranimea a fost obiectivul prim și cel mai important al adversității sale. El a lichidat aproape instantaneu (economicște dar și fizicește) moșierimea (1945) apoi partea cea mai avută și mai dinamică a burgheziei (reforma monetară, 1947, naționalizarea băncilor, a industriei, 1948). În paralel, a avut loc distrugerea supras structurii statului (corpul de ofițeri, de magistrați, corpul didactic superior, o bună parte din clerul de altă conștiințe decît cea ortodoxă). Țăranimii i-a venit rîndul ceva mai tiru și diferențiat, după ce comunistii au aplicat în privința ei tactica „tovarășilor de drum”, practic vorbind abia în anii '50, cînd au fost lichidați și micii comercianți și meșteșugarii.

Oncît ar fi fost de împilată și lovită, lumea rurală nu putea fi zdrobită și desființată, căci ea constituia peste 70% din populația țării. Membrii ei au fost absorbiți în „clasa muncitoare”, dar și în noua burghezie, în corpul ofițeresc, în aparatul de represiiune. Încercarea de distrugere a societății rurale tradiționale sau a acesteia rezultate din marea reformă agrară (1920) s-a întins pe două decenii și oacă economia rurală a fost grav modificată prin exacțiuni și prohibiții, lumea rurală a rămas, grav mutilată și resurcuturată, dar a rămas. La sfîrșitul perioadei comuniste, jumătate din populația țării continuă să locuiască în mediul rural; în Franța (țară să nu fost comunistă) nu mai locuiesc decît vreun milion de oameni pe o suprafață cultivabilă dublă față de România. La noi în țară trăiesc și se întrec, participă la economia rurală cam de 20 de ori mai multe persoane decît în țările din vestul Europei. Comunistii s-au străduit, din motive precumpănitoare politice și cu metode brutale, să forțeze procesul de industrializare a țării și deci și de urbanizare pe care partea cea mai dinamică a societății liberale românești o întrevăzuse încă de la începutul secolului trecut și o inițiasse deindată ce avusese putința să o facă. Politica aceasta se întemeiea pe modelul străin și, treptat, pe succesele autohtone, mai ales între cele două războaie mondiale, un merit extraordinar avîndu-l ultima guvernare liberală (1933—1937) începută sub președinția lui I. G. Duca și continuată de Gh. Tătăreanu, cu sprijinul direct (poate chiar cu o implicare prea mare) a regelui Carol al II-lea, om de viziune mult mai largă decît se crede și cu merite indiscutabile în această privință.

VECHEA societate românească a fost mereu acuzată că neglijase problema rurală, și asta în ciuda agitației sămănătoriste și poporaniste sau a țăranismului politic foarte concret și atît de puternic pe scena politică. Iată ideea aceasta exprimată de un scriitor care, la urma urmei, ar putea fi el însuși acuzat de păcatele pe care le denunță: „Poporul continuă să rămîie singur și să trăiască izolat ca în vremea invaziilor, a domniilor străine și a ocupațiilor militare. Fiecare domn își face însă acasă o cameră țăranască, opincile, iile, botele, donițele, oalele au devenit decorative, de pe urma sentimentului intuitiv că sîntem străini de țărani, compensat prin transportarea în copie a mobilierului țăranesc în gospodăria noastră. Din același sentiment ne-am prăpădit douăzeci de ani după boii lui Grigorescu și același sentiment ne face să iubim folclorul, muzica țăranului acasă, la București. Toate aceste platonisme ne dau conștiința că ne facem teoretic datoria.”

I s-au trimis țăranului cîteva categorii de agenți de contact. Preotul nu se ocupă de țăran. Învățătorul prea puțin. Prefectul habar nu are, cu gîndul la teatru și la Calea Victoriei. Jandarmeria aduce țăranului regulamente. Perceptorul vine cu toba. Proprietarul nu mai e. Tot ce vrea magistratul este să se mute mai repede în Capitală. Vlădica stă la episcopie, Universitatea călătorește (...). Cu țăranul rămîne circumscripția. Și pelagră ici, tuberculoză colo, sifilis între ele. Statul are douăsprezece ministere la București. Idealul constă în a-ți iubi puternic poporul în fiecare zi, cu condiția să nu-l vezi niciodată”. (T. Argezi, *Literatură și omul de rînd*, 1929)

De la celebrul „Bonjour, popor!” al unui boier aproximativ de prin Vilcea,

MAX BECKMANN : Căscatul (Din ciclul Chipuri)

de dinainte de primul război mondial, la invocarea țăranului care ar fi „Talpa și omega” națiunii, leșită din gura unui orator politic din anii '20, ar fi multe de citat și de comentat. Desigur că în clipa de față situația s-a schimbat: lumea rurală nu numai că n-a fost trecută cu vederea, a fost urmărită și stoarsă ca o pradă, ca o feudă, ca o satrapie, iar în ansamblu a fost socotită un inamic periculos, o potențialitate negativă în toate planurile comunistilor. Ei nu s-au temut de anumite acte de revoltă la sate (pentru ei țăranimea fiind, după formula leninistă, „sacul cu cartofi”) ci de relativa independență a lumii rurale față de administrația centrală în anumite zone geografice ale țării. Această independență atrăgea oricui atenția asupra marelui succes economic al proprietății funciare particulare și asupra proporționalului eșec al colectivismului dirijat de stat (Același Lenin spunea că mica proprietate generează capitalismul în proporție de masă).

Ceea ce în mod cert au izbutit să facă patru decenii de dominație comunistă a fost să sporească eterogenitatea lumii rurale, atît pe cea lăuntrică, în fiecare unitate în parte (sat) cît și pe ansamblu, diferențele între unele și altele dintre zonele geografice (altitudine, apropiere de centre urbane, descoperirea de zăcămintele minerale, implantarea artificială de „obiective” industriale) accentuîndu-se și mai mult. Și apoi s-a mai petrecut ceva neprevăzut în planuri: întocmai ca după marile epidemii de ciumă, comunistii au privilegiat fără să vrea pe fericitul supraviețuitor, apoi pe toți cei care au izbutit să se „descurce”, chiar să se „învințească”, profitînd, dacă nu de altceva, de calitatea de proprietari de mici parcele, devenite foarte rentabile, ca niște oaze în mijlocul catastrofelor generale (și cu posesiunea cărora ar fi murit de foame între cele două războaie mondiale). Mulți trăiesc azi mai bine decît moșierii de pe vremuri, în case uneori cu aspect de vile (fie și în stil de primărie, cum spunea Marin Preda) și cu dotații și comodități superioare vechilor conace și curți boieresti. Dacă ne gîndim că în ultimele decenii s-au construit la țară vreun milion de locuințe individuale, în covîrșitoarea majoritate a cazurilor cu materiale furate, avem un tablou economic și mai ales moral schițat destul de sigur. La țară nu mai există țăranii viziunii sămănătoriste și nici măcar aceea reală de dinainte de comunism, ci o societate eterogenă de indivizi, mai

mult o adunătură, care are doar unele tangențe cu economia rurală și cu cultivarea pămîntului, o pleoră de funcționari, o administrație absurdă și împovărătoare, tot felul de inși cu pretenții dirigiste, de băgători de seamă și coordonatori.

NU mai puțin însă, a trăi și a-ți desfășura activitatea la țară e, chiar și pentru aceștia, exact ca pe vremea regimului „burghez-moșieresc”, o frustrare, o degradare, indiferent că e vorba de preoți sau medici, de dascăli sau ingineri. Nu e nici foarte sigur că la țară se pot face afaceri mai fructuoase doar pentru faptul că țăranii ar fi niște imbecili, lăsîndu-se mai ușor înșelați; mai curînd ne vine a spune că în societatea rurală șmecherii și escrocii pot exercita asupra ei abuzuri mai directe și mai nepepsite. Goana unor orașeni după pitoresc, aer igienic și liniște nu are nici o legătură cu vreo curiozitate pentru ființele umane și problemele lor sociale. „Naționalismul universal” nici nu ia contact cu țăranul. Nimeni dintre oamenii cu carte nu se duce să-l învețe carte direct, de la om la om. Ei se satisfac pe calea presei, citiți cîteodată de orașenii agasați de ifosele sentimentale și dezideratele „pentru popor”. Votul universal pune lichelele electorale în tren și automobil și, din cînd în cînd, într-adevăr, țăranii sînt adunați la întruniri ca să afle că toți oamenii care fac politică și doresc țării un progres mai sigur sînt sau pungași, sau bandiți, sau vinduți cite unei străluciri. Țăranimea este un obstacol în numele cărui își permite să vociferze în Capitală oricine binevoiește să pară pasionatul inspirației verbale. Cînd au fost scrise rîndurile acestea? Excepțînd pe îninteligibilul pentru generația tînără: „perceptorul vine cu toba”, totul pare scris acum.

...Dar și expresia de mai sus va căpăta foarte curînd realitate, nici o grijă. Pentru a evita catastrofa pe care ea o ascunde, bătrînul Moromete și-a vindut cu anticipație pămîntul, a renunțat la ceea ce dădea definiție existenței sale.

Alexandru George

P.S. Pentru a încheia pe un accent mai puțin sumbru, l-am întrebat pe simpaticul Fănuș Neagu, dacă în ultimele două decenii a voităz mai puțin în străinătate pe urma spectacolelor fotbalistice, decît la țară (la cea adevărată, nu la cotidianul d-sale purtînd inspirat acest nume).

MIRCEA IORGULESCU:

Panait Istrati si

A DEVENIT Panait Istrati antisemit? A aderat Panait Istrati la fascism?

Acestea au fost întrebările, brutale, expeditiv, simplificatoare, din perspectiva cărora au fost de obicei prezentate articolele publicate de Panait Istrati în revista „Cruciada Românismului”. Într-o 20 decembrie 1934 și 28 martie 1935. Unsprezece articole, cu totul nu douăsprezece, cum inexact se afirmă de pildă, în numărul 6/1939 al revistei „Cahiers Panait Istrati”, unde au fost publicate în traducere franceză „La Croisade du Roumanisme — La collaboration de Panait Istrati en douze articles”; astfel se intitulau secțiunile ce le este consacrată în, de altminteri, merituosă publicație. Și sînt reproduse aici, într-adevăr, 12 texte; dar al 12-lea nu a fost nici scris, nici dat de Istrati pentru „Cruciada Românismului”. A apărut postum, la 23 mai 1935 (Istrati murise la 16 aprilie 1935), în traducerea lui Alexandru Talex; fiindcă fusese scris în limba franceză și destinat unei publicații franceze. Un act de abuzivă anexiune este această trecere în lotul colaborării lui Istrati la „Cruciada Românismului” a unui articol ce fusese scris pentru o altă revistă. Un abuz minor, s-ar putea spune; dar acest al 12-lea articol, numindu-se „Entre le fascisme et le communisme. Testament politique d'un témoin de notre temps, se atribuie implicit „Cruciadei Românismului” o altă importanță și o altă semnificație decît aceea, impusă de hazard, de a fi fost ultima publicație la care Istrati a fost colaborator permanent; i se atribuie rolul de publicație ce i-a găzduit testamentul politic. Anexiunea nu e chiar inocentă.

Mai ales în contextul existenței, printr-o „Istratiene” (Istratologii, Istratologii), a unei inexplicabile tendințe de a se înălbi, cu orice preț, imaginea unei publicații ce nu a fost niciodată pînă acum prezentată analitic, dar a făcut, în schimb, obiectul unor considerații categorice.

Si chiar al unei polemici. La colocviul internațional „Panait Istrati și revoluțiile”, din martie 1969, ținut la Valence (Franța), cercetătorul german Heinrich Stiehler (cunoscutor atît al limbii române, cît și al celei franceze; a îngrijit editarea integrală a operei lui Istrati în Germania; este autorul unei masive lucrări monografice — Panait Istrati. Von der Schwierigkeit, Leben zu erzählen, Büchergilde Gutenberg, Frankfurt am Main, 1990) a spus despre „Cruciada Românismului” că a fost „organul unei drepte intelectuale antisemite și xenofobe” (cf. „Cahiers Panait Istrati”, nr. 7/1990, p. 53). Prezent la Colocviu, Alexandru Talex a intervenit, precizînd că, dimpotrivă! a fost revista „unor oameni foarte tineri, al căror principal animator, Stelescu, avea să moară asasinat de Garda de Fier, mișcarea fascistă din România” (était l'oeuvre de très jeunes gens, dont le principal animateur, Stelescu, devait mourir assassiné par la Garde de Fer, le mouvement fasciste de Roumanie — loc. cit.). Al. Talex fiind unul dintre întemeietorii și conducătorii „Cruciadei Românismului”, mărturia lui a prevalat. Cu atît mai mult cu cît la același Colocviu s-a mai înregistrat o intervenție, prin care se susținea că regimul de atunci din România, cel dictatorial-comunist, declara fascistă ideologia „Cruciadei Românismului” („Ion Stănică falsait remarquer que c'est l'actuel régime de Roumanie qui déclare fasciste l'idéologie de La Croisade du Roumanisme!” — loc. cit.); sau, cu alte cuvinte, cine socotea „Cruciada Românismului” o publicație de dreapta sau chiar fascistă... făcea, de fapt, jocul regimului comunist de la București. În consecință, poziția lui Heinrich Stiehler a fost asimilată unor „anacronisme ce constituie o necinste intelectuală” („certains anachronismes qui constituent une malhonnêteté intellectuelle” — S. Geblesco, Epilogue, „Cahiers...”, nr. 7/1990, p. 54). De remarcat totuși că vehementa punere la punct venea din partea unei persoane care nu știe românește, n-a văzut niciodată vreun număr al „Cruciadei Românismului” (dar și dacă ar fi văzut, tot degeaba ar fi fost...), d-na S. Geblesco bazîndu-se exclusiv pe cele două „mărturii”, a lui Al. Talex și a lui Ion Stănică. Într-un răspuns ulterior, d-na Geblesco (psihanalistă; conferențiar la Facultatea de Litere și Științe Umane din Nisa) invocă de altfel în chip explicit aceste două „mărturii” pentru o nouă, încă și mai

violentă, punere sub acuzație a celor spuse de Heinrich Stiehler: „Je persiste, d'autre part, à affirmer que lors de la discussion du Colloque de Valence, H. Stiehler a apporté de l'eau au moulin de ceux qui, depuis 1934, continuent à moudre la même véneneuse farine. A savoir que la condamnation du communisme par Panait Istrati, qu'il exprimait avec sa collaboration à La Croisade du Roumanisme (organe de droite) équivalait à peu de chose près à une adhésion aux thèses fascistes. C'est sur ce point qu'Alexandre Talex, qui a été l'un des animateurs de La Croisade fournit avec sa clarté habituelle les précisions que réclamait H. Stiehler. (...) Alexandre Talex a donné le témoignage de qui a souffert dans son esprit et dans sa chair des agissements d'une tyrannie. Au moment du Colloque de Valence, M. Stiehler ignorait-il que le régime communiste roumain était toujours en place, et que, comme le fit remarquer l'un des intervenants, c'est de régime qui (après ses prédécesseurs en Russie, en France et en Roumanie) déclarait que l'action d'Istrati se plaçait aux côtés de celles des ennemis de la liberté des peuples?” (S. Geblesco — Réponse, in „Cahiers...”, nr. 8/1991, p. 221). Dincolo de duritatea neobișnuită a limbajului, surprinde în aceste răspuns creditul absolut acordat celor două „mărturii”, ele fiind singurul suport al respingerii opiniei lui H. Stiehler. Precizările făcute de Al. Talex și citate mai înainte sînt în afara chestiunii: întemeierea „Cruciadei...” de către „amendement tineri” și uciderea lui Stelescu de către legionari nu dovedesc, totuși, că revista ar fi avut orientare democratică; sau cum obișnuie Heinrich Stiehler, asasinarea lui Ribbentrop de către Hitler nu i-a conferit celui ucis calitatea de „democrat”. Cît despre calitatea „mărturiilor”, este probabil că autorul ei nu știe cît de puțină. În 1973, în volumul Panait Istrati — Amintiri, evocări, confesiuni (Editura Minerva, București) figura și articolul Scrișoare deschise către... dreapta, articol ce inaugurasă colaborarea lui Istrati la „Cruciada Românismului”. Dacă regimul comunist considera, într-adevăr, colaborarea lui Istrati la „Cruciada Românismului” drept o expresie a „fascizării” lui, cum de a permis, atunci, redactarea acestui text?! Mai mult, îngrîșitorul acestei editări menționa, într-o notă, despre „Cruciada Românismului”, că a fost „o revistă condusă și scrisă de tineri, neîncreștinați în vreun partid politic și care au oferit lui Panait Istrati posibilitatea să-și exprime convingerile fără nici o oporunitate”. O caracterizare extrem de binevoitoare și de elogioasă, ce nu ar fi putut să apară dacă regimul comunist ar fi insistat realmente asupra caracterului „fascist” al revistei „Cruciada Românismului”. Autorul ei era chiar Alexandru Talex, cel despre care, în 1980, polemista din „Cahiers...” nota că „a donné le témoignage de qui a souffert dans son esprit et dans sa chair des agissements d'une tyrannie”. Este însă drept că, născînd româneste, d-na Geblesco nu avea cum să afie că afirmațiile făcute de Al. Talex la libertate la Valence în 1969 fuseseră publicate în 1965 la București, sub „tiranie”.

Așa cum, desigur, nici Christian Goffetto, fostul director al revistei „Cahiers Panait Istrati”, n-a avut nici o posibilitate de a verifica informațiile nu se știe de cine furnizate în vederea prefătărilor numărului în care au fost publicate. În traducerea franceză, articolele lui Istrati din „Cruciada Românismului”. Necunoscînd limba română ei avînd, probabil, o imagine cu totul vagă despre istoria politică și culturală a României interbelice, Christian Goffetto afirma entuziast și categoric: „si l'on convient que La Croisade fut bien une revue «éclectique» par la

diversité des thèmes politiques qu'elles a traités, il faut également convenir que Panait Istrati, Mihail Stelescu, Alexandre Talex ont administré la preuve magistrale de leur intuition politique en abordant de front des plaies encore béantes de nos jours: le fascisme, le communisme, la démocratie, la nature du pouvoir, la place des minorités dans les nations, l'antisémitisme... C'est cette actualité qui confère à ces textes leur inestimable valeur” („Cahiers...”, nr. 6/1989, p. 9).

„Dovadă magistrală”, „inestimabilă valoare”... cititorul român are de ce tresări la întîlnirea cu aceste expresii.

Dar ce a fost, de fapt, „Cruciada Românismului”?

REVISTA purtînd această denumire bombastică și belicoasă a apărut la 22 noiembrie 1934, avînd ca director pe Mihail Stelescu și ca redactor șef pe Alexandru Talex. Era subintitulată „săptămînal de orientare politică și literară” și reprezenta publicistic gruparea „Cruciada Românismului”, organizată și condusă tot de Mihail Stelescu, ai cărei membri se numeau „cruciații”.

Mihail Stelescu (n. 10 iulie 1906, la Brumărești — tatăl său era funcționar la consuliatul român) fusese, oficial, adjunctul și succesorul lui Corneliu Zelea Codreanu. Locuise un timp la Galați, apoi la Constanța (unde a urmat cursurile liceului „Mircea cel Bătrîn”), din nou la Galați (unde, a înființat o „frăție de cruce”), apoi la Brăila, Tecuci, Putna și Cahul. Pe Corneliu Zelea Codreanu l-a cunoscut în 1927; din 1928 și va fi, oficial, „aghiotant”. Mihail Stelescu ar fi, după propriile mărturisiri, creatorul distincției legionare „Crucea albă”; tot el ar fi introdus, ca uniformă legionară, cămașa verde (am crezut că va fi culrăsa unei tinereți înfaptită cu frăgezimea ierbil și curățenia frunzelor) — „Cruciada Românismului” nr. 29/27 iunie 1935). În 1934, după asasinarea de către legionari a primului ministru I. Gh. Duca (29 decembrie 1933), între cei doi lideri ai mișcării legionare a izbucnit un conflict încheiat prin retragerea lui Mihail Stelescu din Garda de Fier. Mihail Stelescu, se va spune ulterior în revista lui, ar fi fost „adversar al practicilor teroriste” și s-ar fi opus asasinării lui I. Gh. Duca. După alte mărturii de epocă, între Corneliu Zelea Codreanu și Mihail Stelescu ar fi existat și o luptă pentru putere: „Ideolog” al mișcării legionare, devenit, în 1930, student la Facultatea de Litere și drept din București. Intrat, apoi, în Parlament (era, se pare, cel mai tînră deputat), unde s-a remarcat prin discursuri ce ar fi impresionat puternic auditoriul. Mihail Stelescu ar fi amenințat întîietatea „Căpitănelui”, a cărui precaritate intelectuală încețase să mai fie un secret.

Desprins, așadar, împreună cu un grup mai mare de legionari nemulțumiți de „Căpitănel”, din Garda de Fier, Mihail Stelescu și-a înființat, în toamna anului 1934, o mișcare proprie, anume „Cruciada Românismului”. Membrii ei, „cruciații”, urmau un protocol similar celui legionar — semne distinctiv, adunări desfășurate într-o atmosferă de misticism și clandestinitate, cult al personalității „șefului”, pelerinaje, anexiuni și uzurpări de simboluri, sub pavăza cărora erau însă avansate atitudinile și orientările proprii.

Cert, „Cruciada Românismului” a fost o dizidență legionară, revista cu același nume fiindu-i tribună publicistică. Două au fost principalele obiective ale noii mișcări, judecînd după textele publicate în revistă: 1) unificarea dreptei naționaliste și antisemite; 2) eliminarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

Într-o Prefață publicată în primul număr al „Cruciadei Românismului”, Mihail Stelescu anunța astfel că dorește să îndrume și să mobilizeze pe cei încrezători în românism: „Vom căuta să fim iz-

vor și îndreptar celor ce militează pentru românism”. Militantismul românist era, cel puțin declarat, sustras apartenențelor politice: „Nu vom mai fi nici verzi, nici albaștri, nu vom fi nici roșii și nici albi, ci vom fi români în gîndurile și scrisul nostru, deoarece poți să crezi în ceva fără să porți cămașă colorată, după cum poți să porți cămașă colorată fără să crezi în nimic”. Rhetorica pestriță și găunoasă a populismului de serviciu era de asemenea prezentă: „Vom asculta freacăuțu satului, frămîntarea uzinei, tăcerea biroului, plînsul spitalului, vaietul colibei și zarva străzii și vom scrie. Acolo se află răul și binele, minciuna și adevărul, crezul și programul. Acolo soluțiile, acolo doctrina”.

Îmbietoarea, prin ambiguitate, prefată era însă discret contrazisă în celelalte pagini. Într-un text aflat de asemenea în primul număr („Demisia doctorului Trifu”, p. 6), Mihail Stelescu era denumit „legionarul idealist” și se deplîngea dezbinarea organizațiilor (extremiste) de dreapta: „...așa de dureros să vedem cum în fața fronturilor comune ale democrației și stîngii radicale, organizațiile noastre de dreapta se fărîmîțează și se distrug...” În numărul 3 al „Cruciadei Românismului”, Mihail Stelescu preciza că prin înființarea revistei voia să readucă mișcarea pe făgașul inițial; este vorba, desigur, de mișcarea legionară. „Am început să scot această gazetă — scria directorul „Cruciadei” — cu gîndul curat și cinstit de a duce mai departe o credință sfîșiată închinată binei acestui neam, în ritmul și vederile noastre, ale celor puțini ce scriem aici la ea. (...) M-am revoltat și am cerut revenirea la direcția inițială a mișcării. Intriga de culise, aranjamentele din umbră sînt metode politice, nu legionare. (...) Eu n-am plecat, am fost dat afară. Crezul meu nu l-am trădat. La dușmani nu m-am adăpostit” (s.a). În nr. 4 (13 dec. 1931) se cere crearea unui „front comun naționalist”, condiția fiind înlăturarea liderilor măcinați de pofta de putere: „Teama de șefie, ambiția mică și murdărie sînt cauzele frînturii mișcării naționaliste. Cearta dintre familiile Cuza și Codreanu a dus la deosebiri de principii. (...) Unirea mișcării de regenerare a românismului se va face totuși, cînd cei azi în subordinea ambițiilor se vor rupe de miturile mincinoase și peste capetele lor se vor uni mișcările, dezinteresate și minaiți numai de spiritul de frățietate. (...) ziua aceea nu e departe, cînd orbiții vor vedea și fanaticii se vor dezmeticii”.

„Nu reneg nimic din scurtul meu trecut și din cei 10 ani de luptă duși zi de zi, în slujba Românismului, alături de camarazii mei” — revine Mihail Stelescu asupra rolului său în mișcarea legionară și încercînd să-i recupereze pe „camarazi”. Fiindcă, scrie el, „Mulți dintre camarazii mei sînt oameni, după cum, din nenorocire, puțini lor conducători sînt viermi” („Cruciada...”, nr. 6/10 ian. 1935). Nu peste multă vreme, într-un articol intitulat „Fascism, Hitlerism, Românism” („Cruciada...”, nr. 16/21 martie 1935), Mihail Stelescu definește grupul „cruciaților” drept un „laborator”, unde se pregătesc o doctrină specific națională, nici fascistă, nici hitleristă, dar comparabilă tipologic, totuși, cu aceste formule totalitare. „Cruciada — afirmă, la început Mihail Stelescu — nu e o mișcare de masă, nu e o dizidență, nu e nici grupare, nici partid. Ea vrea să fie laboratorul în care să se pregătească oamenii și ideile călăuzitoare ale românismului de mine”. Urmează precizarea poziției față de fascism: „Fascismul are părți bune și părți rele, le constatăm pe-amîndouă, îl admirăm pe Mussolini ca pe un mare creator și salvator al țării sale din ghearele comunismului, dar atît. Din Fascism vom reține un lucru, experiența lui”. Tot „experiență” va „reține” Mihail Stelescu și de la hitlerism: „Azi, în afară de oarecare socializare, poporul german se găsește pe linie mare, imperialistă, urmărită de vecuri. Hitler a refăcut și a recîștigat emanciparea Germaniei, i-a dat impuls de viață și aspirații de revanșă. Incontestabil, Hitler e un mare German și mîine poate să ne fie aliat sau dușman, dar atît. Noi avem de învățat și din experiența național-socialistă ceva, dar iarăși sistemul de a conduce un popor industrial și imperialist nu poate fi copiat pentru noi, un popor agricol și pasnic”.

Un totalitarism original, iată visul lui Mihail Stelescu și al „cruciaților”: „Mănunchiul de oameni strînsi în jurul „Cruciadei” se simt în stare să dea țării lor o doctrină și un program de lucru, izvoit din nevoile și mediul românesc, adaptat sufletului românesc și aspirațiilor românismului”. Italienii au, deci, fascismul, germanii îl se potrivește hitlerismul, românii vor avea, și ei, ca să nu fie mai prejos românismul. Într-o scrisoare deschisă (a doua) adresată în paginile „Cruciadei Românismului” lui Corneliu Zelea Codreanu, Mihail Stelescu îi va acuza, de altfel, pe acesta că nu are o „doctrină” și că a împrumutat, de la mișcările totalitare străine, doar tehnologia violentei și recuzita: „Caracteristica evoluției mișcării d-tale nu este decît un șir întreg de procese și de pocnete de revolver. Comuniștii au avut o doctrină, fascistii de asemenea, național-socialiștii la fel. Evoluția lor are un contur doctrinal”.

MAX BECKMANN: Operație grea. Ciclul „Chipuri”

„Cruciada Românismului“

mar, spiritual, bazat pe o analiză științifică și pe o necesitate istorică de rezolvire a anumitor probleme acute din țara lor. Știi oare că Lenin a fost un mare gânditor? Știi că Mussolini a fost și este un mare gazetar, un om de litere, un iubitor al muzicii (de care d-ta ai oroare)? Știi că Hitler e un om care nu ignoră pe marii sociologi, că are o concepție politică? D-ta n-ai luat de la ei decît cămașa colorată și metoda violenței, care la ei a fost calea finală a unei revoluții ce dosise mai întîi („Cruciada...“, nr. 64/7 martie 1936).

DACĂ inițial Mihail Stelescu se declarase doar dezamăgit de Corneliu Zelea Codreanu („cînd m-am apropiat de el l-am găsit sec și ambițios. L-am descoperit setos de singe și de cununi de aur. N-am găsit în el „revoluționarul“, omul de flăcări și de gemu. Minciuna vorbelor lui m-a îndurecat, micimea gîndurilor lui m-a încovoiat în lăuntrul meu, unde am găsit lumina, și-am plecat“ — „Cruciada...“, nr. 6/10 ian. 1935), mai tîrziu „Căpitănu“ va fi declarat „criminal“ („Cruciada...“, nr. 18/4 aprilie 1935), se va vorbi apoi despre „homosexualitatea“ liderilor legionari („Conducători ai Gărzii de Fier homosexuali“, în „Cruciada...“, nr. 29/27 iunie 1935), în sfîrșit, șeful mișcării legionare va fi demascat ca nefiind de origine românească, „născut din părinți polono-germani corecți cu singe ucrainian“ („Cruciada...“, nr. 60/25 aprilie 1936). De-a lungul campaniei împotriva lui Corneliu Zelea Codreanu, fostul său „aghiotant“ nu va ezita să dea publicității tot ce credea mai compromițător — de la complicitatea dintre Ministerul de Interne și Garda de Fier pînă la subordonarea față de Hitler a mișcării legionare. La 16 iulie 1936, pe cînd se afla în spitalul Brîncovenesc, internat pentru o banală operație, Mihail Stelescu a fost asasinat de o echipă de legionari, alcătuită chiar din foștii membri ai „cubului“ său. L-au împușcat, trăgînd fiecare cîte un glonte, l-au cîmpîrit cu securile, au dansat de bucurie cî l-au ucis, apoi s-au predat autorităților.

Românismul „cruciaților“ a fost dublat, era aproape inevitabil, de antisemitism. În nr. 7/17 ian. 1935, era astfel denunțată prezența scriitorilor evrei: „Editurile românești primesc bani de la stat, ca subvenție pentru încurajarea literaturii autohtone. Editurile românești beneficiază de reduceri la costul hîrtiei, păsuii de plată și altele, cu final scop: promovarea literaturii naționale. Editurile românești tipăresc numai evrei și anume pe: I. Călugăru, Camil Baltazar, I. Peliz, Emil Ciomac, George Silviu, Marie Voronca ș.a. Cărți care reconstituiesc ghetoul și insultă românismul, prin limbă și peisaj sufletec. Editurile românești au în comitetele de lectură scriitorii evrei: Isaia Răcăciuni, Camil Baltazar ș.a.“. O încercare de clarificare face Mihail Stelescu în nr. 14/7 martie 1935, scriind: „Pentru evreii... în situația de azi, cu pretențiile false pe care le au de români, nu-l putem socoti decît anti-român și numai așa le vom zice. Ei sînt de vină de excesele la care se dedau atîția; ei, evreii, au inventat numirea de antisemit. De aceea să ne ierte «Sărindarul» că nu-l putem fi pe plac să ne intitulăm «antisemiți», fiindcă aceasta e o noțiune falsă care nu interpretează atitudinea noastră, ci noi îl acuzăm pe domniile lor de anti-românism“. Așa cum refuza, pentru „Cruciada Românismului“, denumirile de grupare, mișcare, partid, propunînd-o pe cea, echivocă și... poetică, de „laborator“, Mihail Stelescu nu admite că militanții „cruciați“ pentru „românism“ ar fi antisemiți, în schimb îi acuză pe evreii de anti-românism. Nici logica, nici claritatea ideilor, nici proprietatea termenilor nu par, de altfel, să fi constituit latura forte a fostului ideolog legionar. Cum vor fi fost discursurile lui din Parlament și prin ce anume vor fi impresionat, nu se poate ști: dar publicistica directorului „Cruciadei Românismului“ are un remarcabil aspect semidict. Un avantaj, pare-se, de nu chiar o condiție pentru o propagandă ce se vrea eficientă, intrucît lipsa de rigoare intelectuală și confuzia permit cele mai neașteptate împreunări de sensuri. În același articol destinat precizării poziției „Cruciadei Românismului“ față de evrei, Mihail Stelescu afirmă că împotriva acestora nu va fi practică violența, ci... revoluția națională (!) „Nu vom practica nici violența contra domniilor lor (a evreilor — n.n.), căci nu sîntem adepțiți „huliganismului“, dar dacă va trebui să rezolvăm odată problema altfel decît platonic, vom face așa fel încît istoricii să scrie: că românismul n-a învins prin huliganism, ci prin revoluție națională. Termenul de data aceasta credem că e cel preferat“.

În aceeași ordine de gîndire se va ajunge la descoperirea și afirmarea unui antisemitism „uman“. Răspunzîndu-l, oarecum polemic, lui Panait Istrati, redactorul șef al „Cruciadei Românismului“, Alexandru Talex, teoretiza această originală specie de antisemitism, scriînd: „Antisemitismul nostru? E la fel cu al d-tale. E uman. Însă combativ, atîta timp cît elementul iudaic va continua să se organizeze stat în statul nostru, abolindu-ne

ori de cîte ori are ocazia. Împotriva lor nu vom lupta prin represiunea străzii. Nu! răul vine, în mare parte, și de la ai noștri, care se lasă corupți și nu ezită să-și ucidă frații. Vom încerca să organizăm și să educăm pe români în așa fel ca să-și recîștige domeniile politico-economice-spirituale, astăzi pierdute. Ca să putem învinge, românul va trebui să muncească din răsputeri, conștiincios și bine îndrumat. În felul acesta munca românească va căpăta calități și va învinge, prin concurență, conștiinciozitate și valoare intrinsecă, pe cea străină. Și atunci... Ei! atunci, munca străină va pleca, lăsîndu-ne țara curată și sufletele senine“ („Cruciada Românismului“, nr. 6/10 ian. 1935).

Antisemitismul, fie el și „uman“ (dar... „combativ“), face casă bună, în epocă și nu numai, cu antimodernismul și antisincronismul, ca și cu anti-intelectualismul. Elogiînd volumul unui tipograf (unde figurau versuri precum „Te-am așteptat aseară, / De ce n-ai vrut să vii / În ritm de primăvară, / Izvor de bucurii?...“), I.E. Torouțiu condamnă vehement poezia modernistă și sincronismul, invocînd — erudit! — referințe germane. „Importatorii acestui soi de literatură — scrie I.E. Torouțiu —, cunoscute firme internaționale, pot fi identificați oriînd și oriunde, și acum chiar printr-un singur exemplu: O recentă statistică din Germania a dovedit că dintre 389 scriitori tineri de române, poeți și publiciști — numai șapte sunt autentici germani, iar ceilalți 382 au origine străină“. În opinia lui I.E. Torouțiu, „nonvaloarea se etalează sub emblema sincronismului internațional-umanitarist“, acești „oaspeți de pretutindeni urmărind «de două mii de ani» scopuri ce nu sînt și nu trebuie să fie ale noastre“ („Cruciada Românismului“, nr. 5/20 dec. 1934).

Dacă sub aspect politic publicația condusă de Mihail Stelescu și Alexandru Talex a început prin a urmări refacerea unității dreptei extremiste, naționalistă și antisemită, evoluția ei a fost înrîurată de intensificarea campaniei duse împotriva lui Corneliu Zelea Codreanu. După asasinarea lui Mihail Stelescu, atît revista, cît și, probabil, gruparea cu același nume intră în derută și agonie. Uciderea lui Stelescu îl determină astfel pe redactorul șef al publicației, Alexandru Talex, să ia atitudine împotriva „dreptei“ („Din ideologia «dreptei» citire...“, în nr. 83/30 iulie 1936), dar această radicalizare îi va aduce, este de presupus, îndepărtarea, el conducînd „Cruciada Românismului“ doar pînă la nr. 90 (13 sept. 1936). La 30 oct. 1936 (nr. 92) se anunță că redactor șef este „domnul Ion Aurel Manolescu“, dar la 6 dec. (nr. 96) își pierde și acesta funcția, „din motive de sănătate“. Ritmul de apariție a „Cruciadei...“ este tot mai dezordonat: nr. 97 apare la 13 dec. 1936, nr. 98 este datat „Crăciun 1936“, nr. 99 este scos abia la 2 mai 1937, iar nr. 100 la 16 mai 1937. Avea să fie ultimul. Pentru istoricii vieții politice românești de la jumătatea anilor '30 este de menționat prezența în cadrul (în spatele?) „Cruciadei Românismului“ a generalului Nicolae Rădescu (viitorul prim-ministru al României, în perioada 6 decembrie 1944 — 28 februarie 1945). El declară a fi fost „unul dintre nașii Cruciadei Românismului“ (nr. 80/30 iulie 1936), publică, după asasinarea lui Stelescu, articole anti-gardiste („Drumul spre prăpastie“, nr. 86/25 aug. 1936), anti-comuniste („Vea-cul roșu“, nr. 92/30 oct. 1936). În sfîrșit, la procesul ucigașilor fostului director al revistei, el va mărturisi că l-a „sprijinit“ pe acesta (cf. nr. 99/2 mai 1937).

ESTE mai presus de orice îndoială că, fără colaborarea lui Panait Istrati, despre „Cruciada Românismului“ s-ar fi vorbit extrem de puțin și exclusiv din perspectiva istoriei politice. Cultural și literar, importanța acestei publicații este nulă. În afară de Panait Istrati, nici un scriitor, nici o personalitate culturală cit de cit însemnată nu s-a rătăcit, măcar, prin paginile „Cruciadei Românismului“. Sub-mediocritatea și veleitarismul, dar probabil și orientarea extremistă, cu toate dubile create de dizidența lui Stelescu și de sprijinirea acesteia de către forțe interesate în „demascarea“ lui Corneliu Zelea Codreanu, nu sînt, desigur, străine de absența aproape șocantă a oricărui scriitor sau intelectual cit de cit valoros printre colaboratorii și redactorii „Cruciadei Românismului“. Din acest punct de vedere, colaborarea lui Panait Istrati a fost o adevărată mană cerească.

Revista a apărut, de altfel, sub semnul căutării unei tutele spirituale, de natură să-i furnizeze prestigiu. Naționalismul („românismul“) era prezentat ca neavînd legătură cu politica, în accepțiunea de politicianism, și cu vreo ideologie („CRUCIADA este o gazetă de orientare, nu de luptă“; „Politicul și spiritualul își înfrățesc, la această gazetă, egalitar, modestele lor putîni în vederea unei finalități supreme: spiritualizarea Națiunii. Întelegînd pentru asta să nu servească nici o ideologie actuală“ — Spiritualitatea noastră, de Al. Talex în nr. 14/7 martie 1935). Se accepta totuși că există un „intelectual cruciat“ și un „cruciat politic“: „...la

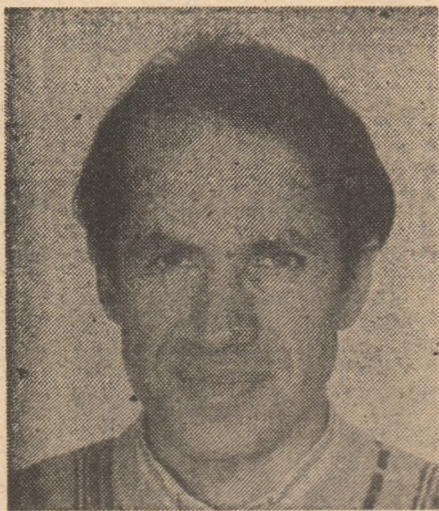

această gazetă politicul este interpretat și admis numai pe baza unei temeinice realități spirituale a individului. „Intelectualul cruciat“ este astfel un ins perfect moral și doct, care analizează și asimilează viața sub aspectul ei superior-organic, înțelegînd nu numai să formeze legi și adevăruri, ci și să le socializeze. Asemenea lui este și cruciatul politic“ (Politie și spiritual, de Al. Talex, în nr. 15/14 martie 1935). „Cruciada românisului“ este prefăcută în „cruciada ameliorării omului“: „În lături deci cu toate leșturile intelectuale, consumatoare egoiste și parazitare de frumuseți, care ocolesc binefacerea colectivă. Ne trebuie suflete de tineri, cumpătați pînă la nebulie, sinceri în vorbele lor ca și în faptele oricărei zile. Cu asemenea tovarăși cruciada ameliorării omului este nu numai posibilă, ci chiar anticipată“ (idem).

În primul număr al „Cruciadei Românismului“ erau publicate, în chenare menite să atragă atenția, citate din Vasile Părvan, a căror retorică bombastică va fi fost, probabil, modelul îndecarat al diverselor reflecții despre misiunea spirituală a „cruciaților“. În același număr apărea și o recenzie despre romanul Biroul de plasare de Panait Istrati, semnată de Al. Talex. Autorul recenziei este foarte nemulțumit de starea literaturii române din acel moment (1934): „Problema romanului, și în genere a literaturii românești imbracă de la o vreme aspecte de o acută decadentă“. Atît scriitorii, cît și publicul se perpetuează într-o stare confuză și stărilor. Primii ignoră realitatea sufletească a acelor care îi cumpără. Iar ultimul, convins greșit că cetirea unei cărți nu trebuie să însemne nimic în viața sufletească a lectorului. Datorită acestor două false psihologii am ajuns la realitatea unei literaturi formaliste, fără ecou și în care jocul mai stăpînit sau mai exuberant al fanteziei stăpînește totul. Scriitorii noștri, de azi, uită în majoritatea cazurilor, că literatura îndeplinește un rol social și ca atare menirea ei este de a forma și desăvîrși sufletele. Dacă publicul oetilor românești este atît de năuc și de circumspect în cumpărăturile de cărți literare, de vină sînt numai intelectualii, aceia care au scris utopii fanteziste ori au copiat fotografic și fără adîncime viața. Rezultă de aici că nivelul scăzut, atît moral cît și material, al literaturii noastre oglîndește deficiente reale ale grupului și personalității creatoare“. Este citat Vasile Părvan, cu o afirmație din 1927 („La noi se face astăzi o literatură formalistă. De aceea nu are ecou...“), precizîndu-se că din toată literatura română acesta nu a prețuit decît pe Eminescu, Creangă, Coșbuc și Odobescu. Diatriba împotriva contemporanilor continuă astfel: „numai atît, fiindcă literatura românească de atunci, ca și cele de astăzi, era străină de imperativele adevăratei arte, de sufletul

creator românesc. Tînta tuturor fiind sporirea productivității în beneficiul simțurilor inferioare. Falsificarea sufletului creator românesc, prin producții formaliste, spre a se compromite definitiv speranța că poporul românese ar putea da ceva traicnic și de cînte în manifestările lui intelectuale“. Iată și orientarea necesară scoaterii spiritualității românești din impas. „Intelectualitatea românească numai atunci își va avea legitima existență, cînd va țîni din suferinta milenară a acestui neam și-i va trăi trecutul și realitățile — dezbărîndu-se de împrumuturile fără fond ale străinătății, care ne socate coloniali“. Același autor va proclama, de altfel, ceva mai tîrziu: „la zid, deci, cu toți Rebreinii, Minuleștii, Petreștii, Argezii, Sadovenii, care spun că viața fără compromisuri este o imposibilitate“ (Al. Talex, în „Cruciada Românismului“, nr. 29/27 iunie 1935). La zid...

Proclamat (în cronica: Biroul de plasare, nr. 1) „cel mai mare scriitor român“ și opus întregii literaturi române a momentului, socotită „decadentă“, „formalistă“ și infeudată străinătății, de nu chiar nocivă „spiritualității românești“, Panait Istrati va fi prefăcut în totem al „Cruciadei Românismului“. Colaborarea lui la această revistă a început la nr. 5 (20 dec. 1934) și s-a încheiat la nr. 17 (28 martie 1935), traducîndu-se în unsprezece articole. Aceste articole nu sînt nici fasciste, nici antisemite. După moartea lui Panait Istrati (16 aprilie 1935), în paginile „Cruciadei Românismului“ se dezlănțuie un cult posesiv al celui care scrisese Omul care nu aderă la nimic. La 6 iunie „cruciații“ înființează o asociație „Prietenii lui Panait Istrati“. Era cea dintîi. Încep să apară și altele (la 20 iunie, de pildă, se anunță formarea unei astfel de asociații la Jimbolia, cu 20 de membri). La 18 iulie se anunță că Intrucît în țară, „au luat ființă foarte multe asociații de prieteni ai lui Panait Istrati“, s-a decis constituirea unui „secretariat general al acestor asociații, care să centralizeze activitatea lor și să dispună o activitate omogenă“. La primul congres al mișcării „Cruciada Românismului“ (24 noiembrie 1935), Mihail Stelescu a propus, „în semn de omagiu pentru marele nostru dispărut Panait Istrati, ca la fiecare ședință și congres cruciat să se lase un scaun liber, pentru a se ști, că, deși mort, noi îl păstrăm încă în mijlocul nostru“ („Cruciada Românismului“, nr. 51/29 nov. 1935). Evident, în aceste circumstanțe, nu are cum ului o asemenea afirmație: „«Cruciada Românismului» își face o datorie de onoare apărînd memoria lui Panait Istrati, cel care s-a născut hoinar, a trăit singur și a murit român“ (nr. 35/8 aug. 1935). Astfel a început, sub semnul „Cruciadei Românismului“, postumitatea lui Panait Istrati.

● ROMÂN după mamă, albanez după tată, Baki Ymeri s-a născut în Iugoslavia. A absolvit Facultatea de limbă și literatură albaneză la Universitatea din Kosovo (azi Priştina). A urmat cursuri de specializare în limbă și literatură română la universitățile din Viena și București. Cunoaște zece limbi și a publicat, în traducerea sa, zeci de mii de versuri, din poezia clasică și contemporană română în presa literară albaneză din Iugoslavia. Este membru al Asociației traducătorilor literari din Macedonia. Este doctorand la Universitatea din București. A tradus din Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Mircea Dinescu etc.

Homo Balcanicus

Trecutul se-ngroapă de viu —
Tot ce mai rămâne
Ca hrană e
Doar nerușinarea.
O, vitejilor,
Ce război
Duceți voi
Impotriva
Bucatelor !

Din istorie, iată,
Urlind se aude
Un ciine —
Stăpinul său
Megalomanus Balcanicus
Îl întărită
Arătându-i un Os.

Probleme de conștiință

Nimic nu ne ajută
În rezolvarea problemelor
De conștiință
Precum conștiința.
Brutalitatea bărbatului,
Fidelitatea femeii,
Nebunia ciocirlei...
Sint tot atâtea probleme
Care ne dau peste cap.
Vai, pe ce se va sprijini
Miine-poimiine
Conștiința bolnavă
A celor ce s-au îmbătat
De lumină ?

Ce păcat,
Unii pleacă la dracu
Fără rezolvarea problemelor
De conștiință.

Prăpastia

În zadar beau din cupa ta —
Risul și plînsul poetului,
Pașii lui
Nu mai sint
Decit mort paradis,
Extaz spulberat.

Beșuguri furate,
Ris și răsfăț,
Tronuri răsturnate —
Toate sint amintiri.
Din agoniile veacului
Doar serpentina
Balcanilor
Ne arată
Cit adevăr
Conține prăpastia.

Clipe de barbarie

Din cînd în cînd
Cineva
Mi-aduce același ziar
În care o tină ră
Se șterge la ochii-nroșiți
De gaze lacrimogene.
Alături un tron
Faraonic —
Pe el cineva care
Din cînd în cînd
Mi-aduce-un ziar
Cu un tron
Faraonic
Lîngă care o tină ră
Se șterge la ochii-nroșiți
De gaze lacrimogene.

Celor lași

Vai de voi
Unde ați ajuns !
Toleranța
Are și ea granițe.

Ați vindut armonia
Cu măsura din est
Pe magnetul din vest.

Necazuri, necazuri, necazuri
V-au împins în urma timpului
Prin timpul care demult
Deraiase.

Alergînd după frumusețe

Îți place poezia ?
M-ai întrebă.
Vai, ce răspuns
Defilează pe malul cel sting
Al riului tău prefăcut !
Cum să nu-mi placă mirosul amar
Al acestui amoral trandafir ?!

Zone turbate

Aseară ne-am îmbătat
De ambra care s-a fost așternut
Peste patul acelei odăi
Ce s-a-mpurpurat de rușine.

Buzele tale aseară
Aveau gustul zmeurii coapte
Pe care, copil, am cules-o
Prin mărâcinii din Sipkovița.

HELMUT KIES : Peisajul lui Papageno

Baki YMERI

Acum nici zăpada
Nici ambra
Nu-mi vor mai spune
Nimic —
Azi noapte ninsoarea
A acoperit și partea aceea a minții
Ce ne-aruncase în zone turbate.

Psihi mu

Doamne,
Ce bărbați sint aceia
Ce găsesc mingiiere mai sfîntă
În viltoarea paharului
Decit între buzele unei femei.

O, psihi mu,
Inimioară,
Îngerășule,
Viața devine o gară
În care Venus din Millo
(Cea fără brațe !)
Nu poate să-ți care
Bagajele.

O, Doamne !
Ce bărbați sint aceia
Care nu dau
O mină de ajutor ?

Eleganța

Din viitor
Vine alt viitor,
Altul și altul
Și taie-n felii
Această fustă plisată —
O pune pe tava
Unui nour obraznic
Care ne udă
Pină la piele.
Eleganța se șterge la ochi
Cu o batistă de aur —
Razele ei
Sint chiar acest zimbet
Care ne-ndepărtează
De adevăr.

Dicționar comun

Bucurie pe buză —
O gușă umflată de fluier.
Un briu și o căciulă.
O cioară cu o coacăză-n cioc.
O năpircă, șopîrlă pe mal.
O ghionoaie și un copil în cătun.
O vatră, un minz și un viezure,
Un murg pe o măgură,
Un mugur pe un ghimpe.

O zgardă legată de gard.
Lîngă brad un piru
Și o groapă cu abur și scrum.
Acestea-s cuvinte
Sau aripi fără pasărea lor —
Niște licurici care-n română
Și-n albaneză
Izbucnesc strălucind
Din mușuroaiele stelelor.

Sărutul

Spune-mi, Laura,
Mama ta cu ce te-a alăptat
În ce odăi
Te-a încuiat
De miroși atît de frumos
A trup legănat
Și a pustii mîngîieri ?
De unde furi oare pofta
Pe care ți-o simt
Pe sinul amar sărutat
De norul descopciat
La cămașa lui de bumbac ?

Buzele tale sint fragi ?
Vai, Laura
La amiază cînd a fulgerat
De la fulger s-au înmiresmat.

Marginea Capitalei

Și uite că am ajuns
În cele din urmă
La marginea capitalei.
Pe Valea Oltului
Soarele se sărută cu iarba
Pină la nebunie.
Mi s-au înmuiat picioarele
Îmi zice muza
Cînd își revine din extaz.

Frumusețea

Și iată, în cele din urmă,
A sosit timpul
Să murim la-ntîmplare ;
O muză
Cîntă prin vinele veacului
Sau le taie cu lama
Unei spade orientale.
Între viața ce trece
Și cea care tremură blind,
Ziua își aduce aminte și ea
Că e călătoare.
Și iată, în cele din urmă,
A sosit timpul
Să murim
De Frumusețea
Care ne doare.

Notă de plată

Prietenii mei
Aveau o mulțime
De lipsuri :
Lipsa de apă,
Lipsa de aer,
Lipsa de foc,
Lipsa de piine,
Lipsa de dragoste,
Lipsa de viață...

Lista de bucate
Mai poate suporta încă
O abundență de lipsuri.
Dar, așa cum se-ntîmplă
Prin restaurante de lux,
Totul a fost plătit
Pină la ultimul sfanț.

Emil Turdeanu - 80

LITERATURA română veche nu este doar un spațiu al confluențelor culturale și lingvistice sud-est europene; bizantini și slavi transmit, pe lângă tiparele unei spiritualități ortodoxe, și elemente diverse ale tuturor marilor culturi cunoscute în antichitatea tirzie, greacă și latină în primul rând, dar și asiro-babiloniană, arameică, iudaică, arabă și chiar din îndepărtata Indiei, care se amestecă în crezul unei culturi specifice, cu o personalitate suficient de veche și de puternică pentru a absorbi toate aluviunile istoriei, îmbogățindu-se și diversificându-se fără a se pierde niciodată pe sine. Cercetătorul acestui domeniu nu poate fi un simplu poliglot și nici măcar un erudit: el ridică cele mai modeste construcții pe o bază de investigație care cuprinde istoria culturală a Mediteranei răsăritene cu instrumentele comparatistului și ale filologului, valorificând rezultatele în spațiul filosofiei culturii. Abia geniul romantic al lui Hasdeu a deslășit acest imens teritoriu, mai ales în direcția raporturilor slavo-române, iar Gaster l-a adăugat, la sfârșitul secolului trecut, necesarele raportări la lumea Vechiului Testament. Cel care a organizat și dimensionat disciplina într-o perspectivă modernă, valabilă în linii mari și în zilele noastre, este însă neuitatul N. Cartoian, în tratatul de Istoria literaturii române vechi (1940-1945) și mai ales în Cărțile populare în literatura românească (1929-1938); remarcabil creator de școală, Cartoian a format la rîndul său o pleiadă de cercetători care s-au impus încă din tinerețe și care l-au continuat și desăvîșit opera în direcții diferite; alături de Dan Simonescu, fostul asistent al lui Cartoian, de I.C. Chițimia, Al. Ciorănescu și alții, Emil Turdeanu s-a afirmat cu autoritate, în țară și în străinătate, mai ales datorită studiilor privind apocrifele Vechiului Testament, scrierile slavo-române din sec. XV-XVI, mai ales din Moldova și unele raporturi culturale greco-slave. În preajma sărbătorii celor 80 de ani, pe care-i va împlini la 10 noiembrie, și în așteptarea recunoașterii deosebitei valori științifice și morale a activității sale, pe care nici Academia, nici Universitatea n-o mai pot întârzi, o scurtă trecere în revistă a vieții și operei sale închinată științei românești e poate necesară celor care, printr-o vicisitudine a istoriei, nu i-au putut fi studenți.

Emil Turdeanu face parte dintre savanții a căror carieră se desenează încă din anii adolescenței și a căror principală aventură existențială rămîne cunoașterea. Cînd, elev în clasa a V-a a liceului Mihai Viteazul din Alba-Iulia, cîștigă principalul premiu de compoziție al concursului Tinerimii Române, opțiunea sa spre studiile literare se schitează deja, iar înțînirea cu profesorul Cartoian, în seminarul de literatură română veche al Facultății de Litere bucureștene,

dă o direcție precisă acestei înclinații. Activitatea de cercetare începută încă de pe băncile studenției se concretizează foarte devreme, în studii erudite apărute în Arhiva pentru știința și reforma socială și apoi în Cercetări literare. După obținerea licenței, în 1933, este trimis de Cartoian la Sofia, pentru specializare în slavistică, adîncită în anii următori prin călătoria de studii în Iugoslavia. În 1935, obținînd recomandarea Consiliului Facultății din București, pleacă la Paris, la celebra École Roumaine de la Fontenay-aux-Roses, iar în 1938 este numit lector de română la Sorbona, la recomandarea profesorilor M. Roques și J. Boutière. Revenit în țară în preajma războiului, E. Turdeanu este trimis ca profesor la Institutul român din Sofia, unde întemeiază și conduce Buletinul Institutului, una dintre cele mai bune publicații științifice românești de atunci. În același timp își pregătește teza de doctorat despre Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare, pe care o susține în 1942, iar în 1944 revine la Paris pentru a-și continua activitatea didactică la Sorbona. Un an mai târziu obține și titlul de diplomat la École Pratique des Hautes Études cu o teză despre „Literatură bulgară în sec. al XIV-lea și răspîndirea sa în Țările Române” (tipărită în 1947 în prestigioasa colecție a Institutului de studii slave de la Paris), în care infirmă cu abundență și convingătoare argumente ideea că literatura de limbă slavonă din Țările Române, din sec. XIV, ar fi produsul cărturarilor slavi sud-dunăreni, refugiați în nordul Dunării din fața tăvălugului otoman. Între 1948 și 1978, cînd a dat importanțele sale studiilor privind apocrifele slave, Emil Turdeanu a funcționat ca „maître de recherche” la Centre National de la Recherche Scientifique din Paris, iar din 1977 și pînă la pensionare este profesor de limba și literatura română la Universitatea din Roma.

ÎNTR-O activitate atât de bogată și de diversă, acoperind aproape șase decenii de realizări, se pot distinge trei direcții principale: studiul textelor religioase apocrife, apocrife ale Vechiului Testament de influență bogomilă și pseudo-bogomilă (el este cel care demonstrează că numărul textelor realmente îndatorate bogomilismului este mult mai puțin important decît se credea înainte), adunate în mare parte în volumul Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament, apărut la Leiden în 1981 („Le meilleur connaisseur... ses analyses sont toujours pénétrantes, son érudition... est étonnante...” zice J. Rioud, iar A.E. Tachiaos îl placează la „highest level”); studiul literaturii românești vechi, în limba slavonă, început cu investigația manuscriselor slave din timpul lui Ștefan cel Mare și a vieții culturale din Moldova în secolele XV-XVI, continuat cu cercetarea pri-

vind literatura „bulgară” din sec. XIV, deja amintit, cu cercetări privind biografia lui Țamblac, opera lui Anastase Crimca, Gh. Brancovici ș.a. (și acestea adunate într-un masiv volum publicat de editorul olandez Brill în 1985), dar și traduceri românești ale cronografelor sau romanul popular Varlaam și Ioanșaf tradus de Udrishte Năsturel, de pildă (a cărui ediție, pregătită de mulți ani, încă n-a putut vedea lumina tiparului); în fine, a treia direcție ar fi aceea a studiilor de istorie românească și sud-est europeană, foarte diverse, risipite în general prin diferite publicații de specialitate, dintre care amintim doar o recentă monografie despre Modern Romania. The Achievements of National Unity (1914-1920), apărută în 1968 în Statele Unite. Nu intră, desigur, în această rapidă schiță studiile de literatură comparată privind literatura noastră din secolul trecut (despre Byron în poezia română, Liuben Karavelov și românii, V. Drumev și românii ș.a.), cele de filologie (despre porumb sau despre numele diavolului), de interpretare a operei înaintașilor în domeniul literaturii vechi (mai multe consacrate lui N. Cartoian, altele despre M. Roques, N. Iorga, P.P. Panaitescu etc.), de istorie a cărții și a broderiei religioase ș.a. Nu intră aici nici eroica sfortare de a ține sus, la locul meritat, prestigiul și înălțimea existenței cercetării românești în ochii străinătății, în anii cei mai grei ai dezamăgirii și al dezinteresului prin editarea publicațiilor românești ale exilului, Revue des Études Roumaines (1953-1975) și Ființa Românească (1963-1968), operă de colaborare desigur, la care și-au adus contribuția, alături de profesorul Turdeanu și de regretata sa soție, Laetitia Turdeanu-Cartoian, alții savanți români risipiți de tăvălugul întunecat al evenimentelor post-betice în toate colțurile Europei.

Anii care au trecut n-au făcut decît să pună în lumină valoarea deosebită a studiilor profesorului Emil Turdeanu, majoritatea lor apărute în străinătate. În reviste de specialitate sau publicații greu accesibile, multe inexistente în bibliotecile noastre sîrăce. Editura Meridiane are șansa de a publica, în curînd, o culegere masivă — în două sau trei volume — din această prețioasă producție care oglindește nu numai prodigioasa personalitate științifică a profesorului Emil Turdeanu, ci și înaltul nivel al cercetării literare românești, de ieri și de azi. Ea trebuie să restituie, odată cu atîtea cărți ale exilului, partea interzisă nouă pînă acum a unei culturi care ne exprimă și ne aparține în aceeași măsură cu cele mai bune opere ale cercetării literare și ale literaturii apărute în țară. În pofida tuturor obstacolelor și a cenzurii.

Mircea Anghelescu

Ca un pom năpădit de omizi

CÎND năpădesc omizile, frunzișul bolnav este acoperit cu o plasă ca de păianjen, deasă, avînd, însă, nu strălucirea și transparența pinzei multipliciorogului, ci un aspect prăfos și murdar. Întîmîntarea și moartea prin sufocare a frunzelor oferă un spectacol dezolant. Căci urmează, dacă nu moartea copacului, în orice caz, nerodirea lui și uciderea podoabei verzi care, printr-o altă ne purifică și aerul de respirat.

Pe o distanță de 200 de kilometri, în cîmpia Bărăganului, am văzut în multe curți vișinii și prunii, și merii, și perii cu frunzișul sfîrșit, cu niște fructe bîcănice, multe căzînd înainte de a se coace. În coroanele pomilor, ca o mîrdărie ațoasă, cenușa caselor de paing și puzderie de omizi prospere pe jos, în jurul rădăcinii: grase, păroase, mișcîndu-se aleune dar sigur pe un traseu numai de ele știut, ducînd la pălirea și uscarea frunzișului. Ceea ce m-a uimit a fost și faptul că, anul acesta, în ciuda multelor ploii căzute, nu numai pomii roditori, dar și ulmii și stejarii sînt plini de omizi. Pînă și nucii cu frunza lor amară, aflați pe marginea goselei, erau invadați de omizi. Dar și plopii. Falcinii plopi, cu frunzișul altădată sensibil și verde cîntînd în adierea de vînt, semănau cu niște stilpi uriași cărora un scenograf nepriceput le agățase ici-colo cite-un smoc de frunze mici, uscate, fîșîndu-se moarte. Și doar îi știu, plopii — altădată falcini — de pe marginea goselei în umbra cărora intram ca într-un tunel de clorofilă, urmîndu-ne cu fîșîitul lor liniștitor pînă ajungeam acasă.

Dar dacă nu mai exista acel ACASĂ decît în amintire, rămăseseră măcar plopii de pe marginea goselei, și lanurile de porumb și de grâu, și nucii plantați acolo de oameni gospodari. Anul acesta, însă, omizile verzi, omizile negre cu peri albi

dîndu-le o patină argintie au dat buza pînă și pe pereții blocului în care stau. S-au dat jos din tîrzi și din plopii din păcurșor — ceea ce-a mai rămas dintr-o veche grădină — au trecut strada și au început, insolente, să urce pe ziduri. Ajunseseră cam pînă la un metru și ceva înălțime.

Ția minte, cînd eram acasă, într-un am pieritii des stropiseră pomii, harnicele și lacomele omizi verzi, roșii sau negre năpădiseră mai ales pe vișinii și pe mărul leonțan. Am început, impresionat cu mama, să dăim omizile din pomi cu bățul. Dar, pe cîtă vreme dămașii zăreau să dezlipescă destule, fîcînd un fel de gră-măjoară la rădăcina mărului, eu am po-team, decît arareori, să fac să cadă cite una pe jos.

— Uită-te bine, mi-a spus mama. Nu poți s-o dai jos dacă o lovești la capete. Trebuie să știi că numai dezlipînd-o de la mijloc o poți dezzechilibra. Căci are picioare multe și se ține cu ele bine pe locul în care s-a înfipt. Dar dacă știi cum s-o dezlipiești de pe crenguță, cum să-l zdruncini echilibrul, o dai jos.

Privind jalnica stare a pomilor din grădina satelor pe lângă care trecuserăm ca și dezolanta privești a unei gosele cu niste plopi sau nucii bolnavi, prădați de podoaba frunzișului, cu puzderia cuiburilor de omizi pe ei, mi-a venit în minte imaginea Țării — ca un pom sau un copac împăienjenit de casele omizilor negre și roșii, de profitorii și de cei năru-viți întru corupție și hoție. Asemeni omizilor cocotate în pom ca să-l usuce, acești mai mari ori mai mărunți activiști sau nomenklaturisti, îndelung exersați în practica hoției și a mituirii, a intimidării și minciunii, hălăduiesc prin marea grădină a Țării, devastînd-o. Lipite strîns — prin vechile structuri (pe care nu le-a clătînat încă nimeni) și prin vechile și

profitabile „relații” — de scunele din administrațiile locale, aceste omizi păroase pălăduiesc avutul național, și-l înstăpînesc întru nelegiuire lor prosperitate, nerosectînd sau sfîdînd legile care s-au dat — chiar așa puține cite sînt!

Bunăoară, totul cu dăntura strălucitoare, conducătorul „Societății comerciale” a cîrui, care arunca la crucetăria de vulpi pe un preț de nimic: șuici, cîrni și altele preparate din carne numai să nu le vină la prețuri exorbitante, deși s-a spus că a fost îndepărtat, continuă să stea necîștîit pe crenguța lui. Sau totuși — mituit desigur — de la fabrica de sticlă din Buzău care s-a pus prețului „tehnologic” întreprinderii, cumpărînd hodorogile magist, vindute de la gîta cu societate italiană. Sau totuși din conducerea fostelor cooperări care și-au împărțit între ei viciile grase ori magistole, uitînd să mai dea cite ceva și fostilor colaboratori (de nevoie). Sau cei care și-au făcut „Societăți comerciale S.A.” în diverse domenii economice pentru continua lor prosperitate. Sau cei care, deși dau jos pe bună dreptate dintr-un loc, au rămas într-altul și, ca să le treacă amărăciunea, merg să vîneze urși pînă la viitorul succes în alegeri... Sau anumiți slujitori ai legii care, căzuți în patima clișajilor fabuloase au îngăduit nelegiuirea (inimaginabilă!) de a vinde copii români pentru folosirea organelor lor... Sau...

Sînt atîtea omizi strîcătoare pe coroana copacului Țării, vorba cîntecului: „Frunză verde pîlămidă / plină-i țara de omizi”, omizi care trebuiesc date jos ca să nu mai facă strîcături. Totul e să știm cum s-o facem ca să dezzechilibram omizile. Altfel...

Eugenia Tudor Anton

MIC DICȚIONAR

ELITĂ. Acest cuvînt, destinat în principiu elogiului, a ajuns în zilele noastre unul dintre cele mai suspecte. Reflex perceptibil al democratizării universale din ultimele două secole, elita și-a pierdut pe rînd conotațiile benefice, involuind spre dubioasă semnificație de „castă privilegiată, izolată și disprețuitoare”.

Cît privește elita intelectuală — ce să mai spunem? Ea reprezintă astăzi aproape un scandal. În ultimii șizeci de ani, eră a populismelor frazeologice revărsate la dreapta sau la stînga, elita intelectuală a țării noastre a fost nu numai dușmanul desemnat și pînă la urmă anihilat, ci și dușmanul real, selectat în chip natural: barbaria se teme mai mult de inteligență decît de forță. Printr-un explicabil proces psihologic, elitei a ajuns să-i fie rușine că este elită.

În urmă cu exact un an, la începutul lunii noiembrie 1990, a avut loc în România o experiență înedită: sfîdînd regulile nescrise ale societății locale, cel mai mare chirurg, cel mai mare cardiolog, cel mai mare poet, cel mai mare critic literar, cel mai mare filosof și cel mai mare pianist s-au unit cu cei mai buni pictori, cu cei mai buni fizicieni, cu cei mai buni istorici și cu cei mai buni ziaristi, creînd o grupare politică destinată să adune în jurul ei societatea civilă românească. Risul politicienilor de masă trebuie să fi fost homeric: ca i-o fi apucat pe acești savanți zăpăciți? De ce nu stau în banca lor — adică în laborator, atelier ori bibliotecă? Vor să se facă de ris? Nu ne-a învățat marele Lenin încă în urmă cu aproape un veac, cum stau lucrurile la acest capitol?

Intr-adevăr, marele dascăl al proletariatuului trăsese de urechi cu severitate pe intelectualii recalitranti, avertizîndu-i solemn să nu se amestece în politică, adică să nu-și stea în cale. Nu le spusese el că un mare fizician sau un mare biolog, abordînd ideile generale de natură politică, va deveni fără excepție „un mic filosof, un mic politician care face jocul burgheziei”? Cu alte cuvinte, Heisenberg, Lorenz sau Monod ar fi trebuit să rămînă cuminți în laboratorul lor, fără să mediteze — și încă în scris! — asupra sensului ultim al universului.

Acestui pseudo-adevăr fundamental, devenit un extrem de comod loc comun, i se pot aduce însă două obiecții majore. Una e de natura bunului simț, elementar: Cînd a salvat Franța, în 1940, colonelul De Gaulle era doar un mare specialist în teorie militară și un remarcabil scriitor — nu făcuse niciodată politică; cînd a imprimat un nou curs viziunii americane asupra lumii, Henry Kissinger era doar un strălucit profesor universitar de istorie; pînă cînd a scos America din criză și, odată cu ea, întreaga lume occidentală, Ronald Reagan se ilustra-se ca un foarte bun actor de westernuri — nici măcar de filme politiste! Aproape de noi, Cehoslovacia este condusă acum de unul dintre cei mai mari scriitori cehi ai acestui secol, iar Bulgaria — de cel mai cunoscut profesor de filozofie din țara vecină: amîndoi își exercită meseria cu aplomb și competență — iar exemplele se pot înmulți.

În al doilea rînd, cei ce gonesc pe specialiști și pe savanți din zona politică ignoră (sau se fac că ignoră) un adevăr fundamental: inteligența umană este una și indivizibilă. Nu poți fi chirurg sau profesor de primă mîrie fără ca o parte din geniul ce te-a ajutat să atîngi performanța să nu se coboare și în relația interumană, adică în politică. Iar avantajul de natură etică al unei asemenea conversiuni sare și în ochii celui mai naiv dintre naivi: marelui chirurg, marelui scriitor sau marelui savant va face politică fără să-i vire vreodată mina în banul public și fără să umble după chillipuri pentru că, pur și simplu, statutul său intim i-o va interzice veșnic. Evident, geniul științific ori cel artistic nu garantează automat și geniul politic; însă nici ignoranța agresivă ne reprezintă condiția suficientă pentru o acțiune socială benefică.

Adevărurile simple dar paradoxale străbat cu greu masele amorfe; dar, citeodată, le străbat totuși producînd starea de grație. Atunci s-ar putea să asistăm și în România la un spectacol nemaiîvărit. Spre stupefacția, indignarea și furia activiștilor de partid, a securiștilor, a directorilor din tată-a-fra, a aristocraților nomenklaturisti, a lavriturilor, a bîgîntarilor — pe scurt, a tuturor celor care au „făcut politică” oficial în ultima jumătate de secol, se va vedea că, și la gurile Dunării, profesorii, savanții și specialiștii conduc țara cel puțin la fel de bine ca experimentații noștri politici.

Și, probabil, cu mult mai bine.

Mihai Zamfir

Dialogul multiplu

ÎN CAZUL în care ar înceta să mai fie Dumnezeu, ar înceta necondiționat adevăratul dialog, căci omul nu dialoghează cu omul, acesta fiind, mai degrabă, un monolog sau o derivație a marelui dialog" (p. 115). Aceste rânduri mi s-au părut că exprimă atât unul din adevărurile ei de bază, cât și intenția care a stat la începutul cărții (cu titlu pretențios, dar poate nu nepotrivit). **Introducere la secolul XXI**, a preotului Ion Buga, publicată de Editura „Filocalia”, Liga Tineretului Ortodox.

Calitatea literară a autorului, adevărată de partea întâia a cărții, intitulată „Cartea viziunilor”, este capacitatea de a crea mituri și parabole. După cum se știe, cercetările spiritualiste au abandonat de mult concepția că un mit ar fi mai întâi o viziune religioasă a lumii, prefigurând gândirea critică și științifică, sau o formă pre-metafizică de a gândi universul și divinul în categoriile existentului. „Mitul este pentru om nu o viziune asupra lumii, ci discursul Celuilalt care manifestă lumea și revelează pe om lui însuși”, scrie Antoine Vergote în *Interpretation du langage religieux* (Seuil, 1974, p. 77). Același autor, insistând asupra autonomiei mitului, pe care nu-l consideră un limbaj, ci „un discurs care se spune pe sine însuși”, continuă: „Pentru că este Altul, universul mitului aparține Sacralului” (p. 81). Funcția lui esențială ar fi aceea de a manifesta realul, semnificându-l. „Depunând pe realul brut semnele sale, mitul îi dă sens”. Compararea cu zeul lui Heraclic se impune: mitul nu vorbește la modul logosului, dar nici nu emite neadevăruri: el face semne, el semnifică. „Cartea viziunilor” este o atare colecție de semne care învederează sensurile esențiale ale realității: „vocația preoției”, de pildă, e rezultatul unei „chemări” a parte de ordin inițiativ: „Ce vedenii avui le voi scrie cu un deget pe cimpia din suflet și vintul de seară al grădinii dintii le va citi cu luare aminte”, declară de la început autorul. Experiența sa spirituală, grație ochiului cuprins în sine, se anunță ca „un infinit cuprins între litere sfinte din monograma divină: alfa din omega”. Fiecare lucru, fiecare clipă, fiecare situație poate să închidă o taină extrem de simplă care, însă, trebuie descoperită: ca, de pildă, aceea a unei uși care pare blocată, dar care de fapt se deschide în afară. Existența a două lumi paralele, a zeilor și a oamenilor, „suficiente și reciproc indiferente”, e sugerată prin mitul omului condamnat să-și ispășească vina într-o cascadă („Omul din cascadă”). Există, ne lasă să înțelegem autorul, un „paznic al lumii”, care veghează mereu trecând povara conștiinței lumii „de la cel ce se sting la cel ce răsare” („Omul dintre vecuri”). Cel familiarizat cu moartea, nu poate suporta să i se ia această osindă („Sentința”).

Ion Buga are darul scrisului simplu, în care elementele realului se grupează în tablouri semnificative: „Eram student la aceași universitate unde vă aflați Domniile Voastre acum, dar erau alte vremuri și altă lume. Era o dimineață de toamnă cu aerul acela serios de maturitate virilă, apăsând ca o nedefinită tris-

tete peste oraș. Viața începea să apară prin ferestre deschise pentru aer, prin motoare pornite fără grabă și tramvaie, foarte rare pe atunci, care tăiau monoton orașul pe paralele discret fixate în asfalt” (p. 36). În „Strigătul” găsim echivalentul textual al picturii lui Edvard Munch cu același titlu: o parabolă a contaminării prin suferință. În „Triunghiul damnației” ne întâmpină o poveste de blestem și groază, în genul lui Villiers de l'Isle Adam din *Contes cruels*.

Transfigurarea literară a unor momente din copilărie în „Detalii dintr-o autobiografie metafizică” este un procedeu frecvent: ochiul holbat de uimire și teamă al copilului răstoarnă covorul lumii, pentru a-i vedea, pe dos, urzeala: un fag supradimensionat de vâzului candid al prunciei arată că „Cerulea era la temelia lumii, și nu precum crezusem și văzusem eu până atunci”; un preot moare apărând sfântul potir de profanarea unui bețiv; un călugăr menține o secretă legătură vitală cu salcia pe care o plantase cindva; „Penitentul îl face pe duhovnic, așa cum auditoriul îl face pe orator”, e concluzia din „Duhovnicie” care — dedicată lui N. Steinhardt — pare să pornească de la un caz real. O tentativă de eleatism, cu viziunea unui Absolut liber, mărginit doar de „înflorarea unui dincolo mereu același”, domină poemul „Zăpada”: lumea apare ca o „întoarcere în neantul precosmic, în somnul alb al divinității nemanifestate încă”. Unele vise sunt demne de Borges: i se revelează lista celor „douăzeci de mii de sclavi” care au ridicat piramida lui Hufu. Descrierile unui oraș, cu mulțimi în poze hieratice, trimite la *Hebdomeros* al lui De Chirico. Profetul Iona apare ca un factor de restabilire a unei noi ordini a lucrurilor lumii, în care „pestele cel mare nu mai înghite pe cel mic”. Umbra proprie îi pare omului „cea mai imediată metafizică”, insensibilă la loviturile concrete, căreia — până la urmă — „animalul metafizic” îi jură vasalitate.

Centrală în economia volumului și definitorie pentru agilitatea de gândire a autorului mi se pare „Polemica”, subintulată „minim eseu asupra contradicției”. Motto-ul e din Sf. Pavel, dar ar fi trebuit, poate, să fie din amintitul Heraclic. Pur exercitiu de paradoxism al gândirii, mereu la marginea unor dogme dar fără a se transforma totuși într-o pledoarie de *advocatus diaboli*, textul are nerv intelectual, aspritatea în idei, bătaie lungă spre o multitudine de probleme ale actualității moderne. Un ilustru profesor este obsedat de ideea *bellum omnium contra omnes*, și se complăce în raționamente care demonstrează persistența în istorie a îngrozitoarelor spectacole — unele singure — ale confruntărilor umane. Vrajba e citită chiar și la nivel organic-celular. Singurul domeniu „irenic”, unde stăpânește pacea desăvârșită, i se pare profesorului propria sa conștiință. În rest: războaie, nu pentru o femeie, ci pentru un cuvânt: direcția e mereu aceeași: Orient-Occident; dialogul interindividual își pierde caracterul conflictual numai cind e angajat cu Dumnezeu, singurul nostru alter ego salvator; cea mai mare

ENRICO BAI : Generalul

boală a religiei nu este ateismul, ci idolatria: actul uman de a face dumnezei din orice; cindva omul a ajuns să fie Dumnezeu, dar „s-a împiedicat în propria-i slavă”, căzînd „cu mare zgomot de la acea înălțime”; de altfel, din delicatete, Dumnezeu n-ar fi putut să-l izgonească pe om din rai: fenomenul s-a petrecut invers, de aceea „un rai în care nu mai este Acesta, se transformă în iad”; omul e un Atlas ce poartă lumea pe umeri; „Altfel decît cu lumea povară pe suflet, argumentația teologică devine exercițiu retoric”; ateismul ar fi „o premisă absolut creștină”, intrucît n-a apărut nici la musulmani, nici la budisti, nici la iudei; în morală „concluzia etică a aserțiunii *credo quia absurdum* nu poate fi decît *dilige quia absurdum*; deci „este mai ușor să iubești pe vrăjmas decît pe cel care nu te interesează”; în materie de ethos național, „cea mai mare comoră a unui popor este suferința”; adevăratul seducător nu este cel ce a sedus, ci „frumusețea care i-a rănit inima”. Despre judecata finală se scriu aceste rânduri care par o replică la acea „éthique du visage d'Autrui” a lui Levinas: „Judecata finală /.../ va consta într-o operație estetică prin care să se reducă multitudinea fețelor pe care individul le poartă în lume la una singură, cea adevărată. Pentru ca omul să poată încropi un dialog cu Dumnezeu, trebuie să se lupte aprig să depășească labirintul fețelor”. În fine, problema libertății este pusă astfel: „A afirma că libertatea înseamnă să poți să faci ce vrei, cum sunt tentați mai

toți oamenii a spune, înseamnă să eșuezi inevitabil în capcana puterii, iar puterea și libertatea se resping cu aceeași incompatibilitate care există între întuneric și lumină. Adevărata formulă exprimată paradoxal spune că libertatea ta crește în teritoriul aproapei, și cu cît vei contribui mai mult la îmbogățirea celuilalt cu atît se lărgesc spațiile libertății tale. /.../ O posibilă analogie se poate face cu oxigenul: nu arde, dar fără el nu se poate face arderea; libertatea personală nu există, dar nici o persoană nu se poate realiza plenar fără ea” (p. 126).

Sunt de acord cu autorul că adevăratul dialog este unul singur: acela cu Sacralul. Punctul de vedere al unui sacerdot nici nu poate fi altul. Interlocuțiunea umană nu mi se pare, însă, deloc a fi un monolog, ci mai curînd un dialog multiplu, difuz, simultan; noi, oamenii, vorbind fiecare cu fiecare și între noi toți, deodată — prin fiecare gest, cuvînt și faptă — nu vom reuși să ne înțelegem în profunzime decît în măsura în care lășăm acest dialog multiplu să se dizolve în relația elocutivă cu Dumnezeu, în dialogul esențial. Limbajul parabolic, care face să înflorească sensul intim al lucrurilor, este unul dintre cele mai eficace instrumente ale acestei relații. Cultivîndu-l, cu pasiune și har, cartea preotului Ion Buga constituie o lectură benefică, necesară reconfortantă spiritual, menită să ne arate calea.

Ștefan Aug. Doinaș

LIMBA ROMÂNĂ

„Aprilie din suflet”

S PRE DEOSEBIRE de alte substantive moștenite din latină, aripă (lat. *alapa*) nu și-a format, prin mijloacele cunoscute (derivare, compunere, schimbare a clasei morfologice) o familie lexicală bogată; limba literară de abia dacă a reținut pe ariploară și verbul a inaripa. Altele, nu prea numeroase, au rămas în limba populară ori în graiurile regionale: aripărită, a aripi, intraripat etc. Și la nivel semantic numărul sensurilor proprii este redus: înțelesul de bază a dezvoltat, prin extensie sau analogie, doar alte trei sau patru sensuri. În schimb, avem de la cel principal ori cele secundare, o multitudine de întrebuințări figurate, metaforice ale cuvîntului și — ceea ce este cu totul remarcabil — uzul artistic al limbii consfințește o întreagă pleoră de sensuri poetice ale substantivului.

O primă astfel de întrebuințare a termenului evidențiază semnificația de „ocrotire” și ne dezvăluie aripile ca un semn distinctiv al divinității, fiind, parțial, sinonim poetic cu bunătate, milă: „Și mișelul meu de suflet ție cătă, / Să-l acopri cu aripa ta cea lată.” (Dosoftei). Eminescu utilizează cuvîntul cu acest sens în prima perioadă a creației sale: „Vedeam ca prin vis pe-al meu inger de pază, /.../ C-aupra-mi e-un zîmbet aripel-a-nțins.” Cu timpul, păstrîndu-și semnificația amintită, aripă nu mai este doar atributul dumnezeirii și al ingerilor.

lor. Astfel, se vorbește de aripa steagului, de aripile păcii, de aripa searelui ori de aceea a verii: „Și dacă steagul nostru sfînt / Închide aripa lui ruptă / Și cătă trist către pămînt / E că-l de-partă azi de luptă.” (Voiculescu); „Gorunule din margine de codru, / De ce mă-nvinge / cu aripi moi atîta pace?” (Blaga); „O, soare, cu aripa ta alungă / Cît mai departe noaptea noastră lungă.” (Philippide); „Vară, te rog vino-nă prîpă / Și primește-mă sub ocrotirea-ți aripă.” (Botta).

Implicînd — în mod firesc — ideea de „zbor”, de trecere ireversibilă și rapidă, aripile sînt atribuite și timpului, cel mai adesea ipostaziat în clipe: „Pe aripile vremii zbura și viața mea” (Heliade); „Nu știu cum a fost dragostea mea. /.../ Timpul viclean a adus-o pe aripă. / Timpul viclean a venit și a luat-o.” (Stancu); „Și-o clipă — cum n-a fost a doua — / Bătu din aripi ca un pui.” (Doinaș). În superba lor trufie, poezii năzuiesc, prin actul lor, să dea timpului aripi, cu alte cuvinte, viață; o mărturisește I. H. Rădulescu: „Eu timpului dau aripi, prin mine el viază”. Sintagma ar putea fi interpretată ca o expresie a înobilării; preferăm să o socotim metaforă — în context — a vieții datorită celui de-al doilea emistih, care este o propoziție explicativă a primului. În altă parte, viața însăși înseamnă zbor, iar a-și închide aripile este expresia sinonimă — poetic

— cu a muri: „O! lac! o! minune! Ferice, ferice / De cine-și închide aripel-e-ale.” (Alecsandri).

Cu aceasta, am ajuns la acea viziune mitică, extrem de veche, și universală care atribuie ființei umane aripi. „Motivul zborului și al ascensiunii celeste — observa Mircea Eliade — este atestat la toate nivelurile culturii arhaice, atît în ritualurile și mitologiile șamanilor și ale extaticilor cît și în mitologiile și folclorul altor membri ai societății care nu pretind să se singularizeze prin intensitatea experienței religioase. Ascensiunea și zborul fac parte dintr-o experiență comună întregii umanității primitive” (Mituri, vise și mistere). Pe de o parte limba comună (a căpăta, a face sau a prinde aripă, a-i tăia cuiva aripile), iar pe de alta, și într-un grad mult mai mare, poezii sînt depozitarii acestei amintiri mitice, trăiesc cu nostalgia viziunii respective și o revitalizează. Prin zbor, ființa umană năzuiește să se desprindă de pămînt, să-și regăsească adevărata esență: „Și scuturînd de pe aripi a tralului țărîna / Călcăm peste oricare ne-cazuri pămîntești.” (Macedonski). Cînd cerul pare să nu mai coboare asupra oamenilor este firească năzuința acestora spre cer într-o zbatere neînfrînată: „Să iscodesc pe nicovală o aripă / Să zbat flămînd / Să urc în cerul sterp viața cu greul gînd de nălcuire” (Voiculescu).

Datorită acestei viziuni mitico-poetice, aripă se îmbogățește cu semnificații extrem de largi, care dau seamă despre nemărginita aspirație și cutezanță a ființei umane. Poezia ne face martorii unei dureroase, tragice conștiințe care se zbate să se desprindă de lut, omul simțîndu-se un inger căzut, cu aripile întinate. Dacă propriile-i aripi și le simte cel mai adesea pierdute, îi rămîne fantezia, care și le-a păstrat intacte: „Voi urmați cu ră-

pejune cugetările regine, / Cînd, plutînd pe aripi sfînte printre stelele senine, / Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergeți.” (Eminescu). În această situație, aripa este un semn al harului, cu care sînt dăruiti cei aleși, poezii: „Tot astfel inspirarea deodată se ridică, / Și aripi nevăzute îl schimbă-n semizeu.” (Macedonski); „Iar noi învinși, cu aripi frînte, / Am împleni neputincioase rime.” (Goga). Avem de a face fie cu un har pierdut, fie cu unul revînit. De obicei, apare nostalgia sau regretul nu neapărat după harul poetic, ci, mai degrabă, divin: „Noi aripi nu aveam, dar umerii / gata erau umerii de zbor.” (Blaga).

Simbol sau metaforă a cutezanței, a entuziasmului, a avîntului, a neliniștii, a dorinței, a cerului chiar („Sub necuprinsa aripă-nstelată, / Tot necuprinsul tace fermecat” — Cerna) ori a morții („Aripa fără frează fulgeră pe domeniu” — Vi-ne), aripile țin de esența divinității și a ființei umane deopotrivă, a sufletului acesteia, care nu ostenește în aspirația sa spre înalt, spre absolut, în elanul născută înfrînt, de fiecare dată reluat, de a-și căuta pierduta identitate și a se contopi cu divinitatea. Pentru aceasta „Aripile din suflet și-au îndoit puterea” (Voiculescu). Prin zbor, se obțin transcendenta și libertatea, cum constata Mircea Eliade, iar „rădăcinile libertății trebuie căutate în profunzimile psihicului; (...) dorința de libertate absolută face parte din nostalgia esențiale ale omului”. Aripile sînt organul mereu visat și revînit de ființa umană. Nu mai surprinde deloc atunci că termenul în discuție se plasează, prin marea sa recurență și prin multiplele semnificații și valori metaforice, în centrul vocabularului poetic fundamental românesc.

Ștefan Badea

Proză politică

ION CRISTOIU este unul dintre cei dinți publiciști care, după revoluție, s-au consacrat prozei politice. Articolele sale din *Magazin* (ianuarie-februarie 1990) mai erau totuși doar niște schițe de atmosferă socială. Spirituale, spumoase, pe un ton cam săltăreț, ele se refereau la subiecte precum gara, metrourul, lacto-barul, strada sau piața bucureșteană. Dar la *Expres*, *Zig-Zag* și *Expres-Magazin*, comentariul își descoperă materia propriu-zis politică și limbajul analitic. Se reinnoia, astfel, tradiția excepțională a prozei politice românești, întreruptă vreme de peste patru decenii. Utilitatea unei asemenea proze, în procesul extrem de complex al democratizării opiniei publice, nu mai are nevoie să fie argumentată. Am citit (și, desigur, nu numai eu) toate articolele lui Ion Cristoiu, strânse acum între o portelă volumului intitulat *Punct și de la capăt*. Din rațiuni editoriale, culegerea se oprește la începutul lunii aprilie 1991. Volumul ne permite, așadar, să reluăm, într-o oarecare perspectivă, șizeci de comentarii, care acoperă ceva mai mult de un an, și să încercăm să le definim natura, mijloacele și, în definitiv, valoarea mai bine decât am putut s-o facem atunci când le-am citit, săptămână de săptămână, la apariția în revistă.

Prima analiză politică deplin caracteristică (și de la care nu mai remarcăm schimbări importante) este aceea consacrată înființării C.P.U.N. la 7 februarie 1991. Toate observațiile prilejuate de memorabilul eveniment merită să fie reținute și mai cu seamă aceea referitoare la contradicția fundamentală a rolului F.S.N., contradicție prin care viitorul partid de guvernământ pretindea să fie, în cadrul parlamentului provizoriu, în același timp, jucător și arbitru. Ion Cristoiu sesizează de la început tendințele opuse manifestate de către participanții la reuniunile constitutive ale C.P.U.N.: pe de o parte, tendința autoritară a lui Iliescu și a F.S.N., pe de alta, tendința parlamentară a partidelor istorice. E absolut limpede că fiecare vedea altceva în noul organism: un guvern, cu sarcini executive, și respectiv, un parlament, cu sarcini legislative. Telespectatorii (câci reuniunile au fost televizate) au fost cucerți de maniera mai directă și mai eficientă de abordare a problemelor folosită de F.S.N., decît de „chițbușeliile avocătești” ale partidelor istorice. Ion Cristoiu e de părere că opinia publică s-a lăsat atunci înșelată de propria nevoie de stabilitate, de propria frică de violență, și a socotit, prematur, că revoluția s-a încheiat în decembrie 1989, cînd, în fond, ea continuă sub ochii noștri, ai tuturor, ceea ce făcea ca un parlament să fie mai util decît un guvern, și încă unul autoritar, în așezarea temeliei democrației. Sînt întru totul de acord cu această apreciere.

Exemplele de apreciere corectă a situației se pot înmulți. Lui Ion Cristoiu nu i-a scăpat caracterul nici una dintre evenimentele politice din primăvara anu-

lui trecut: manifestațiile și contramanifestațiile din ianuarie și februarie, Piața Universității, conflictul internecinar de la Tg. Mureș, votul emoțional de la 20 mai, cea de a doua mineriadă din iunie etc. Comentariile sale sînt totdeauna simple, „la obiect”, scrise parcă direct pe pielea evenimentului. Această particularitate, acest tatuaș politic, se păstrează în multe dintre textele lui Ion Cristoiu. Excursiunile istorice ori savante lipsesc de obicei. Ion Cristoiu n-are nici plăcerea „documentării” evenimentelor prin fapte scoase din tradiția istorică, pe care o întîlnim, de pildă, la Alexandru George, nici pregătirea politologică a unui Vladimir Tismăneanu. Dar el are o priză superioară la eveniment, este un bun diagnostician și anticipează, deseori în chip uimitor, sensul evoluției lucrurilor.

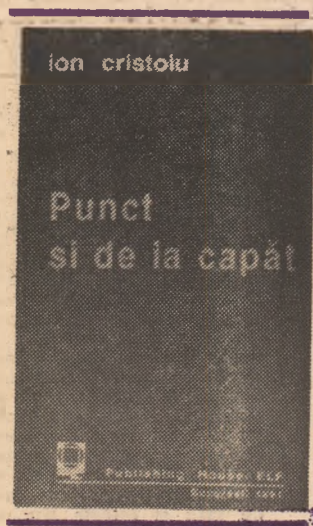
Cîteva dintre pronosticurile sale au fost confirmate. Ce bine ar fi dacă politicienii i-ar citi pe analiștii politici! Voi da două exemple. Optimismul facil al lui Roman, cînd și-a prezentat programul, s-a dovedit o considerabilă eroare în judecarea posibilităților de care guvernul dispunea pentru, vorba premierului de atunci, „implementarea” reformei. Iar critica pe care dl Birlădeanu a adus-o, într-o ședință a Senatului, unuia din articolele nodale ale proiectului Legii privatizării societăților comerciale, lăsa să se prevadă, deja în iulie 1990, neînțelegeri profunde între o aripă „conservatoare” și una „reformistă” din F.S.N. Ion Cristoiu lua, cu acest prilej, partea lui Roman, schițându-i tîrîrului premier un portret foarte favorabil. Comentatorul nu și va modifica preferința nici mai tîrziu, chiar și cînd va trebui să adauge portretului unele tușe mai întunecate. Pariul acesta decise pe una dintre părți își va arăta și el riscurile.

DAR articolul intitulat premonitory Nu-l exclus un vot de neîncredere în guvern poate fi examinat și pe o altă latură, dezvăluindu-ne „limitele” între care comentariul politic al lui Ion Cristoiu se mișcă. Limita de sus, dacă o pot numi așa, este de esență ideologică. Rapiditatea sau, poate, mai exact spus, oportunitatea analizei politice este incontestabilă la Ion Cristoiu. Contestabil este, din capul locului, un anumit parti-pris ideologic. Ion Cristoiu pare convins că garanția reformei o oferă unitatea din sinul partidului de la putere. Este un fel intrucitivă nedemocratic și nonpluralist de a pune problema. În interpretările comentatorului există reminiscențe de gândire veche. N-ai vrea să fii greșit înțeles. Nu-l „acuz” pe Ion Cristoiu. Constat pur și simplu o concepție. Și nu cred că Ion Cristoiu e singurul care gîndește așa. Noi toți, care ne-am format ideologic în timpul comunismului, avem unele sechele de gândire comunistă. Analizînd ocuparea Kuweitului de către Irak, în august 1990, Ion Cristoiu își exprimă opinia că implicarea S.U.A. într-un război regional ar fi o „greșală catastrofală” care ar transforma S.U.A. într-un „jandarm al comunității internaționale”. Este amintită (ca valabilă!) definiția dată de către Mao

Statelor Unite: un tîgru de hîrtie. Sînt ironizați ofițerii americani dislocați în zona Golfului pentru fasonul lor de „vilegiaturisti” ridicoli. Se vorbește de „primejdia „politicii faptului împlinit”. Interpretarea dată de Ion Cristoiu războiului nu e departe de aceea pe care le iubea Ceaușescu. Șase luni mai tîrziu, cînd americanii și aliații lor obțin o fulgerătoare victorie, poziția comentatorului se modifică. Imperceptibil, dar se modifică. Trimiterea de către România a unor trupe non-combatante este socotită, nu fără unele ezitări, un fapt pozitiv, în măsura în care este pentru prima oară, după decenii, cînd guvernul român alege deschis partea democrației (fie ea și belicoasă) contra tiraniei. Ceea ce Ion Cristoiu nu pare a fi înțeles este că Războiul din Golf a fost ocazia istorică în care lumea liberă s-a dovedit capabilă să contracareze propaganda stupidă (dar cît de eficientă!) a comunismului și, în general, a regimurilor totalitare, și n-a mai fost victima intoxicațiilor pacifiste ale acestora.

„Limita” inferioară a gândirii politice a lui Ion Cristoiu se află într-un anumit senzaționalism. Comentatorul îmbracă, din cînd în cînd, hainele reporterului amator de senzații tari. Există în carte numeroase comentarii ceva mai ample în care se caută evenimentelor explicații profunde. Trebuie să spun că, pe cît de exact este Ion Cristoiu ca observator al realității politice imediate, pe atît de fanteziste mi se par încercările lui de a descoperi ce se află „dincolo” de această realitate, „în spatele” manifestațiilor ei vizibile. Acolo unde ar fi necesară o anumită rigoare a ideilor generale (oare face meritul politologului), Ion Cristoiu este tentat de supoziții și de scenarii.

Un articol exemplar pentru acest mod senzațional de interpretare este acela intitulat *Ipoteza complotului*. Una din idei este că Moscova ar fi sprijinit mișcările de înlăturare a regimurilor fosile din Europa pentru a realiza „visul de aur” al K.G.B.-ului și anume acela de a intra în posesia arhivelor securităților naționale. Mai ales România ar fi constituit, sub acest raport, o atracție. Lui Ion Cristoiu i se pare că dacă răsturnarea lui Ceaușescu se va dovedi într-o zi nu rezultatul unei revolte interne (fie ea și lovitură de stat), ci al unui complot organizat în afară, „atunci întreaga poveste ar lua înfățișarea unui act de trădare națională”. Mai clar: „Întreaga campanie dusă după revoluție pentru a demonstra că N. Ceaușescu a fost un cizmar analfabet ar apărea ca un proces de umilire națională. Cineva a vrut să ne plătească cu vîrf și îndesat orgoliul de a fi vrut să rămînem noi înșine la răsucire de imperii”. Ciudața aserțiune îl conduce pe Ion Cristoiu în proximitatea ideologiei *Românilor Mari*. Ceaușescu n-a fost nici o clipă altceva decît un fundamentalist comunist iar politica lui națională, altceva decît o diversivă. Ion Cristoiu pare convins că, sub Ceaușescu, în anii 65—71, „România se afla în fruntea procesului de liberalizare a comunismului”. Modul de gîndire politică al comentatorului este, în aceste considerații, prizonier al

propagandei de odinioară și de azi a grupărilor naționaliste. În plus, avem dovada senzaționalismului ieftin de care am pomenit: dacă lucrurile stau așa cum le presupune Ion Cristoiu, atunci teza complotului internațional capătă justificări de-a dreptul fabuloase. Sistemul comunist din estul și din centrul Europei n-ar fi căzut ca urmare a propriei putreziciuni economice, sociale și morale, ci ca efect al înțelegerii dintre supraputeri. Gorbaciov a renunțat la ortodoxia ideologică și a căutat să reclădească, în U.R.S.S. și în lume, comunismul pe baza perestroikăi. Nu e cu totul exclusă această intenție. Dar Ion Cristoiu merge mai departe și leagă toate firele în ghemul unui complot în care sînt angajați, pe lîngă sovietici, maghiarii (ei se întreabă insidios de ce revolta timișorenilor a debutat cu afacerea Tokes), și a cărui rațiune principală a fost destrămarea capacității de apărare a României, prin confiscarea de către K.G.B. a arhivelor noastre de contraspionaj (chiar și în atacarea sediliilor Internele și SRI-ului din seara de 13 iunie 1990, Ion Cristoiu vede o confirmare a acestei intenții).

Ideologicul subtil-naționalist (și intrucitiv populist) se împletește în aceste scenarii cu senzaționalismul așa-zicînd internaționalist. Spre deosebire de alți amatori de scenarii, Ion Cristoiu nu pomeneste nici o singură dată de posibilitățile implicare în scenariile ultimilor doi ani a fostei nomenclaturi și a fostei securități. Absolvirea lor — fie și prin simplă omisiune — de orice rol în tentativele de restaurație care au însoțit, ca o umbră, revoluția anticomunistă reprezintă un punct central al analizelor din cartea de față. Aceasta le micșorează credibilitatea, fiindcă se limitează la inacceptabil influența trecutului asupra jocului politico-social actual și se consideră exagerat că România n-ar fi fost în stare să-și facă singură revoluția, rămînd în discredita aranjamentelor secrete ale altora. Deși Ion Cristoiu nu spune de-a dreptul acest lucru, el se impune la lectură, ca impresie hotărîtoare.

Dintre cele două ipostaze (desigur, în măsura în care pot fi distinse), a comentatorului aplicat nemijlocit la eveniment, cu atmosfera și resursele lui, și a politologului interesat mai mult de culisele istoriei decît de mecanismele ei, cea din urmă mi se pare, în cazul lui Ion Cristoiu, net preferabilă.

PREPELEAC

Cu o mindrie rău famată

ODATA, mai demult, la Orăștie, un preot ortodox falnic, roșu la față, m-a întrebat dacă îl cunosc pe Cloran. Popa îl fusese coleg de bancă. Stătuse și învățase cu el cot la cot. De obicei colegii de școală se laudă cu vreunul de-al lor ajuns o mare personalitate, dînd la iveală amănunte senzaționale în legătură cu el. Astfel, de exemplu, un fizician polonez celebru, școlar în anii mizeriei ai războiului, scobise cu vîrfurile briceagului în lemnul băncii un dreptunghi, în chip de hipodrom, făcînd curse de, iertare, păduchi.

Ce făcea Cloran?... Vom vedea. Preotul din Orăștie nu-l cunoștea adresa, după cum n-o cunoșteam încă nici eu, dar mă rugase stăruitor să-i transmit salutările sale cele mai prietenești, dacă aveam să ajung odată și-odată la Paris. Cîndoarea rustică a popii transforma metropola într-un tîrg, într-un tirgusor, fericita lui viziune familiarizîndu-l spațiul cu necunoscutul. El era convins că tot Parisul îl cunoștea pe românul devenit celebru și că dacă l-aș fi oprit și întrebat pe orișice parizian întîlnit în cale unde stă Emil Cloran, acela, ca la noi, ar fi zis, — imediat, cum să nu, domnule, uite o lei mata pe aici, o țil drept înainte pînă ce dai de o grădină mare, lași grădina în dreapta, mai mergi ce mai mergi și o faci la stînga și după ala, a doua la dreapta, dai de o casă cu multe etaje, la numărul (și spusese care), dar aveți grijă că e acolo o portărească care te întreabă pe cine cauți, că are dispoziții... Sunteți român?... Sunt! aș fi răspuns agresiv, cu o mindrie rău famată... El bine. În

acest caz o să fie mai greu. Dar, încercați. Salut, salut... A, și mai e ceva, se întoarce persoana cu aerul că uitase esențialul. Dacă reușii să ajungeți la dumnealul, vorbiți franțuzește, vă rog, numai franțuzește, și, dacă se poate, așa, ca-n secolul optsprezece, ha-ha-ha, ca Voltaire! (băscălie pariziană), à bas les aristos!

POPA spunea că Cloran nu făcea nimic. Nici lecțiile măcar nu și le făcea, că i le făcea el, cu mina lui, și preotul își arăta mina sa bătătorită de atîtea binecuvîntări. M-am uitat la ea ca la o relicvă: ca la un obiect de muzeu. Vasăzică laba aceasta scrișese în locul lui Cloran. Erau și zile cînd popa n-apura să-i scrie temele, și atunci marele nostru kûnecos copia după el, trăgînd cu ochiul, la teze mai ales. El muncise, învățase, îl ajutase pe alții, și celălalt, fără să învețe, copiînd și chiulînd, lăsa unde ajunseser — spunea popa, dar o spunea frumos, cu plăcere, fără nici o rică, dînd servituții sale o jovială virtute... Peste cîteva luni, plecam la Paris.

MESAJUL trebuia dus. Era și curiozitatea, deși pe un ins vestit mai bine să nu-l cunoști. Salutul însă, salutul acela al școlarului strălucit, adresat chiulăngului, se cunea transmisă. Fermecătorul director de editură care este Constantin Tacu — L'Herne — mi-a înlesnit întîlnirea. E băiat bun, l-o fi zis, și are la el acasă talent, nu-i pisălog și n-o să te țină mult. Garantez...

A doua zi, pe la unspe, cu vreun ceas înainte de întîlnirea fixată, — telefon la hotel. Emil Cloran, sovăitor, ar fi vrut să amîne întîlnirea pentru a doua zi. Veneam din Est. Și din Est vine (veneam) nu numai Frigul, dar și Suspiciunea... Sau, și-o fi zis: la urma urmelor, ce-o mai fi vrînd și asta?... Întepat, am spus nu, regret, sînt ocupat mine, n-am timp. Or, nicăieri pe lume nu ai mai mult timp și mai mult spațiu și nu ești mai puțin ocupat decît la Paris. Și-atunci acest clic sfios, acest geometru al disperării cunoscîndu-l toate unghiurile înșelătoare, a ghicit și a zis vino. Și m-am îndreptat către unul dintre cei mai fascinanți oameni pe care mi-a fost dat să-l cunosc în viață, cel ce, — cum spunea Sorin Alexandrescu —, combătînd cu strîmnicie zeflemeaua română, o schimbă într-un principiu ontologic al existenței și operează sale: un Mitică genial, feroce, tîrecînd cu mult dincolo de îndolala lui Descartes, făcînd din ea o palidă ezitare.

NICI n-ar fi putut bănuî de ce veneam și ce-i aduceam... Cum?! a exclamat cu o vioiciune tinerească, cutare a ajuns numai popă?... Dar era un mare erudit, un mare enciclopedist, știa totul pe de rost, și ne făcea la toți lecțiile, ignoranți cum eram... Nu-și revenea, sincer; nu putea să creadă că toată știința eminentului său coleg de bancă, toată avuția cunoașterii sale se împotmoliseră în lumea tristă, săracă, umilă, în bezna creștinismului ce pusese capăt unor civilizații radioase.

Era Cloran. Înșuși Cloran, păgînul, după cum și scrisese. Gînditor din rasa păgînă din care ies gesticulînd furioși prooroci, Un Pavel, poate, pe

drumul Damascului, care nu-l văzuse pe El, sau El s-a făcut că nu-l vede... Anti-creștin, cum aprig fusese „anti-român”. Fiind, probabil, ca urmaș al mocanilor din mîrginime, mult prea creștin și mult prea valah. Există și origini pure de care uneori ți se face silă, încercînd altceva... Un păstor bizar, care, în loc de țară, s-a mutat cu stîna cu tot în secolul optsprezece; o strungă a himerelor virulente și-un veac de cea mai rafinată nimicire...

CE m-a izbit întîi și întîi, văzîndu-l prima dată, a fost aerul său zăpăcit de flutură de noapte, deranjat... Culoarea fapturii acestui fluturat lipsit în aparență de energie, dar fastuos impregnat de praf — și sumbru și auriu — scuturîndu-se de pe aripile cu motive misterioase geometrice. Apoi, clipea lute și timidă a ochilor, foarte ostentiv. Așa clipea ochii marilor stăpîni de comori, veșnic alarmați; sau ochii tiranilor — tirani în cunoaștere, — fiindcă ei nu fac numai politică.

Vorbeam, — după cum era convenit, în franceză.

O ușă sta deschisă spre o încăpere neluminată.

Senzația că de acolo cineva ne asculta... Pînă ce veni vorba de Gib Mihăescu și de scena cu caporalul Marinescu dînd un asalt amoros în căpița de fin, dirijat de locotenentul său de la distanță.

Așa ceva nu se putea povesti decît pe românește.

Și cu acest caporal român împreună, deștept, focos și cu haz, călcărăm rîzînd peste Voltaire, Diderot și tot secolul optsprezece.

Constantin Joiu

Istoria Basarabiei

ION NISTOR a fost printre isricii noștri stimabili, fără a face parte din categoria celor de primă mărime. Scrierile sale, unele importante, au, mai toate, caracterul de contribuție într-o chestiune dată, gen istoriografic atît de prețuit. Poate că singura sa lucrare de sinteză antumă este *Istoria Basarabiei* (acum reeditată), la care se cuvin adăugate două scrieri, neapărute încă, elaborate după 1940, *Istoria României* pînă în timpul de față și *Istoria Bucovinei* de la 1774 la 1918. Dar contribuțiile sale, mai ales cele privind istoria Bucovinei, sînt de mare însemnătate, putînd fi oricînd consultate ca scrieri de referință. Avușese parte de o ridicare tenace spre învățtură, acest fiu de țaran bucovinean născut în 1876. Cum provincia lui natală era răpită din 1774 de Austria, și, din aceeași pricină, învățămîntul în limba maternă inexistent, a absolvit, între 1889—1897, liceul german din Rădăuți. Studiile universitare, la Cernăuți, s-au bucurat de protecția spirituală a vestitului profesor de românește I. G. Stîeră. Licențiat universitar (în Litere și Filosofie) în 1902, a fost profesor la liceele din Suceava și din capitala Bucovinei pînă în 1907. Vocația de istoric l-a îndreptat spre doctorat, firește, la Viena, avînd parte de sprijinul și îndrumarea cunoscutului profesor Jireček. Nu s-a limitat numai la audierea cursurilor de istoriografie propriu-zisă, s-a specializat și în paleografie, economie, geografie și filosofie, slavistică, știind bine că aceste discipline sînt imperios necesare unui istoric. În 1909 devine doctor cu o teză remarcabilă (*Prezentarea Moldovei asupra Pecetiei*). Și-a luat apoi, cum cereau canoanele universitare ale timpului, și titlul de docent, pe care l-a trecut, cu bine, de-abia în 1911. N-a pus opărit studiilor, frecventînd cursurile universității din München și Leipzig (la aceasta din urmă audind cursurile învățatului istoric german Karl Lamprecht), apoi la Iași și București pentru a participa la cursurile vestitilor noștri istorici Xenopol, Iorga, Onciul, Bogdan. Toate preparativele preliminare — grele, istovitoare, dar bogate în roadele științei — se încheiaseră cu bine. Trebuia să vină, nezmîntit — ca riera universitară spre care — cu îndreptărire — aspira. Un an (1911—1912) a predat la Viena, un curs despre Localitățile în istoria sud-est europeană. Cum mai publicase la Gotha, Leipzig, Cernăuți cîteva studii (solide contribuții), a izbutit, prin concurs, să devină, în 1912, profesor extraordinar al Universității din Cernăuți, înăuntruindu-și cursul cu o lecție ce a impresionat auditoriul. În afară, în 1914, la cîteva luni înainte de declanșarea marii conflagrații, devine profesor definitiv. Și, deși cariera l se statornicise, n-a pregetat să treacă în vechiul regat, alăturîndu-se luptei românilor pentru reîntregire, scriînd dense studii despre dreptul nostru istoric asupra Bucovinei. De altfel, în 1915 devine membru activ al Academiei (corespondent era din 1914), nu numai în virtutea criteriului reprezentativității, în înaltul for, al învățătorilor tuturor provinciilor românești, inclusiv al celor subjugate de împărățiile vecine. A trăit aici euforia și tragedia întreagă a războiului, cu refugiu la Iași, apoi la Odessa, fiind un factor activ oriunde era nevoie, avînd parte și de imensa bucurie a participării la actul istoric de la 27 martie 1918, cînd Sfatul Țării de la Chișinău a hotărît unirea Basarabiei cu țara. Și — se putea altfel? — a făcut parte din organismul politic care a decis, la 28 noiembrie 1918, unirea Bucovinei cu patria.

După marea Unire, Ion Nistor a fost cofondator al Universității române din Cernăuți, conferind demnitate catedrei

KIES HELMUT : Păsările lui Marte

sale, fiind și rectorul acestei instituții de învățămînt în 1921—1922. De mai multă vreme angajat în activitatea militantă, Nistor devine, acum, după război, membru al Partidului Național Liberal. N-a fost printre factorii de decizie ai acestui cel mai puternic partid politic al României, dar era o personalitate utilă, prin ceea ce reprezenta. Că a fost deputat sau senator în mai toate legislaturile, era în firea lucrurilor. Dar a ocupat și demnități ministeriale. La început a fost cooptat ca ministru al Bucovinei (toate noile provincii alipite patriei mună aveau un astfel de reprezentant în guvern) în toate cabinetele liberale. În noua guvernare liberală de sub conducerea lui Ion I. C. Brătianu (1927), apoi Vintilă Brătianu (noiembrie 1927—noiembrie 1928), deține portofoliul Lucrărilor Publice. A stat în rezervă în timpul guvernărilor național-țărănești și a celei Iorga-Argetolanu, pentru a reveni în formațiile ministeriale liberale (din noiembrie 1933) conduse de I. G. Duca și Gh. Tătărescu (pînă în decembrie 1937). Ce-i drept, nu a mai deținut portofoliul unui ministru, rezervîndu-și se straponina deonorantă ca ministru secretar de stat. A mai acceptat să fie cooptat într-un efemer guvern Tătărescu (noiembrie 1939—Iulie 1940), cînd a deținut portofoliul Culte și Arte. Nu refuza deci nimic și gîtea să se plaseze mereu bine și la vedere. N-a fost — spre cîntecul lui — amestecat în obșnuitele afaceri verzoase, uzuale în rutina ministerială de atunci (deși, uneori, gazetele opoziției sau cele independente mîrșiau). Dar a fost un ministru responsabil din oficiu și cu simțul de perpetuitate imprescriptibilă spre astfel de demnități. Astfel de ocupații, întotdeauna acaparante, au avut favorabile creării climatului de răgaz și zăbavă pentru știință și învățămînt. Nu vreau să spun că și-a abandonat cariera științifică sau didactică. Dar de o diminuare a timpului necesar investigației istoriografice de anvergură se poate cu siguranță vorbi. (De altfel bibliografia operei lui Ion Nistor îmi sprijină aprecierea.) Mai bine ar fi fost dacă istoricul ar fi avut abnegația renunțării la militanțismul politic în favoarea travaliului cărtăresc? Nu eșt să răspund afirmativ. De oameni politici anii aceia nu duceau lipsă și nu era rostul său de învățat să ornameze cabinetele ministeriale liberale sau parlamentul. Locul său era în arhive, biblioteci, la catedră și la masa de lucru. Nu numai știința românească dar chiar și spiritul public ar fi fost în cîștig dacă Ion Nistor ar fi avut puterea să renunțe la onoruri furtive și demnități bine remunerate. Nu e de ignorat și o altă alternativă. Istoricul a simțit că n-are forță pentru lucrări monumentale și atunci, cu bună știință, s-a avîntat în politica reprezentativă. E și aceasta o ipoteză. Deasupra tuturor ipotezelor posibile rămîne un fapt. Asta l-a fost vreaea și spre astfel de ipostaze de prim plan în lîndemna temperamental. Iar decizia temperamentală, chiar dacă prejudiciabilă unei personalități, e totdeauna de neocolit. Această decizie temperamentală avea să-l aducă, spre afîșitul vieții, mari, nedrepte suferințe. Că regimul antonescian l-a pensionat alîlt — pentru limită de vîrstă — în octombrie 1941 (la fel s-a procedat și cu P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru și foarte mulți alții), n-ar fi fost o mare nenorocire, deși avea numai 65 de ani și era în plină putere creatoare. Dar măsura fusese dictată din rațiuni politice și era, indiscutabil, ofensatoare. A continuat să lucreze, începînd, probabil că abia acum (înainte, ocupațiile politice absorbante îl țînuseră departe de masa de lucru), elaborarea amintirilor două lucrări de sinteză. Nenorocirea a venit în 1948. A fost exclus din Academia Română reorganizată, izgonit din casa lui, iar, în mai 1950, arestat și internat în la închisoarea din Sighet (fără a fi fost judecat și condamnat), îndurînd, acolo, tot cortegiul de suferințe pînă în Iulie 1955. A supraviețuit, continuînd să lucreze cum putea (am agucat să-l văd pe acest bătrîn falnic odată, în sala de lectură a Bibliotecii Academiei, iar cineva mi-a promis, fără să se țină de cuvînt, că mă va duce la el pentru a-l cunoaște). În condiții materiale aflate la lîziera mizeriei, pînă în noiembrie 1962, cînd moartea l-a izbăvit. Avea 86 de ani și avușese parte, în viață, de mări de tot felul și de amare, nedrepte dezgradări. Din tot ce făptuise su rămas valabile scrierile științifice. Iată că, sîm o spun încă o dată, a rodit pentru eternitate numai truda sa cărtărească. Restul — și mărirea și decăderea — s-a spulberat în fum și inutilă, pompoasă vanitate.

ISTORIA BASARABIEI, singura sa lucrare cunoscută în cercuri mai largi, a fost scrisă după marea Unire și a apărut în 1923, cunoscînd, în același an, trei ediții și o a patra în 1924. Era o lucrare de oarecare corpolență (aproape 500 de pagini) și era cea dintîi abordare, în sinteză, a acestei chestiuni, oricînd de mare interes științific și cetățenesc. Nu se poate spune că e o operă de căpătîi în istoriografia românească. Dar, deși e mai curînd descriptivă decît adînc analitică, e con-

știincioasă, utilă și consultabilă — chiar și azi — cu folos. Fie și pentru faptul că o alta, deocamdată, nu există iar tot ceea ce e necesar de știut esențial se află aici. Cartea e împărțită în două mari părți: „De la origini pînă la 1812” (cu 13 capitole) și „De la răpire, pînă la dezrobire” (cu alte opt capitole), plus o bibliografie și o „Addenda” constituită dintr-o comunicare a autorului, „Basarabia sub gospodăria românească”, rostită de autor la Academia în 1941 și inclusă de editor la sfîrșitul noii ediții a cărții. Sigur că e importantă și prima parte a cărții unde se documentează originea istorică, indiscutabil românească, a acestui teritoriu al Moldovei. Dar interesul cărții se află în partea a doua a lucrării, adică în descrierea situației acestui teritoriu românesc în cei peste o sută de ani de înrobire. Se poate îndelung medita, citînd sau (ca în cazul meu) recitînd această carte, la destinul, mereu incert, al țărilor mici aflate în vecinătatea marilor imperii, mereu cu poftă anexioniste. Sînt, mai totdeauna, biete frunze în vînt, mai ales dacă, formal, cum erau țăările românești, sînt lipsite de suveranitate. Din timpul Moldovei străbune, căzută sub suzeranitate otomană, celelalte două imperii vecine (Austria și Rusia) au smuls teritorii. Mai întîi, la 1774, Austria ne-a răpit (cu acordul Rusiei) și prin consistența mituire a unor dregători turci) Bucovina pentru a-și crea — s-a spus — un drum între Galiția, ruptă din Polonia, și Transilvania intrată sub dominația habsburgică în 1699. În urma păcii de la Carlowitz, în 1711, în urma păcii de la București dintre ruși și turci, datorită nepriceperii și grabei diplomaților otomani, Moldova l se răpăa o suprafață de 46 300 km², cu 7 400 km² mai mare decît aceea rămasă sub domnia voievodului moldovean Scarlat Calimach. Și acesta nici că a putut fi consultat pentru că, în timpul războiului și al păcii, fusese suspendat de la domnie, funcțiunile lui asumîndu-și-le Kutuzov. Degeaba au protestat, apoi, boierii adunați în Divan. Murdarele jocuri ale diplomaților străini fuseseră făcute spre nenorocirea țării care a pierdut cele mai mănoase ținuturi botezate de ruși obștia Basarabia, la a cărei constituire, în aprilie 1818, veni, în Chișinău, chiar țarul Alexandru I. În 1856, în urma celui de al patrulea război dintre ruși și turci, pacea de la Paris (care a consfințit înfrîngerea temporară a armatelor rusești), Rusia e obligată să retrocedeze Turciei (decî implicî Moldova) cele trei județe sudice ale Basarabiei (Cahul, Bolgrad, Ismail). Ceva mai mult de două decenii a durat noua situație, pentru că, în urma învingerii Turciei, de către rușii ruso-române în Bulgaria, tratatul de la Berlin (1878) ne răpăse, din nou, cele trei județe sudice basarabene, restabilind situația de pînă la 1856. Zadarnice au fost pateticele cuvîntări ale lui I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu. Marile puteri s-au înțeles între ele (Bismarck declarase atunci, cinic, că el e un „samsar cîștit”) și au satisfăcut pretențiile anexioniste ale Rusiei, nouă revenindu-ne, „în compensație”, Dobrogea străbună. Autorul, bun cunosător al chestiunii, descrie pe larg istoria procesului de înrobire, prin unificare, a populației românești din Basarabia care, prin catalogarea rusească din 1817, reprezenta 86% din ansamblul demografic al provinciei. Firește că, apoi, colonizări sistematice (densitatea populației era suferindă) au modificat, cît se putea, structura populației. Dar românii au rămas, constant, confortabil majoritari. A fost dusă o ticăloasă politică de rusificare a românilor, inclusiv prin școală și biserică. Dar fenomenul n-a depășit anumite straturi ale boierimii de rang (nu și pe aceea trăitoare, fără slujbe, pe moșiile ei) și o subțire pătură de slujbași. (După 1900 trădători de neam, precum Krushev, Burishevici, Krupenski, Medan, au fundat „Liga adevăraților ruși”, antisemită și românofobă, care li persecuta feroc chiar pe conaționalii lor.) Dar țărănimia a continuat să trăiască în limba și credința ei, neștiind aproape rușeste. Cu toate acestea, indiscutabil, conștiința națională era apăsată și suferindă. C. Stere, în studiile sale, a surprins, îmi pare rău că trebuie să o spun, mult mai bine decît Ion Nistor această tragedie: demonstrînd — prin examen comparat — că, sub acest raport, situația din Basarabia era înfînt mai rea decît în Transilvania subjugată. Această situație, o notez în trecăt, a constituit temelul și argumentul împotrivirii lui Stere, în 1914—1918, la alăturarea României puterilor Antantei care, pentru el, însemna Rusia. Or, nu ostenea Stere să arate, victoria Rusiei însemna pierderea — pentru multă vreme sau pentru totdeauna — a Basarabiei și condamnarea conaționalilor noștri apăsăți de tirania țaristă. Că dezlegarea războiului a fost fericită pentru noi, redobîndînd și Tran-

silvania și Basarabia, e prea adevărat. Dar demonstrația basarabeanului Stere (care și-a sacrificat cariera și viața pentru dreptatea provinciei sale natale, ajungînd să poarte nedreapta osîndă de „trădător”) era, hotărît, dreaptă și lucidă. Și e nedrept că partizanatul politic liberal al lui Ion Nistor l-a dus pînă la ignorarea rolului îndeplinit de Stere în redeschiderea conștiinței naționale românești în Basarabia (din 1906) și în făurirea actului istoric de la 27 martie 1918. Politica, se vede încă o dată, vatămă seninătatea științei.

ACEASTĂ nouă ediție (a cincea) a *Istoriei Basarabiei* a fost editată prin grija dlui Stelian Neagoe. Am mai scris despre edițiile îngrijite de dl. Neagoe și am fost nevoit să semnalnez neglijența și o precipitare niciodată rodnică rigori. Cusururile se văd, o spun cu regret sincer, și aici. Dl. Stelian Neagoe se află angajat de vreo doi ani într-o ciudată cursă contracronometru, punîndu-și semnătura, repede și de-a valma, pe varii ediții. De obicei, un editor se ocupă de scrierile unui autor ale cărui opere și viață le cunoaște bine și în detalii. Nu e cazul dlui Neagoe care, în nici un an, i-a editat pe C. Argetolanu, Grigore Gafencu și, acum, pe Ion Nistor. E excesiv și după ce-i citești prefețele sau notele (adesea inexistente), realizezi de îndată că totul e o rapidă improvizație de amator hămesit. Asta începe să miroasă, de la o poștă, a impostură și nu înțeleg deloc de ce apelează, învariabil, Editura Humanitas exclusiv la serviciile sale atunci cînd editează memoriile sau cărți de istorie. Evident că dl. Stelian Neagoe nu beneficiază decît de superficială cunoaștere a operei lui Ion Nistor. Studiul său introductiv e strategic intitulat „studiu biobibliografic”. Cu excepția cîtorva utile date biografice, studiul de 36 de pagini e mai mult o însușire de titluri de lucrări. Lipsește cu totul spiritul critic, encomiasticul de circumstanță imbinîndu-se cu menționarea bibliografică. Pentru o analiză critică a operei lui Ion Nistor, pentru aprecieri drepte și măsurate, pentru fixarea locului acestei opere în istoriografia românească a lui Neagoe îi lipsesc, din păcate, mijloacele. Și, în consecință, nu o face, deși acum era momentul să-l punem la îndemîna cititorului judecări de evaluare. Nu aflăm nici măcar aprecieri despre valoarea științifică, azi, a cărții pe care o editează și o prefațează. Apoi, din 1923, în materie de istoria Basarabiei, cercetările au progresat, aducînd sporuri în multe chestiuni. Editorul lasă textul virgin, fără nici măcar o minimală adnotare de completare sau corectare. Cine vrea să vadă cum se editează critic opera unui istoric, prin adnotare, să consulte primele două volume din *Istoria Românilor din Dacia Traiană* de Xenopol, cu adnotările minuțioase ale d-ilor Mihăilescu Bărbăntău și, respectiv, N. Stoicescu. Dar cei doi istorici cunosc bine opera lui Xenopol și perioada analizată în cele două volume, iar dlul Neagoe nu prea cunoaște istoria Basarabiei și nici opera lui Ion Nistor. E drept că textul e bine transcris. Dar am a semnalat și ciudățeni care dovedesc inocența perfectă a dlui Neagoe în materie de editare critică a textelor. A lăsat, ne previne, intacte formele de limbă (dă le numește „expresii”) specifice rostirii autorului. Dar, lucru de mirare, ni se precizează că „am găsit de cuviință să actualizăm (subl. ns.) înțelesul altor expresii”. Și dă exemple. A schimbat, cu de la sine putere, arătare cu înfățișare, stăpînire nominală cu formală, mărul de ceartă cu mărul discordiei, pizmăreți cu pizmulatori, arătări cu date (statistice). Etc. Etc. Astfel de mutilări ale expresivității unui text n-am mai întîlnit de prin anii cincizeci și editorii rideau, pe față, de ele și atunci. Dacă mai era nevoie, dl. Stelian Neagoe ne-a convins definitiv că e un editor... original prin necunoaștere. Și cum să uit că la pagina XVI (adică în chiar studiul introductiv) editorul transcrie numele lui Karl Lamprecht simplu și... românește Carol Lamprecht? Oare cîte ediții ne mai pregătește (unde în altă parte, dacă nu la „Humanitas”) în stilul și ritmul său vioi și nonsalant, dl. Stelian Neagoe?

Perfidul Alvis

nu merită să-și încordeze energia interioară. Nu era de altfel prea înzestrat nici la capitolul încordărilor. Al voinei de a răzbi cu orice preț. De a ieși din rinduri, de a se afirma în fața altora, în ciuda altora și apoi să-și consume în singurătate nemulțumirile profunde, amărâciunea dezacordului între ce ești și ce te pretinzi.

Prieteni săi gindeau ca și el, astfel încât nici grupul social nu-l stimulase. Pe scurt, n-avea regrete în privința acesteia. Resimțise desigur, de la un moment încoace, o nemulțumire în raport cu viața care prea îl consuma în efortul strictei supraviețuirii materiale. Dar cine știe (dentist, avocat, profesor de liceu, ce putea ajunge evreul din clasele de jos) dacă altminteri s-ar fi putut consacra, cu mai multă ușurință, patimii lecturii, de care se simțise cuprins ceva mai încoace. Căci nu de cărți care să-l dezvolte cunoștințele profesionale într-un domeniu anume, restrins, era dornic. Poate rabin i-ar fi stat bine. Dar nu așa, cu o droaie de copii, o nevastă artăgoasă, slujind un Dumnezeu instituționalizat.

Băiat de prăvălie, la o „manufactură en gros”, mare magazin și depozit de pinzeturi (precum un personaj balzacian), aparținând fraților Grimm (așa îl vădese se numeau), urcase într-o dimineață să apele de praf urlașă firmă și alunecase cu scară cu tot. Putea să nu se mai ridice.

O scară solidă, din stejar dublat cu bare metalice, bine înfipă în dalele trotuarului care, acolo, pe banii proprietarilor și nu ai biete primării, fuseseră fixate în beton și nu se mișcau ori fărașă sau ca în alte locuri. Cind partea de sus a scării începuse să alunecă pe suprafața firmei, masivă și aspectuoasă, vopsită cu uleiuri de calitate, el avusese o clipă de nedumerire, neînțelegând din ce pricină se dezechilibrase. Dar își revenise imediat și — tinar, subțireț, agil — se propulse cu amindouă minile de marginea laterală a cadrului ce înconjură firma, precum rama unui tablou. Ar fi putut rămâne agățat acolo cîteva secunde și ar fi fost salvat. La urma urmei, la ce înălțime — nici trei metri — se afla? Avusese ideea nefericită de a nu-și desprinde tălpile de treapta scării: instinctul care te îndeamnă să păstrezi ceva sigur sub picioare.

CONTINUÎNDU-ȘI alunecarea în arc, scara cea grea se izbi de cadrul firmei, smulgîndu-l. Și antrenînd trupul băiatului în cădere, ea îi vertiginoasă și implacabilă. Crezuse că s-a ales doar cu palma căci, în afara palmelor zdrelite, de năclieri nu curgea singe. Brațele și picioarele erau tefere. Se fracturaseră însă două vertebre, tocmai acelea care susțineau gîtul, așa că timp îndelungat un horn de gips gros înconjurase locul. Împiedecut să lase vreo clipă bărbia în plept, — nu știuse cît de necesar, cîte stări de spirit exprimă gestul acesta, atît de des repetat, — căpătase o înfățișare semeață, în contrast cu privirea de adolescent timid. Neavînd încotro, trebuind să rămînă el însuși, dobindise de-atunci, în compensație, obiceiul de a alipi pleoapele ori de a miși ochii, cu mult mai des decît s-ar fi convenit. Aproape un tic nervos.

Ani îndelungați i se întimplase apoi să se oprească în mijlocul străzii unde se afla depozitul, cercetînd locul de unde alunecase și linia în formă de arc care adăncise pentru totdeauna tabla montată sub acoperșul povîrînt. Nu cu furia răzbnării neputincioase. Cu fluturarea unui suris mirat, ce se adresa parcă rîndușilor lumii. Cu o dorință discretă de a pricepe ceva din nepătrunsul destinului. De a-și ghici, dacă se poate spune așa, viitorul.

Deși nu existau pe vremea aceea reglementări legale ale accidentului de muncă ori contracte cu drepturi sindicale, fiecare slujbaş fiind dator să se păzească pe sine însuși, să aibă grijă de a nu păți vreo pocnog, stăpînii se dovediseră oameni de suflet. Sigur, le-ar fi dispăcut o cercetare judecătorească, fie și una care să-l exonereze pe drept de orice răspundere. Nici gînd să-l lase pe drumuri, cum se temuse familia lui la un moment dat.

Cîtă vreme avusese gîtul imobilizat, îi trimiseseră cu facturi, mostre și note de plată pe la furnizori și clienți, în locul unui pensionar ce făcuse înainte această treabă, dar nu mai avea putere să alerge toată ziua și, pe lîngă asta, era cam ramolît, făcea destule încurcături.

Dar și după ce îi scosese gipsul, dezvoltînd gîtul alb, subțire și parcă temător, era de la sine înțeles că nu mai putea să lucreze la manevrarea urlașelor baloturi de textile, adică la treaba pentru care fusese anume angajat, la încărcarea și descărcarea mărfurilor.

O fragilitate (fusese anterior atribuită vrstei) ce nu părea că va dispărea odată cu maturitatea.

Spre norocul său — poate de aceea considerase mereu că orice nenorocire, oricît de cumplită, e bine s-o privești cu un anume simț al relativității, să nu-ți

lași sufletul întunecat de ea, căci „tot nu ajută la nimic”, această atitudine devenind și rămînînd forma unui optimism „nejustificat”, adică neînțeles de alții — fiul unuia dintre stăpîni, un tînar cu aplomb și cu un rost însemnat în mersul afacerilor, căpătase o simpatie deosebită pentru el. Ca într-o năvală italienească modernă, de astă dată. Ani și ani după aceea, acest Tully fusese nu doar protectorul, dar și cel mai bun prieten al său. Un prieten în adevăratul înțeles al cuvîntului, cum Alvis nu avusese și cum puțin pe această lume se pot lăuda că au întîlnit. Este de presupus că în absența accidentului stupid care-l scosese din rinduri — propulsîndu-l, dărecum artificial (căci nu era un erou) în centrul atenției — interesul nu s-ar fi ivit și apropierea, decisivă pentru o viață de om, nu s-ar fi produs.

Cînd, după război, citise „Moartea lui Ivan Ilici”, publicată de editura Cartea Rusă, Alvis nu se putuse împiedica să constate asemănarea de destin cu personajul lui Tolstoi. Dacă pentru judecătorul Golovin, căderea de pe scară anunțase începutul sfîrșitului tragic — așa se întîmplă cînd ești bătrîn — pentru el, un adolescent, se constituie într-o cotitură (cum altfel s-o numești?) fericită. O deosebire și un argument în sprîjinul atitudinii sale încrezătoare, în ciuda nenorocirilor deloc puține și deloc mărunte ce se tot abătuseră asupra-i. Argument... Un optimism cu care, de fapt, se întîmplă sau nu să fi înzestrat ori să-l dobîndești.

În mecanismul negoțului de pinzeturi „pe picior mare”, tot mai complicat prin creșterea averii și prin complexitatea, crescîndă și ea, a relațiilor dominate de cerere și ofertă, rolul și poziția lui Tully dobindeau tot mai multă greutate. Nimic nu se hotăra fără consultarea, acordul, nemijlocita participare a acestui tînar care abia isprăvisse — afirmîndu-se și acolo cu prestanță — serviciul militar.

Un bărbat frumos, cu trăsături nobile și energice. „Și pâr buclat, des, negru, dar și privire ageră, pătrunzătoare, inteligentă” îi spunea Alvis cu tandrețe ironică, atunci cînd relațiile lor amicale ajunseseră să îngăduie asemenea subtilități și caldă persiflare. „La care se adăugă neapărat un suflet tandru și simțitor”, prelua Tully, pe același ton parodic, caracterizarea. O comunicare, prin rafinament de limbaj, ce rămînea impenetrabilă — precum destinul însuși — celor din mediul în care viețuiau.

Națali, pe numele său din acte, ba chiar Naftuli, cum îl striga bunică-sa, mama celor doi proprietari, tînarul supradotat optase, din proprie inițiativă, pentru diminutivul ușor exotic, accentuîndu-l și transformîndu-l într-un global Tullio Grin (scris uneori Green), atunci cînd semna — căci avea și autentică vocație a scrisului — poeme și studii în revistele intelectualității evreiești. „Grimm are darul de a te face ridicol, de a stîrni batjocura publică, înainte de a-ți se citi primul vers!”

BOLNAVUL din patul alăturat începu să respire anevoie și să geamă abia auzit. Fusese adus pe targă îndată după vizita medicală de dimineață. David Ben Haruș, scria pe tăbliță, un trup descărnat, o figură suptă, ochii foarte adînci în orbite. Nebărbierit de vreo două zile, avea obraji acoperiți de niște țepi care nu albiseră. Datorită lipsei de carne flască, de grăsimi nici pomeneală — piele și os — a ochilor mici, negri, neobșnuit de strălucitori, niște lumințe arzînd în fundul unor vîgăuni, dar mai ales a mișcărilor sigure și energice, lipsite de urma oricărui tremur, era greu să-ți dai seama cîți ani are, dacă e îmbătrînit înainte de vreme ori e un moșneag bine conservat.

Nici pomeneală să adreseze un salut, oricît de fugar, lui Alvis, să spună în general vreo vorbă, cum e obiceiul, de mulțumire celor care-l transportaseră, ori să emită un reproș, o pretenție, cum larăși e obiceiul, în legătură cu locul și condițiile internării. Mai mult: deși nu protestase cînd cei doi infirmieri îl mutaseră de pe targă în pat și nu înlesnise dificila operațiune printr-un gest de participare, un semn că nu e chiar atît de nevolnic, îndată ce oamenii în alb dispărușeră, se așeză în capul oaselor, cu picioarele desulcite atîrnînd pe podea și se apucă să cotrobăie prin sacul de pinză kăki, ce-l fusese lăsat alături, scoțînd de-acolo — Alvis îl urmărise cu uimire — tot felul de ustensile pentru bărbierit, inclusiv o garnitură de stilou cu dopuri argintii, pe care le deschișe pe rînd — erau cosmetice de felurite culori, cu mirosuri ascuțite — și le aranjă pe noptiera cu multă pedanterie. (Lui Alvis i se interzisese cu desăvîrșire să se ridice, iar noul venit primise, evident, aceleași instrucțiuni.)

După care își așeză, strîmbînd din nas, perna, bătînd-o îndelung, ca și cum forma ei bleagă l-ar fi nemulțumit grozav, se întinse în pat, adunînd picioarele turcește, într-o poziție destul de incomodă și oftă adînc.

Mai mult de două ore rămase așa, nelîntit, cu ochii pironiți în tavanul care nu avea nici un accesoriu care să merite atenție, nici măcar o banală lampă. În cel de al treilea pat al salonului, lîngă fereastră, un ins foarte bătrîn murmură nedeslușit și fără conținere, tremurînd convulsiv, ca și cum l-ar fi cuprins frigurile. Stătea răsucit cu spatele spre cameră, parcă interesat doar de pomul cu frunziș bogat ce se înălța dincolo de fereastră. Astfel îl găsi Alvis în după-amiaza precedentă, cînd el însuși fusese internat, la fel — învelit cu o pătură subțire, ce tresălta ritmic, fără să-l alunecă de pe trup, ai fi zis că e virit în ea, ca într-un sac — rămăsese întreaga noapte, nici treaz-nici adormit, fără să i se administreze vreun tratament cît de cît.

Puțin după ce se ocupase patul din mijloc, venîră la căpătîiul bătrîniului de lîngă fereastră doi tineri ce păreau să-l fie mai curînd nepoți decît copii. Femelele ținea în brațe o cratiță, plină cu supă aburîndă, evident adusă de-acasă. Ea se așeză pe marginea patului și, lăcrîmînd abundent, se apucă să-l hrănească pe bolnav, în vreme ce bărbatul îi ținea, cu grijă, capul ridicat de pe pernă. Fără să deschidă ochii, fără să-și interzică tremurul, bătrînul înghițea cu lăcomie, îndată ce simțea mîncarea fierbinte apropiindu-se de buzele sale. Spre uimirea lui Alvis, care frunzărea o revistă ilustrată, procedura alimentării nu se încheie decît după ce întreg conținutul cratiței fu golit. Tîna depuse lingura pe fundul vasului — un zgomot ce răsună asurzitor în liniștea deplină a încăperii — apoi izbucni în hohote spasmodice de plîns, în vreme ce bărbatul îi depuse pe bolnav în poziția culcat cu fața spre fereastră. Apoi perechea părăsi salonul, luîndu-și călduros bun-rămă de la cellații doi pacienți, dorindu-le multă sănătate. Niște tineri extrem de plăcuți și politicoși.

După o altă oră, în fine, bătrînul se liniști, căzînd într-un somn foarte adînc. Abia atunci, aproape imediat, cel din mijloc începu să se folosească, umblă iar prin sacul de pinză, scoase de astă-dată trei chifle proaspete, trei ouă tari, trei triunghiuri de brînză topită, în poleială, apoi piper, cuțit, farfurie de plastic.

Orîndul cu aceeași pedanterie toate acestea pe noptiera dintre patul său și acela al lui Alvis, eliberînd-o în acest scop de garnitura cosmetică, după care se adresă colegului de cameră:

— Hai să mîncăm. Mi s-a făcut foame. Alvis clătină din cap în semn de refuz politic. De la internare nu înghițise decît ceva ceal îndulcit cu zaharină, sorbindu-l din ceașcă prin intermediul unui furtun, așa cum îl povățuise sora medicală, pentru a nu ridica — nici măcar un minut — capul de pe pernă. Nici nu-l era foame. Ar fi vrut să-l între în vicle ticturnului babilonian (după nume, după înfățișare, părea să provină din Irak), gustînd formal și mestecînd înghițitura la nesfîrșit. Dar simțea că n-are putere. Adăugă acelui refuz un zîmbet cald, cît se poate de cald și de comunicativ. Celălalt, fără poftă, fără plictiseală, își consumă proviziile, apoi se ridică iar, porni spre chiuveță, își umplu o ceașcă cu apă și o goli dintr-o sorbitură.

— Ce liniștit e, spuse Alvis, arătînd spre spinarea de lîngă fereastră. Poate își revine.

— A murit, îi informă sec celălalt, apucîndu-se să curețe un măr cu coajă galbenă. Nu puteam să mîncine, făcea prea mult zgomot! explică după un timp, justificîndu-se.

Dar nu părea supărat că fusese obligat la această aminare. Alvis simți că i se răsucesc mâtele. Noroc că nu acceptase, din acel exces de politețe care-i jucase atîtea feste, să guste și deci nu avea ce să vomite.

— Întotdeauna m-am mirat cît e de simplu să mori! spuse el, cînd își mai reveni, spre a păstra subțirea punte de comunicare cu irakianul cu care avea să împartă noaptea care urma, fără să simtă alături, adică, o prezență atît de străină. Pe drept ori pe nedrept, sinceritatea simplă și tăria de caracter a negriciosului cu fața suptă, care acum își curăța tacticos al doilea măr, îl impresionase în bine. Da, murim, ce atîta fandoșeală!

— N-am voie să stau nemîncat, se apucă să explice omul. Știu că pe mulți îi dezgustă să facă asta lîngă un cadavru, nici eu n-aș fi vrut-o, dar, decît să mi se facă rău... Te-am înțeles, te înțeleg!

Alvis se dovedi incapabil să reacționeze la aceste semne tirizi de bunăvoință. Privi către spinarea bătrîniului parcă adormit.

— Nu-ți fă griji, în curînd vor veni să-l ia, îl asigură celălalt. Așa e legea spitalului: două-trei ore trebuie să-l lase pe loc. După aia, se prezintă și... Dacă te deranjează, îl putem acoperi cu cearșaful! se oferî. Acuși îl scoate.

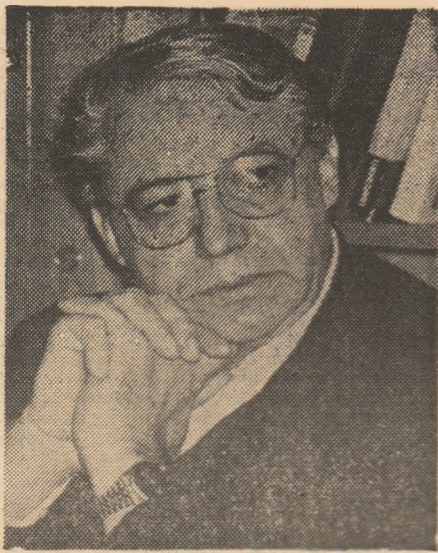
Ceea ce se și întîmplă, fără nici o ceremonie, la timpul convenit. Vecinul său de pat se dovedise un om experimentat.

— Cu cîtă lăcomie înghițea cu nici un sfert de oră înainte de a-și da duhul!

— Așa este, consimți tuciuriul. Ți se face o foame cumplită.

Viril în gură ultima bucată de măr, șterse cu grijă cuțitul, se ridică să ducă resturile la coșul de gunoi, apoi se lungi în pat și spuse:

— Acum o să ațipesc. Sint foarte obosit. N-am închis ochii toată noaptea. Gîndurile.

Am fost atacat timp de.

Cîteva motive de resentiment

— Ioan Buduca, printr-un articol din Cuvîntul, a stîrnut „furtuna” afirmînd că: „prozatorul nostru num r l unu, Nicolae Breban, reintră in politică”. Au apărut deja „replci” la acel articol. Mă gîndesc, in primul r nd, la Ileana Mălăncioiu care, in revista „22” (intervenție reluată apoi de „România liberă”) mi se pare că p rce, pur si simplu, la o tentativă de asasinat literar; dumneavoastră, in opinia distinsei noastre poezese, seavind aici un drept să vorbi i, nici la București, nici la Paris. Crede i că mă in el, r z nd picătura care a umplut paharul, in această recunoa tere formidabilă a inteligen ului critic Ioan Buduca, in declan area acestei campanii antibrebaniene?

— Ileana Mălăncioiu este o mare poetă. Ea nu este numai o mare poetă feminină, este unul din cei mai buni poe i vii, azi, in România. Oric  ar încerca Domnia Sa să mă improa te cu noroi, exactitatea acestei observa ii va r m ne. Nu  n eleg de unde vine m nia ei. O furie are motive vizibile si invizibile. Motivele vizibile ale Ilenei Mălăncioiu sînt cele exprimate, adică faptul că Grigurcu, anul trecut, a scris un articol despre Marin Preda — omul si anul acesta, cum mi-a declarat-o d nsa la mare, despre D.R. Popescu — omul. Ileana Mălăncioiu a fost foarte indignată că noi am publicat un articol al lui Grigurcu, vara aceasta, in care era vorba despre concesiile grave făcute de D.R. Popescu, scriitor de mina întii, in calitate de pre edinte al Uniunii Scriitorilor, si, mai ales, de pre edinte nestatutar. Grigurcu observa că D.R. Popescu, ca unul dintre cei mai buni scriitori români, ar fi trebuit od t  cu expirarea mandatului să plece acasă.

— Mă scuza i, Ileana Mălăncioiu nu face nici o referire la D.R. Popescu, ci numai la Marin Preda.

— Nu face, pentru că, din păcate, curajul domniei sale oscilează între lasitate si agresivitate. Mi-a spus-o de fa t  cu colegi, in Casa Uniunii Scriitorilor, la mare; mi-a exprimat indignarea ei fa t  de faptul că Grigurcu a îndrăznit să critice atitudinea, după părerea mea — extrem de discutabilă, a lui D.R. Popescu de a- i asuma conducerea Uniunii Scriitorilor in mod nestatutar si, prin persoana sa, de a împiedica orice func ionare calmă, democratică a conducerii si a breslei scriitorice i in ultimii patru-cinci ani sub Ceaușescu. In plus, domnia sa a rămas p n  in ultima clipă in gra iile puterii. D c  ar fi fost un activist oarecare sau un scriitor de mina a doua, a treia, bine n eles că nimeni nu l-ar fi repro at acest lucru. Dar un mare scriitor, cum spuneam si fa t  de Sadoveanu si fa t  de al ii, trebuie să- i asume răspunderea laurilor, răspunderea gloriei, răspunderea publicului enorm. Orgoliul, spuneam od t  (eu, care sînt acuzat de al tea ori de orgoliu), orgoliul este si o formă a servituții. Astea ar fi motivele vizibile si invizibile. Probabil că mai sînt si alte motive cum ar fi poate dorin a domniei sale, legitimă, de a conduce o revistă. In atacul la adresa mea, de c teva ori li repro eaz  lui Andrei Ple u că mi-a  ncredin at această revistă — Contemporanul — care, de altfel, trecea printr-o perioadă foarte dificilă. Probabil că domnia sa ar fi dorit să conducă d nsa Contemporanul si mă grăbesc să adaug că o merita pe deplin. După revolu ie, la Viața românească a lucrat un timp, foarte scurt. Petru Cre ia — marele umanist si clasicist care este Petru Cre ia. In scurt timp Petru Cre ia a întrat in conflict cu Ileana Mălăncioiu, lucru pentru mine greu de înțeles,  tiind natura extrem de bl nd  si de prevenitoare a lui Cre ia. Probabil că doamna Mălăncioiu dorea si, încă o dată, pe drept cuv nt, să conducă Viața românească. Apoi a urmat un episod la conducerea Uniunii Scriitorilor, la Consiliul Uniunii Scriitorilor, in care doamna Mălăncioiu  i-a exprimat dorin a de a conduce Viața românească. Acest lucru s-a pus la vot si,  ar si, din nefericire pentru d nsa, a câstigat, la vot, nu Ileana Mălăncioiu, ci poetul Cez r Baltag. Iată c teva motive de resentiment!  nc  o dată îmi cer scuze, dar faptul că am preluat o revistă nu  mpiedic z  dreptul doamnei Mălăncioiu de a conduce o altă revistă culturală in România.

Cum poți să-l acuzi pe Grigurcu că e un sinecurist?

— S nte i acuzat că l-a i dat o a a numită sinecură lui Grigurcu.

—  mi da i voie să spun o porcărie?

Doamna Mălăncioiu  si asumă psihologia comunistă, psihologia activi ilor comunisti. Pentru d nsa, a lucra undeva înseamnă să vii la serviciu de la 7.00 la 15.00 sau de la 8.00 la 16.00.  nc  in urmă că ani, mulți activi i de partid ne convingeau că ei sînt eficien i pentru că stau p n  noaptea t rziu la sediu, in timp ce încărcău lucrurile si duceau  ara si economia la ruină. Faptul că Grigurcu locuie te in T rgu-Jiu si n-are locuin  in București e una din dramele domniei sale si noi nu reu im să- i ajutăm in această problemă. Însă Grigurcu este unul dintre cei mai harnici critici români de azi si, in plus, este unul din cei mai prestigio i. Cum poți să-l acuzi pe Grigurcu, cum mi-a spus-o tot d nsa la mare, că este un lene  sau, cum îl acuză in atacul publicat in 22, că e un sinecurist? In plus, observ  nelegan a doamnei Mălăncioiu de a se exprima astfel fa t  de un coleg de-al ei de redac ie. Domnul Grigurcu este si membru al redac iei Viața românească, lucru perfect acceptat de legile in vigoare. Eu mă simt, noi ne sim im onora i că avem in colectiv de redac ie pe Gheorghe Grigurcu, iar ce scrie domnia sa in rubrica sa permanentă îl prive te pe d nsul personal.

— Proceda i la fel cum a i procedat in trecut in care conduce i România literară, in anii 70?

— Da, bine n eles! Si doamna Mălăncioiu si al ii a i prea repede că atunci când le-am acordat rubrică, acum douăzeci de ani, la România literară f c m la fel.

— Adică, ce face i?

— Adică le acordăm spațiu in care ei se puteau mi ca in voie si in care puteau să afirme orice fel de idei.

— In care puteau să scrie, da i, orice?

— Bine n eles. Ei, ca director de ziar, poți să retrag curva o rubrică sau poți să- o dau, dar, od t  acord   o rubrică, semnala i rubrică este deplin responsabil si deplin st p n, deplin director al acelei rubrici.

— Crede i că state i singuri sau primul c f de revistă, din perioada postbelică, care a desfiin at cenzura in revista pe care o conduce i?

— Nu, mulți sefi de revistă o fac.

— Vorbe i de perioada postbelică, p n  la 22 decembrie 1989.

— Altfel am făcut, ceea ce n-a creat model. Noi trăim intr-un moment acum, in care  e m dintr-o zonă retorică si trebuie să  nt r m in zona pragmatică a creării de modele. Modelele create trebuie să radieze după aceea in societatea noastră. Fiind la România literară, am creat metoda meselor rotunde, a  nt n rilor, in țară, cu scriitorii si cu cititorii,  nt n iri pe care le-am redat amplitudine in revistă, ceea ce nu se făcea p n  atunci. Si, doi, am  nt r s să se scrie despre mine studii si articole in România literară. Din păcate, nici Marin Preda, nici Eugen Barbu si nici al i conducători de instituții si de reviste n-au procedat la fel.

— Iar vorbi i de Preda, iar vor apărea stacuri in presă, după acest interviu.

— Dialogul meu cu Marin Preda este un dialog care va zbura peste spații mai largi.

— Preda-i viu si prin acest dialog?

— Pentru mine, Preda este un vechi amic; este un mare scriitor român, deși, sau poate tocmai pentru că, zonele noastre sînt total diferite ca investigație si ca limbaj. El r m ne, bine n eles, unul din cei mai importan i prozatori de după război. Dar a vorbi critic despre elemente ale existenței sale, ale operei sale nu înseamnă a-l ataca, a-l înjura, cum zice doamna Mălăncioiu, care, încă o dată, conservă psihologia de activist si limbajul puțin mahalagesc. Eu am fost atacat si chiar înjurat, ceea ce nu e cazul cu Preda. Am fost atacat si înjurat timp de douăzeci de ani in toată presa politică si literară românească, ceea ce nu cred că a împiedicat opera mea să-şi urmeze drumul, să creeze  coal  — cit a creat — si să aibă contactul cu publicul ei larg. Si in viitor nu mă voi sim i  ndignat sau furios dacă cineva, un critic sau un cititor, va trata in mod critic persoana mea sau opera mea. Dimpotrivă,  i invit si le ofer spațiu chiar in revista noastră.

Cine pierde un prieten este vinovat!

— Acum, brusc, s nte i de acord cu publicarea materialelor care se referă la dumneavoastră in propria revistă? A a repede vă contrazice i?

— E vorba de materialele critice, nu encomiastice, nu apologetice.

— Si acelea sînt tot critice.

— In principiu, nu e bine ca un director de revistă să însereze in revista sa studii, articole care îl privesc in întregime. Acuma, că am scăpat de racilele si de barierele absurde ale cenzurii si ideologiei comuniste, e bine să nu dăm noi acest exemplu. Acest exemplu se poate transforma rapid in abuzuri. Aici, la Ia i, la una din mesele rotunde despre manualele  colare, eu însumi am propus ca

autorii vii să nu între in manualele  colare. Am înțeles imediat si  n eleg că e o cerin  puțin precoce. In Franța se  nt mpl  a a: autorii vii nu  nt r  in manualele  colare, tocmai pentru a nu da loc abuzurilor. La noi, probabil, se va ajunge la asta mai t rziu, dar trebuie să fim extrem de pruden i, extrem de circumspecți, pentru că, încă, nu numai moravurile comuniste, dar si cele mai vechi balcanice, fanariote, ne corup!

— Domnule Nicolae Breban, am impresia că eluda i fondul atacului doamnei Mălăncioiu, din revista 22. In principiu, nu Grigurcu era vizat si nici Marin Preda sau D.R. Popescu, ci altcineva?

— Da! Vă referi i la murdăria aceea cu „securist-nesecurist”. La lucrurile acestea nu am de ce să răspund. E o  nteroga ie care o compromite pe doamna Mălăncioiu, in primul r nd. E un limbaj care nu i se potrive te. Un om de talent are anumite responsabilit i publicistice si morale.

— Intr-un interviu pe care a avut amabilitatea să mi-l acorde si care a apărut in România literară, Dumitru Tepeanag s-a referit destul de  mpede si la persoana si personalitatea dumneavoastră. In legătură cu acuza ia suspensivă, domnia sa spune: „Nu văd cum putea Breban să se coboare la lucruri din astea”. Mai departe, consider nd  nchelat  discu ia noastră pe această temă, domnul Tepeanag se referea la prietenii pe care dumneavoastră, de-a lungul anilor, cu u urin   le-a i pierdut. Spunea că de vină este megalomania dumneavoastră, faptul că vă „umfl i i”. In rezumat, domnule Nicolae Breban, de ce vă părăsesc aproape to i prietenii? Dumneavoastră nu ave i nimic să vă repro a i in această privin ?

— Bine n eles că da! Cine pierde un prieten este in primul r nd vinovat. Vreau să spun si altceva: au fost unii prietenii pe care i-am păstrat, nu i-am pierdut pe toți, si Tepeanag e o dovadă! Mai sînt mul i tineri care nu au uitat ce le-am oferit eu at t c t le-am putut eu oferi. Pe mine nu mă interesează gratitudinea sau  ngr titudine, ci ceea ce r m ne dintr-o prietenie. Mă interesează prietenia ca proces. Mă interesează să m-alătur cu oameni tineri pe care-i interesează voca ia noastră literară, profesiunea noastră — literatura si, in mod special, romanul. Pe oricine vrea să facă roman, chiar dacă n-are talent, însă manifestă o voin  consecventă si un dor mare de idei si de literatură, eu îl ajut. Ce se  nt mpl  cu el după aceea, peste c tiva ani, este c rtricea mea, rana mea, dar e si problema lui personală. Sînt unii oameni, intr-adevăr, care nu suportă să fie recunos tori cuiva. Acestor oameni eu le-a s cere, si in prezent si in viitor, să abordeze  ndiferen  fa t  de vechiul amic. Deja  ndiferen a ar fi o formă de recunosc in . Unii dintre ei cad, însă, in  ngr titudine si intr-o  ngr titudine agresivă, grosolană, care, in primul r nd, le face rău lor. Le face rău lor si ca prestigiu social, dar le face rău in ceea ce prive te propriul lor echilibru suflete , echilibrului lor intelectual. Nu poți să te r zboie ti cu un om care te-a primit in casă, care te-a  mp rt  it cu ideile sale, care  i-a făcut confesiuni si care a încercat, cit a putut, consum ndu- i multe din nop ile sale, să- i treacă ceea ce  tia si el in imensa artă a romanului, a literaturii. Cu at t mai mult cu c t trăim intr-un moment, sub dictatură, c nd conservarea culturii, a spiritului, se făcea in astfel de c n cluri înguste, in grupuri de prietenii. C n clul Noica este unul din capelele, din grupurile vizibile, pentru că a apărut o carte —

Jurnalul de la P ltini , care este o cronică a acestui c n cl. Dar au mai existat astfel de c n cluri.

— Noica n-a avut un c n cl. A fost un grup.  l putem numi „Grupul de la P ltini ”, dar nu c n clul!

— C nd zic c n clul, zic un c n cl de casă.

— Pe Noica nu l-ar fi  nc ntat termenul de c n cl. N-a s vrea să- i supărăm, mă scuza i!

— Da, bine, vă  n eleg!

— C n clul a fost „C n clul de luni”.

— Da, „C n clul de luni” al lui Manolescu. Dar existau si c n cluri  ntime c n cluri care se  nt mplau intr-un apartament. Cum să le numim? De al ie si c n clul „Junimea” se  nt mpla intr-un apartament al unei case — Casa Pogor. Deci, o grupare de amici, in jurul unei personalita i, sau a mai multora, chiar cum a fost gruparea Nichita Stănescu-Manolescu — gruparea mea. Au fost astfel de grupări care au prezervat spiritul si litera culturii române.

Nu-mi pute i cere, la v rsta mea, să-mi schimb caracterul!

— Totuși, nu v-a i referit destul de clar, pentru mine, la înșușirile care  ndep rt z  vechii prieteni de dumneavoastră. Tepeanag  mi mai spunea ceva îmi spunea că prezenta dumneavoastră  i face pe ceilal i să se umilească. Nu pute i pune in „surdină” aceste componente ale personalita ii dumneavoastră?

— Analiza lui Tepeanag probabil că are elemente reale, dar nu pute i să- i cere i, la v rsta mea, să-mi schimb caracterul! Prin asta nu spun că nu recunosc limitele. Una din limitele mele este, poate, acest orgoliu at t de legendar. E mai pu in un orgoliu de con inut psihologic cit o formă a lui. Eu am un tip de  inut , de expresie lingvistică, de articulare, de reac ie, care par a fi ale unui om orgolios. Acestei disocieri care cere un efort nu numai intelectual dar si moral, acestui grosolan transfer, eu  i plătesc nu un mic tribut in ceea ce prive te legenda mea sau legendele mele care abundă in tot felul de cli ee, in care unele sînt adevărate, altele pe jum tat si altele flagrant neadevărate.

— Domnule Nicolae Breban, de obicei vorbi i mult, c nd  i mai asculta i si pe ceilal i?

— C nd ei vorbesc  nteligent sau c nd mă  nterup in mod  nteligent.

— Pe urmele lui Nietzsche, vorbi i prea mult de rela ia slug -st p n. Chiar  i această „discuție” prelungită a dumneavoastră, monologul despre această rela ie,  i  nt r it  pe  namicii dumneavoastră. Crede i că mai este această rela ie „modernă”?

— Din ce in ce mai modernă. Apropo de  nt r tare, se constată din nou acest transfer grosolan din sfera emo ional , din sfera conceptuală, a teoreticului, a psihicului, in sfera pur personală, a sentimentală, trivial personală, a  zice. Mult din cărțile mele sînt axate pe acest bi-nom abisal uman, st p n-slug , maestru-ucenic, călău-victimă, pe care l-am preluat de la Dostoievski. Mul i fac, repet un transfer trivial, brutal, in rela iile mele de zi cu zi, ca in unele atacuri recente care spun că eu m-a s purta ca un st p n fa t  de slugi etc. C l u fa t  de victimă încă nu mi s-a spus, dar s-ar putea să vină.

— V-a i referit la cărțile dumneavoastră. O face i destul de des si destul de

MAX BECKMAN: La mulți a

20 de ani în toată presa românească

orgolios, ceea ce, iar, irită. Mie, recunosc, nu mi-a plăcut niciodată modestia trucață și nu agreez orgoliile ascunse. Deci, pentru asta vă apreciez mult, dar asta vă face și foarte vulnerabil. Acceptați să-i fie cuiva milă de dumneavoastră?

— Da, dacă este un om extrem de bine crescut.

— Nu există om care să nu fie „vrednic” de milă, dar mai ales orgoliosul! Privite dintr-un anumit unghi, construcțiile dumneavoastră pot părea „false”. Gîndindu-mă uneori la opera dumneavoastră, aș putea-o considera ca fiind opera provocată de o notă falsă într-o orchestră. Puteți accepta un asemenea punct de vedere?

— Dumneata ai avut o splendidă intuiție jurnalistică, acum. Aceasta a fost tema mare a unui interviu dat *Convorbirilor literare* în zilele apariției *Bunevestiri*, în '77. Acolo vorbeam de acuza, oarecum neglijentă, a lui Paul Georgescu, adresată unui tânăr, foarte tânăr și necunoscut literat, cum eram eu atunci. Paul Georgescu, care îmi publicase una sau două schițe în *Gazeta literară* pe care o conducea prin anii '61-'62, la întrebarea, pusă de Nichita și Matei Călinescu, ce crede despre N. Breban a spus: „Da da, e un bălat nu lipsit de talent, însă nu-mi place deloc”; în literatura sa, în cele câteva texte ale lui, are o înclinare, o aplicare falsă asupra materiei, asupra vieții.” Iar în interviul de la *Convorbiri literare*, pe care l-am făcut cu Daniel Dimitriu și C. Coroiu, am vorbit pe larg despre această acuză care era reală. I-am dat dreptate lui Paul Georgescu. Da, angulația mea asupra materiei vii, asupra materiei existenței românești este falsă. Și am spus: da, fără să vrea, Paul Georgescu a intuit exact, angulația mea este falsă unghiul de incidență este fals, dar în jurul acestui unghi fals eu aglomerez megatone de materie reală. Iată, încă o dată o să mă acuzați că vorbesc orgolios despre mine! Apropos de orgoliu și modestie, eu apreciez oamenii modesti.

Iași — un echilibru al lumii, un echilibru al existenței mele estetice și politice

— Ați numit, fără să vreți, titlul unei cărți a lui Valeriu Cristea, de la coadă la cap.

— Un excelent critic și un bun amic de pe vremea României literare. Deci, orgoliul modestiei! Apreciez într-un înalt grad oamenii modesti. Nu pe cei care se prefac modesti, nu tipul ulceros, cum îl numesc eu, care este un fals modest, care ascunde o imensă vanitate internă, sub platosa de ceară a modestiei. O să nu încă o dată orgolios, eu „reșesc” să nu, uneori, asemenea crize de modestie! O fac mai ades în singurătate, dintr-un tip de decență, din jena propriei mele modestii, din jena nesiguranței față de cărțile mele, față de mine însumi, din jena depresiilor mele pe care nu le arăt niciodată nimănui.

— Nu le arătați niciodată nimănui... este un omagiu adus mediului dumneavoastră ambiant?

— O formă a decenței.

— Spuneți că ați acordat în '77, la Iași, un interviu la apariția *Bunevestiri*. Acum ați acordat tot *Convorbirilor literare* (lui Liviu Antonescu) un interviu cu ocazia lansării noului dumneavoastră roman (de fapt, vechi de 15 ani). Pândă și seducție, din nou la Iași. Eu, moldovean fiind, sint un pic nostalgic în locul dumneavoastră. Atunci, în '77, ați venit la Iași cu Nichita Stănescu, Nicolae Manolescu și Sorin Dumitrescu. Ce vremuri! Unii prieteni ai dumneavoastră au murit iar alții v-au părăsit, nu?

— Nu, nu m-au părăsit. Și nici n-au murit. Nichita Stănescu trăiește!

— Deci, '77-'91, găsim simetrii provocatoare sau creatoare de cultură?

— Da, mie-mi plac simetriile! Prezența mea la Iași, lansarea de carte ce poartă numele meu — la Iași — a devenit, întâmplător, o simetrie. Și în '77 a fost o întimplare (deoarece cartea a fost refuzată la două edituri în București) și în '91 a fost aproape o întimplare. Iată că din această întimplare se naște o simetrie, care ar putea să se transforme într-o structură românească. Mai mult decât românească, o structură culturală. Sint tentat de simetrie, eu le întrebunțez în cărțile mele, ca ritmuri ale stilului, ca ritmuri ale temelor mele românești. Simetria este o formă de organizare a psihologiei și a lumii vizibile, simetria în sine, de fapt, indică un echilibru al lumii și un ritm. Deci, Iașiul pentru mine a fost, în cele două evenimente ale mele editoriale, simetrice, un echilibru al lumii, un echilibru al existenței mele estetice și politice în acea vreme și o formă simbolică.

— Ieri v-am adus România literară care, întâmplător?, conținea, deja, prima cronică la noul dumneavoastră roman, *Pândă și seducție*. Ați avut timp s-o citiți?

— Da, am citit-o și aș fi vrut s-o admir; parțial am și admirat-o. Il urmă-

resc de mult și îl admir de mult pe excelentul cronicar care este Alex. Ștefănescu. Aștept ca talentul lui să se configureze și într-o operă teoretică, dar, deocamdată, cronicile sale mi-au suscitât deseori interesul, chiar dacă nu eram în țară. Din păcate, această cronică, deși conține elemente, repet, extrem de interesante, funcționează, se bazează, pe o eroare profundă, o eroare majoră, de fapt o triserie critică.

— Care-i aceea?

— Romanul *Pândă și seducție* — singura mea carte scrisă la persoana I.

Dumitru Micu a atacat Bunevestire alături de M. Iorgulescu și Mihai Ungheanu

— Și cronică se intitulează *Persoana întâi*!

— Da. Or, din asta reiese că Alex. Ștefănescu, în pofida inteligenței și fineții sale critice pe care le-a demonstrat nu rareori, confundă în mod grosolan eroiul epic al acestei cărți — care-i o carte de ficțiune — cu Nicolae Breban. Nu știu de ce o face. În primul rînd, toate întâmplările, toate personajele din această carte sint inventate. De ce numai eroiul epic, cel ce vorbește la persoana întâi, ar fi neinventat, aș fi eu însumi?? Or, transferul e grosolan, cele două persoane sint două identități. Transferînd asupra celei vii, asupra celei accidentale, asupra celei auctoriale, persoana simbolică și românească a cărții, dînsul face nu numai un fals, dar face și un act de ineleganță literară. Adică probabil că vrea să astimpeze foamea altor și altor asupra detaliilor din viața intimă a lui Nicolae Breban. Un astfel de transfer grosolan, mai grav încă, l-a făcut Dumitru Micu în '77, la două sau trei zile după atacul Comitetului Central, după atacul lui Ceaușescu contra *Bunevestiri*, cînd toată presa de partid a fost de atacuri la adresa *Bunevestiri*. Dumitru Micu a atacat cartea, alături de Iorgulescu și de Ungheanu — Iorgulescu în *Gazeta literară*, Ungheanu la *Luceafărul*! Dumitru Micu a consacrat o pagină întreagă, în *Contemporanul*, unui atac furibund la adresa *Bunevestiri*. Am înțeles atunci că, probabil, era o comandă de partid. Însă, ceea ce avea ticălos această cronică a lui Dumitru Micu, atunci, era că deducea, conchidea că ideologia eroiului meu principal este legionară, deci una fascistă și, imediat, printr-un transfer brutal, că eroiul Grobei, care-i unul dintre zecile de eroi ai cărții, este chiar autorul, Nicolae Breban. Pe vremea aia era și mai grav, era nu numai un transfer brutal, nu numai un mahala-gism literar, era mai grav, era un denunț polițienesc!! De altfel, l-am și întrebât pe Dumitru Micu, într-o convorbire, cum de mă reduce la un singur personaj, cînd în carte sint zeci de personaje, de ce să fiu eu identificat total cu Grobei?, căruia domnia sa îi atribuia cu lejeritate criminală, aș zice, psihologile legionare. Într-un mod asemănător, dar, bineînțeles, fără substrat politic, procedează Alex. Ștefănescu cînd îmi atribuie toate gîndurile, comportamentele eroiului K., eroiului epic din romanul *Pândă și seducție*. Chiar își închipuie Alex. Ștefănescu că, dacă eu aș scrie o carte memorialistică, aș adopta tonul lui K. din romanul meu? Oare dînsul n-a citit altele interviuri ale mele care se referă la lucruri trăite, la prieteni, la colegi, la evenimente din viața mea literară și socială și intimă? Oare eu am tonul acestui K. din roman? Oare dînsul, care scrie de douăzeci de ani despre proză, nu cunoaște elementele simple, de bază ale naratologiei în care există, printre altele, specificată diferențierea între eroi, între nivelele naratologice, între eroi și modalități de a construi și de a nara o întimplare simbolică? Îmi pare extrem de rău, n-aș fi vrut să răspund la asta, dar vreau să curm hoțărît orice înjunctiune în viața mea intimă, vreau să curm hoțărît, foarte clar (și o s-o fac și de acum înainte), orice încercare a unora de a-mi vulgariza existența, de a crea legende false, vulgare, triviale în jurul meu. Și îi rog pe acești domni să se rezume la literatura pe care le-o ofer și să nu ia locul unor reviste de scandal, cu psihologia lor cu tot.

— Domnule Nicolae Breban, vreți să comentați acea afirmație a lui Nicolae Breban, pe urmele lui Flaubert, „Grobei c'est moi”? Poate că de aici vine confuzia, mai ales că Alex. Ștefănescu are această mică frază, pronunțată de dumneavoastră, în articolul *dumisale*!

— Dacă o are, atunci să se hotărască: ori Grobei, ori K. din *Pândă și seducție*! Doi, Grobei c'est moi este probabil o glumă ce face apel la Emma c'est moi a lui Flaubert, dar cred că iarăși e prea tîrziu și inutil să-i atrag atenția lui Alex. Ștefănescu că așa era o metaforă pe care și-o permitea Flaubert, pentru a împrăști zorul altor critici triviale din vremea sa de a afla neapărat cine era

MARC CHAGALL : Samson și Dalila

Emma Bovary. Mulți doreau, probabil, o cheie directă, individuală de identitate civilă a Emmei Bovary, neînțelegînd că Emma Bovary este un personaj simbolic, construit din elemente eterogene, dar conținînd și elemente noi și fiind o invenție în planul psihologic românesc. Deci, *Grobei c'est moi* e în cheie simbolică spus. Grobei este un personaj profund fictiv, cum este și K. din *Pândă și seducție*. Grobei, ca și K., păstrează unele elemente dispartate din biografia mea privată, amestecate cu altele, și cu altele reale ale altor oameni cunoscuți de mine, dar și cu altele inventate, multe. Dar n-o să fac acum un curs de tipologie și n-aș vrea să cred că domnul Alex. Ștefănescu mă acuză de incapacitate de a ieși din memorialistica imediată. E adevărat că *Pândă și seducție*, spre deosebire de alte cărți, conține elemente mai clare ce țin de biografia mea, de atmosfera anilor '73, '74, '75 și chiar elemente ce țin de biografiile unor amici sau persoane care se aflau în jurul meu atunci. Dar asta trebuie luată, din nou, în perspectiva unui om ca mine, care nu e lipsit de un oarecare talent, care e, deci, incapabil să imite tel quel societatea și natura umană, care, chiar cînd vrea s-o imite, nu poate s-o facă, pentru că un demon al talentului îl împinge mereu să contrafacă natura, să creeze tipuri noi, tocmai în vederea creării simbolisticii romanului, așa cum îl văd eu.

Sper în reluarea legăturii, esențială pentru mine, cu largul meu public

— Răspunzînd atât de amplu cronicii făcute de Alex. Ștefănescu ultimului dumneavoastră roman, îmi pare rău, îmi amintesc de Valeriu Cristea, de care ați vorbit mai înainte cu admirație, care mi-a făcut o impresie joasă, în 1984, cînd, printr-un articol, a răspuns iritat cronicii lui Nicolae Manolescu din România literară, cronică ce viza favorabil Modestia și orgoliu, carte suspomenită de noi. De atunci l-am suspectat pe domnul Valeriu Cristea de lipsă de umor, iar înfățișarea sa de după decembrie '89 pe mine nu m-a surprins, pentru că mereu l-am privit, din '84 pînă în '89, și prin gestul acela care, după părerea mea, nu se face! Desi după decembrie '89, unii au fost mirați de atitudinea lui Valeriu Cristea (și a curs multă cerneală pe această temă), eu nu m-am mirat deloc. De la un om care răspunde unei cronici literare printr-un articol violent poți să te aștepti la orice!

— Apropos de lipsa de umor, iarăși se face, adesea, confuzia între lipsa de umor la masă, la cafea, la cafeaneaua literară unde, într-adevăr, nu excelez prin

umor și lipsa de umor din textele noastre unde, în câteva cărți, cred că am arătat măcar prin turnură stilistică o anumită capacitate de joc, de ironie, de umor.

— Prin această carte, *Pândă și seducție*, prima scrisă la persoana întâi, ce sperați?

— Sper în reluarea legăturii, esențială pentru mine, cu largul meu public. Și sper că publicul meu va înțelege mai bine decît unii critici atmosfera, psihologia în care cartea asta a fost scrisă. E o formă a aroganței mele, într-adevăr aici sint arogant — cînd îmi permit să public un text scris acum cincisprezece ani. Aroganța mea este cea a scriitorului, care arată, încă o dată, riscul în cultură. Riscul în cultură înseamnă, printre altele, și acela de a investi energie, timp, talent, profesionalism, într-un obiect pe care-l desfaci, pe care-l expui, pe care-l pui în circuit abia după cinci ani, opt ani, zece ani, cincisprezece ani... Acest risc în cultură conține nu numai această investiție de foarte lungă durată, lucru de neacceptat în alte domenii ale producției de valori, dar și riscul receptării. Să nu creadă nimeni că sint blazat față de audiența pe care o am, începînd de la vinzarea cărții pînă la receptarea critică și, ceea ce nu-i mai puțin important, reacția opiniei publice. Asta mă interesează foarte mult. Am avut din tinerețe un public care m-a urmat, mi-a fost credincios. Sint convins că mă va susține și azi. Zilele acestea petrecute la Iași mi-au arătat, încă o dată, că acest public mă recunoaște, mă acceptă și mă va susține, ceea ce nu exclude absența spiritului critic. Dar am simțit uneori și aici un spirit critic fratern, un spirit critic creator, un spirit critic camaraderesc, un spirit critic constructiv, în absența oricărui resentiment, oricărui complexe agresive, disimulate sau prost disimulate.

— Aș încheia cu ceea ce am început, cu articolul excelentului Ioan Buduca, care bănuiesc că a fost picătura care a umplut paharul adversității. În acel articol, Ioan Buduca afirma că opoziția a cîștigat un tun și că Nicolae Breban reîntră în politică. E adevărat?

— Titlul articolului din *Cuvîntul* îi revine lui Ioan Buduca. Nu mă gîndesc să intru în politică, în nici un caz la modul direct. Nu voi intra în nici un partid, nu voi forma nici un partid, însă nu înțeleg să nu particip la viața politică prin comentarii politice, care poate vor fi uneori mai directe, alteori mai generale. Nu numai că îmi recunosc un drept al meu, dar e și o datorie a scriitorilor, astăzi, de a participa la viața politică prin veghe, prin vigilență civică și morală și prin exprimarea unei atitudini.

Iași, 12 octombrie 1991

Un interviu de
Dorin Popa

Miștocarii mei cu față umană

MIE îmi dați telefon la 12 noaptea, miștocarilor? Pe mine mă treziți să vă spun cum o chema pe comsomolista aia din filmul de marți seară? (O chema, na, Natalia Andreicenko, Maximilian Schell cind a văzut-o, înaintea ta, la filmările pentru „Petru cel Mare”, a luat-o de nevastă, ai văzut-o în „Amintirea unei mari iubiri” cum vindea gogoși iarna? Proști, știți că în rușește „proști” înseamnă tot „iartă-mă” ca și „izvini”? — Lasă-mă, știți că nu mergeam la filmele sovietice!)

„Pe mine mă lămurii, aproape cerindu-vă scuze, ce film bun ați văzut aseară, „chit că era rusesc, Radule!”. Proști — iartă-mă!

„Cu mine faceți glasnost: „Iartă-mă, Cosule, dar nu se compară cu toate prostiile alea americane cu care ne intoxicăm!”. Eu vă intoxic? Eu sint „Super-channel”? Eu pot fi super canale... Iertați-mă, izvinite, dar sinteți adorabili, miștocarilor — v-a căzut în cap un film sovietic bun și-acum, emoționați, obiectivi, prindeți glas și chip uman!

Acum 3 ani, sau 4 — încure toți anii înainte de '89 — cind l-am văzut în Festival, la Studio, pe Magheru, și v-am spus să nu-l scăpați, v-ați uitat la mine ca la „felul trei — éclair”? Era tot așa, în jur de 7 noiembrie, venea și „Festivalul filmului sovietic”, la „Cinema” eu îl „acopeream” — cum s-ar zice la „Le Monde” — „C'était ma Croisette à moi”, era Cannes-ul meu, era Veneția mea, era masochismul meu — fugeam după „Viață și destin” a lui Grossman, de la Manolescu la Zigu Ornea, s-o prind și eu o noapte, fi furasem lui Gelu, anunțându-l, „Contre tout espoir” a Nadejdei Mandelstam și el îmi spusese calm: „Ia-o, Cosule, eu n-am putut trece de primele 60 de pagini!”, îl intoxicasem pe Raicu cu „Stejarul și vițelul” a lui Soljenițin, smulgându-i: „Așa ceva n-am mai citit, e

demn de „Amintirile din casa morților” (șocul Soljenițin n-a fost Gulagul, cum cred parizienii, ci, pentru noi, adevărații Arnoteni ai Europei, „Stejarul și vițelul”) eram înnebunit de duplicitatea lor, nu aia politică, ci a ticăloșiei și a sfințeniei din toată literatura lor. Okudjava o spusese mai rece: nicăieri ca la noi, în artă, nu se găsește un asemenea amestec de prost gust și rafinament maxim. Descurcați-vă! Faceți-mă de rusofil, sufrageria mă-si de viață! — cum ar fi zis Mazilu. Sint rusofil cit sint de ugandofil, în fața unei statuete venite din vrăjita negritudine. Dar am blestemata asta de memorie culturală care știe una și bună: Mauriac, cit era de Mauriac și catolic și anticomunist, a putut spune în acest secol XX: „În fața lui Dostoievski și Tolstoi, chiar și Balzac cu Stendhal pălesc”. Mauriac n-a scris la „Pravda”, dar nici n-a făcut din anticomunism — antiintellectualism.

De aia pot face și eu mișto cit vreți de prostii lor gust — care începe de la cicăleala pedagogică — însă îngheț imediat în fața Hamlet-ului jucat în lanțuri de ocașii Casei Morților. Acolo chiar că nu se glumește. Acolo vine omul din subterană cu urletul lui: „Nu știu să fiu bun!”, acolo vine, pe altă subterană, Platonov (să nu-mi dați telefon peste 2 ani că n-ați mai citit o carte ca „Cevengur”), cel care știe a deosebi nefericirea de primejdie și primejdia de mister. Platonov cu frazele lui pină la imperceptibil: „...acea alarmă a nesigurăntei pe care o au doar copiii și membrii de partid” sau, una mai ucigătoare: „Acea (cind Gogol, Tolstoi, Dostoievski, scriu „acea”, lumea devine un eveniment mondial) emoție a copilului cind are o mamă și aerul miștocar precum poala ei”. Dar e chiar filmul de aseară, „Iartă-mă”, în fraza asta: privirea hăgară a unei fete care-și așteaptă, acasă, pe un culoar, mama, intrată în baie, după ce a fost violată de

cițiva huliganii pe-un maidan; fețița aceea — are abia luase o bătaie bună de la fermecătoarea sa mămică — se uită în sus și-n jur, neștiind în ce sufragerie de viață intră; apoi iese cu mama pe stradă — îngrozitoarele uși ale blocurilor moscovite! — și se strânge exact în poala ei.

V-ați prins, simpaticilor, că tot filmul se petrece de 7 noiembrie cind toată lumea o ținea într-un praznic și-o vodcă? Și că de cum începe — femeile și bărbații nu discută decit despre morală și problemele universale: invidia, mila, fericirea, credința? De-un secol stă scris la carte: despre ce discută tinerii ruși cind se adună, de nu problemele mondiale? Sint irecuperabili, nevindicabili. Nu pot cere 25 de ruble, unei femei măritate, pentru o vodcă, dacă nu cad într-o nostalgie după primul lor amor, ca în Turgheniev: „Mi-ai stricat viața, Mașa, am devenit altul, Mașa...” plinge Sasa, în poala ei — după care o roagă să-l „remorcheze” pină la leafă sau cind o avea. Se tace. Nu mai ai loc de mișto-ul nostru drag și universal — am văzut „Taxi blues”, aveam în spate 3 băieți hainoși, la generic o țineau numai în vorbe inteligente: „Auzi că apare „The foamea”, — Mai tare e alta: Ză-duful!”, pină a început filmul cu o beție lată, cind saxofonistul n-are bani să plătească o cursă șoferului și ala l-așteaptă noaptea în fața blocului moscovit, cu ușile acelea cit o giglice urâtă, pină se decide să-l găsească, să-l castească și să se împrietenească amindoi, de-ajung să-și dea foc de disperare. Au tăcut milc pină la „Koniet”, deșteptii, hainoși.

Oh, dragii mei miștocari fesenști și antifesenști — că bine le zice Romica Puceanu: „Nu te mai iubesc / Nu mă mai iubi / Stai cu mine aci / Pină-n zori de zi” și-adăug eu, pe aceeași melodie: „Nu te mai prosti”, că n-ai de la cine-ți cere iertare.

TELEVIZIUNE

Parabola rugby-ului

CONCEDIEREA dnei Marilena Rotaru nu numai că e un abuz al conducerii TVR, dar, analizată, se dovedește și o măsură stupidă. Dacă a fost făcută cu scopul de a-i intimida pe cei care nu împărtășesc convingerile conducerii, cu siguranță că acest scop nu va fi atins. Intimidarea funcționează atunci cind se aplică unui grup restrins de persoane lipsit de mijloacele elementare de a protesta. Nu e cazul. De asemenea, dacă pornește din partea unui grup cu reale puteri discreționare. Ceea ce iarăși nu e cazul. Și, în sfîrșit, dacă lipsesc reacțiile din afară. Această ipoteză trebuie exclusă.

Conducerea TVR a luat o măsură pe care nici măcar un patron fără scaun la cap n-ar folosi-o, de teamă să nu-și ridice angajații împotriva sa. Încit e de presupus că persoanele numite în fruntea TVR vor să provoace o criză în această instituție. De ce? Din pricină că, după toate probabilitățile, sint pe punctul de a-și pierde funcțiile. Concedierea dnei Rotaru nu mi se pare decit o încercare vulgară de răfuială (!!) venită din partea unei (unor) persoane care se pregătesc să părăsească Televiziunea. E un fel de a da cu tifla care-mi aminteste de comportarea necuvincioasă a jucătorilor de fotbal eliminați de pe teren. În împrejurarea de față, însă, măsura în sine e cu atât mai regretabilă cu cit provoacă nemulțumiri printre angajați într-un moment cind se fac anumite schimbări în cadrul departamentelor. Cînd se produce pe un fond conflictual tensionat, schimbările pot strica echilibrul oricărei instituții, cu atât mai mult e posibil ca asta să se întîmple la Televiziune. Nici o conducere devotată intereselor firmei pe care o reprezintă nu și-ar îngădui măsuri abuzive în asemenea împrejurări. Iar dacă fim seamă de importanța națională pe care o are Televiziunea, abuzurile cu asemenea implicații trădează ori inconștiența celor care le comit, ori o condamnată rea voință.

CEI CARE au urmărit transmisiunile meciurilor de rugby din ultima vreme — mă refer la necunosători, în primul rînd — vor fi descoperit cit de stricte sint regulile acestui joc în care forța, încorect întrebuintată, poate duce oricind la violență. De altfel, în multe meciuri invincătorii n-au fost cei de partea cărora se

găsea avantajul forței fizice — exemplul cel mai îndemnat e chiar finala. În afară însă de strictețea regulilor, obligînd la corectitudine în absolut toate fazele jocului, rugby-ul e unul dintre tot mai rarele jocuri de echipă care nu și-au pierdut valoare formativă. Cei care acceptă spiritul rugby-ului — nu mai vorbesc de cazurile fericite ale celor educați în acest spirit —, jucători sau spectatori, sint oameni pe care se poate conta, social vorbind. Același lucru se poate spune și despre jocul nostru național, oină, în care insusirile fiecărui echipier sint puse în valoare precumpănitor de coeziunea întregului din care el face parte. Faptul că avem un asemenea joc mă face să mă simt încîntat; căderea sa în anonimat din pricină că, din cite știu, sintem singurii în Europa care avem un joc de acest fel, mă îndeamnă să cred că rugby-ul ar merita ceva mai multă atenție. Vorbesc de varianta în 15, neprofesionalistă. Deocamdată însă, la noi nici măcar fotbalul nu mai aduce lume pe stadioane, ceea ce mi se pare un simptom grav de apatie socială. Repet, socială. Faptul că tindem să ne rupem unii de alții, tot mai vizibil în ultima vreme, e provocat — ca să mă întorc la rugby — de usurința cu care, acum, în România, pot fi călcate regulile jocului. Cei puși să arbitreze ori închid ochii, ori — mai rău — se abat ei însiși de la regulile pe care ar trebui să le apere. Efectul? Violență, criminalitate, o tot mai pronunțată instabilitate socială, ceea ce ne va împinge în haos în scurtă vreme, dacă lucrurile vor continua astfel. Televiziunea ar fi putut juca un rol benefic dacă, de fiecare dată cind reporterii săi ar fi descoperit nereguli cu implicații sociale profunde, aceștia ar fi vizitat conducerea Ministerului de Interne pentru a-i cere să-și facă public punctul de vedere. Apoi conducerea poliției și așa mai departe. Punctul de vedere exprimat public presupune însă un set de măsuri, nu o dare de seamă. Din păcate, dl. Viorel Ursu a fost interviuevat mai insistent numai după ce guvernul Roman a căzut. Faptul că noul prim-ministru s-a întâlnit de mai multe ori cu conducerea Ministerului de Interne, cerînd un plan de măsuri aplicabile rapid și că a „liberalizat” amenziile pentru abaterile rutiere ar fi trebuit însoțit, rapid, de interviuri „Incomode” din partea TVR, cu persoanele din conducerea acestui minis-

ter. Numai că pentru asta la conducerea Televiziunii ar fi trebuit să se afle persoane într-adevăr independente, care să aibă tăria să pună interesul public deasupra intereselor trecătoare ale puterii. Dar firește că, dacă Televiziunea ar fi urmărit sistematic activitatea acestui minister, ca și pe aceea a Ministerului Justiției, ar fi incomodată puterea, ceea ce conducerea TVR nu și-a propus niciodată să facă. Dimpotrivă. Vorbînd numai despre infracțiuni — sau mai exact spus, mai ales despre infracțiuni —, dar nu și despre ce păzește cei care ar trebui să vegheze la regulile jocului, TVR va izbuti să răspundească în rîndul populației ideea că sintem un popor de neguvernare și nu că sintem un popor guvernat prost. Nimic nu mi se pare mai condamnabil decit să înculc un asemenea complex opiniei publice. Iar Televiziunea face asta sistematic, indirect, prin strategia pe care a adoptat-o încă de acum aproape doi ani. Cîți poliști au fost îndepărtați pentru incompetență profesională? Cîți au fost înaintați în grad pentru ceea ce au făcut bine? Cum incurajează conducerea Ministerului de Interne corectitudinea cadrelor sale? Și, mai departe, ce se întîmplă la Ministerul Justiției? Dl. Viorel Ursu a fost interviuevat în legătură cu apărarea Parlamentului și a sediului guvernului, după criza provocată de ultima mineriadă, altfel probabil că TVR ar fi continuat să ne asigure că ministrul de Interne intenționează să... sau că ministrul justiției ne-a asigurat că... Legile nu se respectă în nici o țară din lume doar cu programe de intenții și cu asigurări. Dl. Stoiljan pare să fi înțeles asta. Rămîne ca miniștrii săi să se apuce de treabă. Iar Televiziunea să-și schimbe radical strategia. Fiindcă e revoltător să pui în spinarea cetățeanului vini pe care nu le are. Am ajuns, din această pricină, ca oameni care au pretenția că e ceva de capul lor să afirme că promoția de cetățeni români din această perioadă nu e una prea reușită. Dl. Roman, cu un timp în urmă, susținea ideea cu nemunca. Mi se pare rușinos ca persoanele care și-au asumat sarcina de a administra țara să dea vina de nereușite lor pe cei care le-au acordat creditul. Iar Televiziunea, din obediență față de putere, ia de bune asemenea afirmații.

Cristian Teodorescu

Teatrul în actualitate

NU CRED că mai trebuie mult așteptat, în nici un caz, pină la 1 noiembrie viitor, cind Radiodifuziunea Română va mai adăuga un an biografiei sale, nu cred, așadar, că mai are vreun sens să așteptăm zile festive pentru a îndeplini gesturi firești și, de altfel, îndelung așteptate, cum ar fi tipărirea în volum a pieselor românești difuzate în premieră absolută la microfon. Ele aparțin deopotrivă scriitorilor tineri și scriitorilor consacrați. În februarie 1991, i-am ascultat pe cei dintii, între 1—17 noiembrie, îi ascultăm pe ceilalți. Ajuns la a doua ediție, (prima, din 1990, a transmis piese de Dumitru Solomon, Marin Sorescu, Paul Everac, George Genoiu), Festivalul de dramaturgie originală a debutat sîmbătă, 2 noiembrie, cu **Revolta și Ghilotina XX** de Iosif Naghiu (adaptare și regia artistică Leonard Popovici), programînd în continuare (în această săptămînă, luni și miercuri, de asemenea săptămîna viitoare) **Nu muriți din întîmplare** de Ion Băieșu, **Robespierre și regele** de D. R. Popescu, **Bătrîna doamnă și fluturile** de Nicolae Breban. Am numit doar premierele absolute dar ele vor fi însoțite în afișul radiofonic de reluări din literatura clasică și contemporană. Cinci texte pe care cunoscuți autori de azi le încredințează direct radioului, recunoscînd prin acest gest de încredere și bunăvoință prestigiul departamentului teatral de aici. Nu e pentru prima dată cind se întîmplă așa și, poate, nu e inutil să menționăm că radioul a avut șansa de a descoperi nu numai texte ci, mai important, drumuri literare. O mărturisește, între alții, Horia Lovinescu, după 25 de ani de la consumarea evenimentului: „Cu toate că de ani n-am mai scris teatru radiofonic, păstrez acestui gen o grațitudine specială. Îi datorez, în adevăr, descoperirea, dacă nu a unei voci — termenul e prea pretențios — cel puțin a unei meserii. Niciodată, cind eram tînar, nu m-am gîndit că voi scrie literatură dramatică și n-am fost solicitat de teatru în mod special. Încîlnățiile mele mă duceau mai degrabă către eseu și eventual spre proză. Prin anii 1948—1949, am primit din partea Radiodifuziunii comanda unui montaj politic pe teme, la acea oră, foarte actuale. Cum nu mai făcusem asemenea montaje și genul mi se părea extrem de hibrid și de fapt neartistic, m-am hotărît să dialoghez materialul. Spre surprinderea mea, la sfîrșit m-am pomenit că scrisesem o piesă într-un act. Se chema, dacă nu mă înșel, **Alături de fiii noștri** și a fost prezentată la radio în interpretarea Marietei Sadova și a lui George Calboreanu, constituind debutul meu de autor dramatic”. Uneori aceste piese rămîn doar în fișetele radiofonice, altelei urcă și pe scenă sau pătrund în ediții de autor. În toate cazurile, prioritatea radiofonică merită a fi semnalată și o serie editorială precum cea propusă, care periodic (la un interval de 1—2 ani) să evidențieze evoluția fenomenului ar interesa nu doar istoria literară și pe specialiști. Dar, să revenim. Sîmbătă după-amiază m-am numărat printre cei care au urmărit transmisia radiofonică a pieselor într-un act scrise de Iosif Naghiu. Tulburătoare audiență! Cutremurată de unda de șoc încă atât de puternică a amintirilor prezente, amintiri ale autorului dar și ale ascultătorilor, construcția dramatică și-a apărut și, în consecință, a impus cu vehemență coerența propriei viziuni asupra timpului ce a trecut din decembrie 1989 pină spre noi. Replici, aluzii, simple sugestii muzicale au putut declanșa în publicul contemporan un ecou neînchipuit de puternic. Dar, dincolo de asemenea identificări și complicități psihologice pe care timpul le va atenua, poate, în latura lor strict referențială, mai important mi s-a părut și, probabil, posteritatea, eliberată de reminiscențe, va gîndi mai ales în această direcție, mai important mi s-a părut nivelul de profunzime al metaforelor teatrale propuse atît în **Revolta** cit și în **Ghilotina XX**. Așa că valoarea pieselor lui Iosif Naghiu nu constă în simpla semnalare a unor episoade din actualitate, ci a ideii morale, eterne și incorruptibile, pe care ele o semnifică. Spectacolele radiofonice au pus-o, cu pregnanță, în prim plan.

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă. Starea cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin câteva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

CEDC

CENTRUL PENTRU EDUCAȚIE ȘI DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII, BUCUREȘTI
DIRECTOR: ȘTEFANIA POPP

1-4. Editura noastră s-a înființat în vara anului 1990 cu scopul de a publica lucrări de referință în domeniile pedagogiei, educației, psihologiei, cărți pentru și despre copii, manuale școlare și programe vizând introducerea de noi metode în școli, precum și dezvoltarea relațiilor dintre educatori, copii și părinți.

Printre cărțile de beletristică am publicat titluri celebre din literatura universală, ca de exemplu Casa cu roșii de Oscar Wilde, în traducerea lui Andrei Bantăș, carte apărută pentru prima dată în românește, *Vrăjitorul din Oz* de L. Frank Baum, fermecătorul basm modern tradus de Josefine și Camil Baltazar, pe al cărui text s-au făcut și dramatizări, una dintre ele fiind pusă în scenă de Teatrul Ion Creangă. De același autor, vom continua să publicăm încă două cărți *Osman din Oz* și *Magia lui Oz*, prima fiind deja sub tipar. Privind activitatea de

bază a Centrului, am publicat texte pentru abilități intelectuale generale, bloc-jocuri etc.

În activitatea Centrului am pornit de la ideea că educația are nevoie de dialog, libertate de alegere, efort dublat de satisfacții și îndrumare intelectuală și, deci, de cărți atractive, scrise cu profesionalism, de materiale didactice moderne, de seminarii și conferințe pentru educatori, cercetători, părinți.

Chiar din această lună vom începe publicarea unor lucrări de referință din domeniul pedagogiei, cum ar fi *Copilul de Maria Montessori, Metode pedagogice Freinet* de Aldo Pettini, *Performanțe și egalitate, o dilemă a democrației*, de John Gardner, *Să dăm copiilor noștri o inteligență superioară* de Tereza și Siegfried Engelmann, *Copiii familiei Nikitin* de Boris și Natalia Nikitin... Într-o colecție specială pentru copii mici, până la sfârșitul anului va apărea o carte cu propoziții scurte și litere mari după cunoscuta povestire americană *Jack și Vrejul de fasole*.

5. Pentru noi, cenzura ne-o aplicăm singuri prin selecție. Centrul nostru este independent de orice organizație guvernamentală și se autofinanțează. Problemele materiale din de prețuri hirtiei și al serviciilor tipografice.

6. N-am primit la editură astfel de cărți.

7. Anul 1991 este pentru noi anul în care am tipărit cărțile pregătite în 1990.

8. Până acum nici o carte n-a depășit prețul de 100 lei exemplarul.

Top: Vinzarea cărții...

(Librăria I. Slavici, șef sector carte: Luminița Moldovan
1-31 octombrie 1991)

1. W. Deeping — *Sorrell și fiul* (Ed. Medicală, 110 lei) — 100 ex.
2. Boris Pasternak — *Dr. Jivago* (Ed. Elit Comentator, 200 lei) — 100 ex.
3. F. Scott Fitzgerald — *Cei frumoși și blestemați* (Ed. Univers, 85 lei) — 80 ex.
4. Régine Andry — *O fată singură* (Ed. Eminescu, 84 lei) — 75 ex.
5. Umberto Eco — *Pendulul lui Foucault* (Ed. Pontica, 2 vol. 250 lei) — 70 ex.
6. F. Hodgson Burnett — *Micul lord* (Ed. Diana, 54 lei) — 50 ex.
7. M. Tadeus — *Vracul* (Ed. Univers, 85 lei) — 50 ex.
8. Ellen Quen — *Regele a murit* (Ed. Adevărul, 62 lei) — 40 ex.
9. S. Freud — *Opere I* (Ed. Științifică, 115 lei) — 20 ex.
10. W. S. Maugham — *Glasul porumbiței* (Ed. Sirius, 115 lei) — 15 ex.

...românești

(Librăria Soroc; șef de unitate: Vasile Șufan,
1-31 octombrie, 1991)

1. Ion Nistor — *Istoria Basarabiei* (Ed. Humanitas, 225 lei) — 600 ex.
2. Grigore Vieru — *Hristos nu are nici o vină* (Ed. Orient/Occident, 135 lei) — 550 ex.
3. Al. Paleologu — *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor* (Ed. Humanitas, 175 lei) — 500 ex.
4. Laurențiu Dumitrescu — *Campioana unei mari iubiri* (Ed. Sport-Turism, 100 lei) — 480 ex.
5. Eugen Ionescu — *Nu* (Ed. Humanitas, 65 lei) — 450 ex.
6. Vasile Andru — *Muntele calvarului* (Ed. Militară, 55 lei) — 400 ex.
7. Iosif Vianu — *Concert la două plane* (Ed. Sport-Turism, 79 lei) — 380 ex.
8. George Șovu — *Declarație de dragoste* (Ed. Iacobi, 55 lei) — 200 ex.
9. Dan Bogdan — *Scorpionul de Durango* (Ed. Militară, 25 lei) — 300 ex.
10. Dr. Gheorghe Diaconescu — *Genocidul* (Ed. Militară, 55 lei) — 200 ex.

De la trubaduri pină astăzi

● Marți, 29 octombrie, la Uniunea Scriitorilor a avut loc o întâlnire cu scriitori și editori francezi în cadrul căreia a fost evocată tradiția literaturii occitane, de la literatura trubadurilor pină astăzi. Au participat: Roland Pecout și Gérard Gouland (*La littérature occitane des troubadours à nos jours*), Gil Jouandard (*La poésie contemporaine en France*), Joia (*Chants à capella des troubadours*).

Deschiderea stagiunii

la Galați

● Teatrul Dramatic din Galați anunță pentru sâmbătă, 9 noiembrie, deschiderea stagiunii 1991-1992 cu premiera piesei *Jurnalul unui ticălos* (adaptare după A.N. Ostrovski, traducere de Adina Zeev, Regia artistică: Adrian Lupu. În distribuție: actorii Vlad Vasiliu, Gheorghe V. Gheorghe, Eugen Popescu Costin, Grigore Dristaru.

Lansare

● Vineri, 1 noiembrie, în prezența directorului Consiliului Britanic, domnul Claus Henning, și a secretarului economic, domnul Nathaniel Page, a avut loc la librăria Sadoveanu lansarea volumului *Un om al istoriei* de Malcolm Bradbury, apărut în colecția „Romanul secolului XX” la Editura Univers în traducerea lui Gabriel Gafița care semnează și notele. Au luat cuvântul domnii Claus Henning, Mircea Martin, Ștefan Stoescu și Gabriel Gafița.

Calendar

● 1 NOIEMBRIE. S-au născut: N. Davidescu (1887), Constantin Chioralia (1902), D. Almas (1908), Ion Ruse (1926), Vasile Nicolescu (1929), George Bolto (1934), Victor Marin Basarab (1940), Gabriel Iuga (1942), Mircea Muthu (1944), Eugen Uricaru (1946).

● 2 NOIEMBRIE. S-au născut: Iulia Hasdeu (1889), Cincinat Pavelescu (1872), Ștefan Bossun (1907), Dorian Grozdan (1912), Gheorghe Ivănescu (1912), Laurențiu Fulga (1916), Virgil Vasilescu (1921), Rodica Tott (1927), Pallocsay Zsigmond (1935). A murit Gheorghe Șincal (1816).

● 3 NOIEMBRIE. S-au născut: Traian Demetrescu (1866), Tatiana Berindei (1908), Grigore Beuran (1924), Paul Cornea (1924), Nicolae Dragoș (1938), Mihai Minculescu (1949). A murit Melania Livadă (1988).

● 4 NOIEMBRIE. S-au născut: Horváth Imre (1906), George Ciudan (1921), Nicolae Teică (1925), Horia Aramă (1930). A murit Tudor Mușatescu (1970).

Cronică mundenă

De la pîndă la seducție

■ CÎND scrii despre mondenitățile altora îți poți permite și puțină duioasă neatenție pe lângă ironia bună la toate, îți mai temperezi și observația critică (în calitate de invitat) și mici, nobile concesii poți face cu falsă generozitate. Cînd scrii despre mondenitățile tale un ochi te mustră de peste umăr cum că ai fi prea tolerant și sigur vei deveni pină la urmă răutăcios pentru a spulbera suspiciunile. (Suspiciunile nu pot fi spulberate). În plus, sincer și democrat (după modele celebre) vei decreta că singura vină pe care ai avea-o e că ai fi prea îngăduitor. Să fim deci răutăciosi și îngăduitori cu lansarea revistei de cultură europeană ARC apărută sub egida Fundației Culturale Române care a improvizat și un cocktail — literar unde figuri vechi și noi s-au încrucișat, îmbrățișat, ironizat, înfruntat, împăcat sub oblăduirea maestrului Ludovic Spiess, despre care încă nu s-a scris nimic rău în nici o parte a presei, prezentată de scriitorul Augustin Buzura, în ultimul timp des (și dens) vorbitor, avîndu-

În librării

● Elena Văcărescu — *HOINARI ÎN ȚARA ZINELOR*. Patru conferințe din 1925 ale scriitoarei; traducere de Elena Scipione. (Editura Retromond-Eli, București, 128+96 p., 72 lei).

● L.M. Arcade — *POVESTE CU ȚIGANI*. (Editura Albatros, București, 160 p., 60 lei).

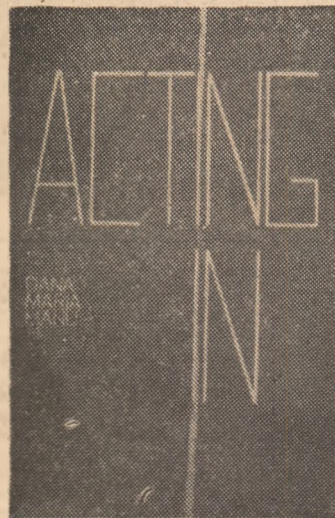
● Alexandru Prundea — *ÎN CAUTAREA POETULUI*. Versuri. (Editura Litera, București, 48 p., 65 lei).

● Victor Sterom — *PAUZA DINTRE CRIME*. Versuri. (Editura Litera, București, 48 p., 50 lei).

● Paul Emil Miculescu — *NOI POVEȘTI DESUETE*. (Editura Litera, București, 180 p., 90 lei).

● Constantin Prut — *CALEA RĂTĂCITĂ*. O privire asupra artei populare românești. (Editura Meridiane, București, 160 p., 130 lei).

● Anastasie Iordache — *PRINCIPII GHICA*. O familie domnitoare din istoria României. Volumul apare în colecția „Historia”. (Editura Albatros, București, 240 p., 90 lei).

● Dana Maria Manu — *ACTING IN. Proze*. (Publishing House ELF, București, 128 p., 124 lei).

● Jack London — *COLȚ ALB*. Traducere de Mircea Alexandrescu; ediția a V-a. (Editura Ion Creangă, București, 144 p., 65 lei).

● Graham Greene — *CĂPIȚANUL ȘI INAMICUL*. Traducere și note de P. Solomon. (Editura Univers, București, 160 p., 108 lei).

● Jean-Marie Guyan — *ARTA DIN PUNCT DE VEDERE SOCIOLOGIC*. Traducere de Alexandru Dobrescu în colecția „Biblioteca de Artă”. (Editura Meridiane, București, 500 p., 98 lei).

● Joshua Reynolds — *CELE CINCPREZECE DISCURSURI DESPRE ARTĂ*. Traducere de Valentina Grigorescu și Daniela Arțeanu; prefață și note de Dan Grigorescu. (Editura Meridiane, București, 348 p., 59 lei).

Bernard Pivot la București

● În cadrul acțiunilor organizate de asociația umanitară franceză *Solidarités Roumanie*, luni 11 noiembrie va sosi la București Bernard Pivot, pentru a dona, unui număr de 432 de licee teoretice din țara noastră, dicționare și volume de literatură franceză din secolul XX.

Pe parcursul pregătirii sale, această acțiune culturală s-a bucurat de participarea activă a lui Bernard Pivot care a mobilizat, prin articole și emisiuni, presa și televiziunea din Franța în favoarea operațiunii, reușindu-se astfel să se adune banii necesari cumpărării cărților pentru liceenii și profesorii români.

Di. Bernard Pivot va fi prezent luni 11 noiembrie ora 17,30 la Liceul Cantemir iar la ora 20 — la Uniunea Scriitorilor; marți 12 noiembrie la ora 9, la Liceul Sf. Sava, va avea loc distribuirea volumelor pentru toate liceele bucureștene, iar la ora 15,15 directorul revistei „Lire” va fi oaspetele liceului teoretic din Snagov.

numeroase reportaje si aparate de filmat ceea ce a împiedicat accesul celor care au rămas să birfească aristocrat pe margine. După lansarea revistei ARC, tot Fundația Culturală Română, de acum obișnuită, a organizat la librăria Eminescu lansarea ultimului roman al lui Nicolae Breban, *Pîndă și seducție*, tot în prezența lui Alex. Ștefănescu, dar prezentat de această dată de Laurențiu Ulici de la care am învățat, cu tot freacășul cititorilor nerăbdători de a primi autografe, diferența dintre real și realitate. Si am optat pentru primul. Dan Laurențiu, reprodus-ne că îl sărim mereu din cronicile mundenene, ne-a spus vorbe de duh și văzduh la ureche, de-acum eternul Ludovic Spiess a asigurat o înaltă corespunzătoare alături de Mircea Sântimbreanu, Ioan (Grosan și Buduca) și sorbeau si îl vorbeau pe marele Nicolae Breban a cărui pîndă este o continuă seducție a scriului.

Carmen Firan

Creșterea intensivă a țărilor ispășitori

● „ȘCOALA DICTATORILOR” (La școala dei dittatori) este unul dintre textele cele mai cunoscute din literatura politologică a secolului XX. Publicată în 1938, în limba germană, la Zürich, unde autorul se afla exilat, cartea lui Ignazio Silone a făcut repede ocolul lumii, fiind tradusă în mai multe limbi. Consacrata descrierii sistemelor politice totalitare, prin la detaliu, Școala dictatorilor s-a vrea concomitent și operă de ficțiune. De aceea, protagoniștii ei sunt oameni vii, încărcăți de vicii și prejudecăți, dar și indivizi inteligenți, buni analiști, causeur-fermecători. Textul lui Silone se constituie, în principal, din conversații despre statul totalitar și personalitatea dictatorului, conversații întreținute de trei personaje fictive: Mr. Dublu Ve, politician american, aspirant la postul de dictator al Statelor Unite, sosit în Europa cu scopul de a studia experiența regimurilor totalitare instaurate aici; Prof. Pickup, consilierul său, creatorul pan-tautologiei; Toma Cinicul, exilat italian, care studiază de multă vreme structurile statului dictatorial, precum și mecanismul cuceririi puterii de către partidele politice totalitare. Fragmentul de mai jos face parte din capitoul XIV — „Despre consensul plebiscitar, compenetrația stat-partid și creșterea intensă a țărilor ispășitori”. Cartea, în întregul ei, se află în lucru la Editura „Dacia”.

Mr. Dublu Ve. Permiteți, domnule Cinic, să fiu eu, de data aceasta, cel care propune date. Cu un an înainte de venirea nazismului la putere, în alegerile prezidențiale din 10 aprilie 1932, Hitler a suferit o înfrângere de voturi contra a peste 19 milioane acordate lui Hindenburg. Chiar la alegerile din martie 1933, partidul nazist a recoltat numai 43,8% din voturi. Puteți să-mi spuneți ce s-a întâmplat cu acele milioane de adversari ai nazismului?

Toma Cinicul. O mică parte din ei se află acum în lagărele de concentrare, în exil sau în așa-zisa emigrație internă, nume prin care obșnuim să indicăm refuzul de a colabora cu regimul și retragerea în viața privată; majoritatea, în schimb, s-a remorcat la căruța învingătorului.

Mr. Dublu Ve. Cum explicați comportamentul majorității?

Toma Cinicul. Văd că astăzi vă distrați punindu-mi întrebări retorice. Nu știți că puterea creează cu ușurință consensul? La aceasta adăugă-se că masele fuseseră educate de către conducătorii lor democrați să se supună fără să discute.

Mr. Dublu Ve. Asta-mi place. Ați putea pretinde ca liderii politici să-și educe discipolii în sensul de a gândi cu propriile minți? În felul acesta ar acționa contra propriilor interese. Și-apoi masele nu pot decît să se supună. A le lua ca pretext spre a justifica pluralismul partidic este o ficțiune. Diviziunile politice ajung la mase din afară. În fapt, cum ne demonstrează statele dictatoriale, masele pot trăi foarte bine fără aceste diviziuni.

Prof. Pickup. Problema e simplă, ne-a spus Bernard Shaw, pe care l-am întâlnit la Stresa, unde se află în vilegiatură. E vorba de a întoarce spatele micilor minorități de oameni înscrși în partide, liberali, republicani, sindicalisti, bolșevici, anarhiști, liber-cugetători etcaetera și de a organiza fără ei imensa majoritate care niciodată nu visează să conspire contra ordinii stabilite, care se duce la biserică sau la templu în fiecare săptămână, îmbrăcându-se cu hainele cele mai bune, sau care joacă golf ori tenis în costume elegante de sport, care se deplasează în masă la încoronările și la căsătoriile regale sau la parăzile militare, care face cinci mile pentru a vedea un monarh defunct, în capela sa cu luminări aprinse, care e convinsă că are un crez și un cod de comportare, dar care în realitate face ceea ce toți fac și se scandalizează cînd altul nu face la fel, care își exersează creierul pe cuvintele încruciate, pe bridge sau pe altele asemănătoare. Se reînnoiește astfel semnificația sfatului dat de Pericle lui Trasibul, de a rețea spicele care se ridicau deasupra celorlalte. Suprimarea grupurilor neconformiste redă masei unitatea sa naturală. Este prima sarcină a oricărei dictaturi.

Toma Cinicul. Nu vă amăgiți însă că

folosirea forței se poate limita la perioada inițială a dictaturii și la distrugerea organizațiilor adverse. Nu toate diferențele de opinie și de interese sînt artificiale. Pentru a menține consensul sau măcar disciplina, teroarea trebuie să fie durabilă. Numitul Bernard Shaw, care se consideră laborist și în admirația sa îl pune la un loc pe Mussolini cu Stalin și Pilsudski, este un intelectual libertin care se pricepe foarte puțin la aceste lucruri.

Prof. Pickup. Nu faceți din țintar armăsar, vă implor. Diferența dintre consensul care se manifestă prin intimă convingere și acela obținut prin forță este numai tehnică și nu rezistă la o examinare serioasă. Am discutat îndelung pe această temă cu filosoful fascist Giovanni Gentile, întâlnit de noi la Roma. Distincția dintre forța morală și materială, ne-a spus el, este naivă. Orice forță e forță morală, pentru că se adresează întotdeauna voinței. Oricare ar fi argumentul folosit, predică sau comag, eficacitatea sa nu poate fi alta decît aceea care solicită sufletește omul și îl convinge să consimtă. Care ar trebui să fie natura argumentului persuasiv, predică sau comag, nu e materie de discuție abstractă. A trece de la un regim politic la altul este ca și cum ai dărîma o clădire și cu materialele rezultate ai construi una nouă. Loviturile de timăcop sînt inevitabile.

Toma Cinicul. Totuși, băgați de seamă, neodictatorul nu este bine să se arate nerușinat. Chiar și dictaturii li este util să se fălească cu titluri de legitimitate și dintre acestea singurele care au azi trecere sînt cele care invocă voința populară. Este o minciună de acord, însă dictatura totalitară nu se poate lipsi de ea. Dimpotrivă, constituie una din caracteristicile esențiale prin care dictaturile moderne se deosebesc de regimurile absolutiste din trecut. Neodictatorul va lăsa deci în seama filosofilor săi reabilitarea etică a ciomăgeilor și se va îngriji de prezentarea ca spontan și sincer consensul obținut de el prin teroare. După ce și-a ucis sau amuțit adversarii, dictaturii moderne are nevoie de a-și califica propriul regim drept o formă superioară de democrație, ba chiar ca fiind adevărata democrație, democrația directă și în acest scop va organiza manifestări zilnice de masă și din cînd în cînd cite un plebiscit. Este un omagiu inevitabil la adresa principilor adversarilor, dar în legătură cu asta nu trebuie să vă faceți probleme. Și pentru adversari, la urma urmei, era numai o frază și sînt licențe care nu scandalizează pe nimeni.

Prof. Pickup. Totuși este o dezinvoltură periculoasă. Nu se poate evita? În disputa dintre Bonifaciu al VIII-lea și Filip cel Frumos, Ioan de Paris a propunat celebra formulă „populo faciente et Deo ispirante”. Îmi pare că este o deviză ce merită să fie reactualizată.

Mr. Dublu Ve. Flecările dumneavoastră, domnii mei, mă plictisesc cu adevărat. Voința populară este o entitate cel puțin tot atît de misterioasă pe cît e Dumnezeu. Esențialul este să poți manevra mecanismul capabil să o fabrice. Dacă plebiscitul austriac din primăvara anului trecut ar fi fost organizat de Schuschnigg, în mod sigur ar fi rezultat o majoritate favorabilă independenței Austriei; deoarece a fost convocat de Hitler a dat o majoritate favorabilă uniunii cu Germania. Imaginați-vă o clipă că mașina alegerilor generale ar putea fi manevrată. În Rusia, în loc de Stalin, de către Troțki. Acela care astăzi este exilat în Mexic ar avea în spatele său unanimitatea partidului și a țării și ar trebui să împartă instrucțiuni severe pentru a nu permite ca „alegerile libere” să exprime mai mult decît unanimitatea.

Toma Cinicul. Dumneavoastră știți că există țări în care guvernul iese înfrînt din alegeri, fără a se întâmpla o catastrofă.

Mr. Dublu Ve. Înfrînt de cine? De aparatul opoziției, nu de mase. Cine selectează candidații? Cine subvenționează campania electorală?

Prof. Pickup. Aristotel a criticat metoda de alegere a magistraților, pe atunci în uz în Creta, care se baza pe cantitatea de aplauze care în adunare urma punerii fiecărei candidaturi. El a criticat și faptul că în Sparta pentru a fi eligibil era necesar să participi la frecvențele banchete publice plătindu-ți propriul consum, ceea ce nu stătea la îndemîna tuturor. Admirabilă simplitate! Aplauzele și banchetele nu au în democrațiile moderne un rol inferior celui din vremurile lui Aristotel, dar de ele nu se vorbește în tratatele politice.

Mr. Dublu Ve. Ce nevoie avem să-l amestecăm mereu în discuție pe greci?

În primele timpuri ale democrației americane electoralul era condus oficial de corpurile legislative, care numeau comitete speciale (Congressional sau Legislative Caucus) pentru selecția și prezentarea candidaților. A apărut un progres, în schimb a fost o decădere, cînd în jurul lui 1825 sarcina de „a face” alegerile a fost abandonată liberei inițiative a poporului. Au apărut atunci histrioni de un soi nou. Alegerile au devenit o afacere costisitoare, fiind manevrate de aparate de politicieni profesioniști fără principii și fără programe, care se impun opiniei publice ca trust-urile de piață. Nu se poate spune că libertatea și moralitatea publică au disțigat ceva din asta. Între cele două sisteme, vechiul este în mod sigur cel mai simplu.

Prof. Pickup. În acest fel se justifică cuvîntul nostru de ordine: „Să ne întoarcem la origini”.

Toma Cinicul. E neîndoielnic sugestiv acest cuvînt de ordine. Întoarcerea la origini evocă imaginea izvorului limpede al rîurilor într-un peisaj muntos, amintirea pură a leagănului în care fiecare nou-născut își petrece primele luni de viață, ceea ce ne-a rămas din fericirea virstei de aur. În plus, are o semnificație aristocratică și tradiționalistă evidentă. „Să ne întoarcem la origini” este un răspuns magnific și evaziv la orice problemă, și pentru chestiuni a căror origini nu e cunoscută sau care trebuie de-a-cum înainte să și-o inventeze.

Mr. Dublu Ve. În ceea ce privește sistemul Congressional-ului sau al Legislative Caucus-ului, a vorbi despre ele încă de pe acum nu dăunează, dar n-aș vrea să pun carul înaintea boilor. Se va vedea mai târziu ce trebuie făcut.

Toma Cinicul. Aceasta este propunerea cea mai înțeleaptă din cite mi-a fost dat să aud în cursul conversațiilor noastre. Pentru neodictator forma instituțională a puterii importă cu mult mai puțin decît deplina pătrundere a ei. Cu alte cuvinte, forma preferabilă este aceea care permite stăpînirea cea mai amplă și mai sigură. Dumneavoastră veți găsi confirmarea acestui adevăr în istoria tuturor dictaturilor. Ceea ce uneori poate părea nesigur și contradicție mentală este în schimb semn de empirism prudent. Dar exemplul cel mai instructiv, în materie de alegere instituțională, ne este oferit de către Lenin, care îngemăna, într-un grad poate de nedepășit, un sens concret al puterii cu o lipsă de scrupule fără limită. El a început, în 1917, prin a se declara dispus să accepte rezultatele Constituantei, dar va renunța la asta de îndată ce a constatat că se află în minoritate. A dizolvat Constituanta prin forță, opunîndu-i lozincă: „Toată puterea sovietelor”; cînd însă s-a convins că-i era imposibil să-l elimine din soviete pe menșevici, pe socialistii-revoluționari și pe anarhici, a lichidat și sovietele, păstrînd de la acestea numai numele spre a masca hegemonia nădă și crudă a partidului său.

Prof. Pickup. Bine, bine dar el avea în spatele său un partid adecvat, capabil să pună stăpînire pe toate pilrghiile administrației de stat și să le facă să funcționeze.

Toma Cinicul. Nici o dictatură n-a adus vreodată dificultăți în a găsi administratori.

Mr. Dublu Ve. În această privință noi nu avem nimic de inventat. Din vremea lui Andrew Jackson, spoils-system-ul este o regulă a vieții noastre publice. Învingătorului, prada. În ciuda limitării introduse în 1881 cu Civil Service Act, posturile cele mai bine retribuite, cu deosebire acelea din departamentele Finanțelor și Poștelor, furnizează încă o pradă optimă acoliților învingătorului. Fără a mai pune la socoteală sinecurele administrațiilor municipale.

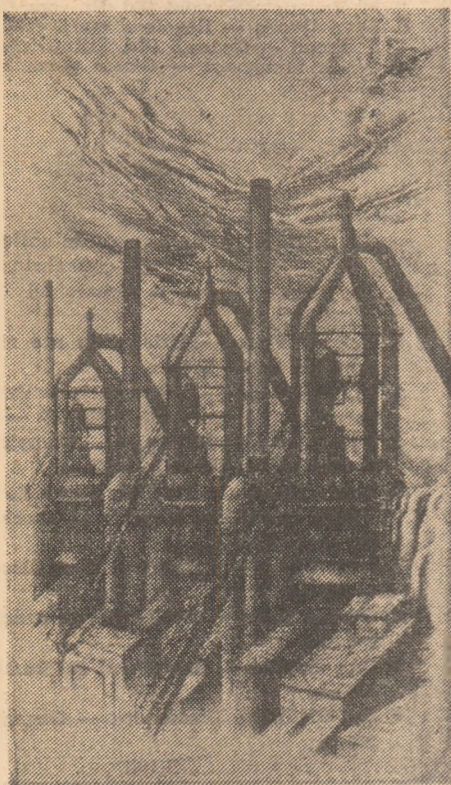
Prof. Pickup. Prin suprimarea tuturor partidelor și a grupurilor de opoziție, se înțelege de la sine că respectarea Civil Service Act-ului, ca și a oricărei alte limitări a puterii, va fi încredințată bu-nului plac al partidului învingător.

Toma Cinicul. Da, însă să nu credeți că partidul unic este „Sesam, deschide-te”. Suprimarea organizațiilor adverse elimină neîndoielnic un anumit număr de dificultăți, dar creează altele, destul de supărătoare. Trebuie pornit de la principiul că dictatura unui singur partid este un nonsens. În momentul în care un partid se folosește de forță pentru a le suprima pe celelalte, el se suprimă, ca partid, și pe sine însuși. Nu veți comite, sper, eroarea de a crede că diferențele de opinii sînt un produs artificial, că ele dispar odată cu interzicerea ziarelor de opoziție sau cu nivelarea claselor. Cît timp oamenii vor dispune de

facultatea de a gândi, ei nu vor putea niciodată să fie unanimi cu privire la problemele existenței. În consecință, diversitatea de interese și de puncte de vedere, în lipsa altor posibilități de exprimare, se va manifesta în interiorul partidului unic provocînd formarea de tendințe și rivalități între conducătorii inșiși ai partidului. Ce-i de făcut? Să deschizi o discuție? Ar fi un dezastru. Va trebui deci să fie reprimată ca aten-tate la siguranța statului. În consecință, partidul unic va trebui să fie supus unui regim de control permanent. Această necesitate va putea justifica adaptări co-respunzătoare în structura partidului. Nu este nici o îndoială că renunțarea de către comunisti la păstrarea ca formațiuni de bază a tradițiilor seculi orășenești sau de cartier și adoptarea, drept consecință, în locul lor a sistemului celulelor de birou, de laborator, de sector productiv, de cîșun n-a fost determinată numai de motive de eficiență, ci și de disciplină. Prin sistemul celulelor orice element de opoziție poate fi cu ușurință reprimat și izolat.

În regimurile autoritare structura organizatorică a partidului unic are o importanță de prim ordin. Acest lucru se dezbătuie cu mai multă claritate în concurența dintre forțele afine. Prevalența ieziților în raport cu celelalte ordine religioase, victoria lui Marx asupra lui Bakunin în prima Internațională, a lui Lenin asupra lui Martov în social-democrația rusă, a lui Stalin asupra lui Troțki în bolșevism, a lui Hitler asupra lui Ludendorff și a celorlalți concurenți din dreapta germană au fost în mare măsură favorizate de superioritatea metodei organizatorice. Cel mai adaptat necesităților zilei dintre partidele totalitare va fi acela care va fructifica lecțiile Sfîntului Ignățiu, ale lui Marx, Stalin și Hitler. Organizarea nu poate să nu fie ierarhică. Ea nu se va articula prin intermediul comitetelor sau a altor organe colegiale, ci prin individualități responsabile. Bonaparte a zis: „Mai degrabă un general prost decît doi buni”. Fiecare conducător va fi numit de către superiorul său imediat. Pentru a evita ca un conducător să prindă rădăcini într-o regiune și să-și cîștige acolo popularitate, el va fi periodic transferat și de preferință în localități în care el este absolut necunoscut. Bineînțeles, în organizațiile locale nu se discută, se muncește. Ocupația principală este asistența dată petiționarilor. Adunările n-au niciodată caracter deliberativ. Hotărârile aparțin numai sefiilor. Nu este de competența bazei partidului să elaboreze linia politică pe care ei va trebui s-o urmeze, ci numai de a face propaganda acesteia în sinul maselor.

În românește de
Victor Iancu

HELMUT KIES : Uzină metalurgică

Itaka în renovare

AMARĂ ironie a vieții face ca depozitele securității să fie poate mai dotate decât orice muzeu de literatură contemporană. În L'insoutenable légèreté de l'être, cehul Milan Kundera prezenta, de pildă, benzile înregistrate de securitate ca pe o adevărată fonotecă de aur, dar „colecționarea” se putea face și altfel, ca în cazul lui Vasili Grossman, unde s-a operat cu mijloace mult mai directe decât microfoanele ce împănau casele personalităților veritabile, prin definiție „suspecte”. Așa se întâmpla în 1961, când, după cum povestește Ion Ianoși, „a avut loc o descindere în locuința lui Grossman, și au fost confiscate materialele romanului (Viață și destin, n.n.), manuscrise, ciorne, pînă și indigourile care au servit la dactilografierea lucrării”. În aceste condiții, Panta rhei, ultimul roman al scriitorului rus (m. 1964) nu avea să mai fie însoțit de speranța publicării sale, ci rămîne în sertar pînă în 1989 cînd, a-lături de Viață și destin, va construi „falma postumă” (Ion Ianoși) a autorului.

Tratamentul aplicat „subiectului” său, modul în care scriitorul conduce imbinarea mozaicală a tablourilor către un macro-contur coerent fac ca acest „Totul curge” („Vsiotekiot”) să se citească foarte bine în continuarea unei nuvele ca O zi din viața lui Ivan Denisovici, a lui Aleksandr Soljenițin. Pasul de la Soljenițin la Grossman (desi cumva în contra timpului) este cel de la expunere la demonstrație, de la trăirea gestului la gîndirea lui, trecerea de la reflex la actul de voință înțelegătoare. Descrierea „vieții” din gulagul sovietic, proprie tematicii lui Soljenițin, intersectează spațiul narativ din Panta rhei, dar își găsește aici și o tăioasă prelungire în logică,

Vasili Grossman, *Panta rhei*. Traducere de Janina Ianoși, prezentare și note de Ion Ianoși, Editura Humanitas, București, 1990.

la Grossman primind efortul eseistic de a pătrunde cauzalitatea ce leagă contextul social stalinist de sistemul concentraționar al epocii. Este o epocă în care „ca și Stalin, statul avea insuficiență cardiacă, albumină în urină”, un timp pe care Ivan Grigorievici, personajul principal al romanului, încearcă să îl definească și să îl depășească măcar prin clarviziune.

Itinerarul eroului se va desfășura de fapt într-un dublu plan: unul fizic, exterior (întoarcerea din lagărul de muncă forțată, acasă) și în paralel, o călătorie interioară (a rememorării și a raționării) care își caută capăt de drum într-un adevăr ultim al lumii rusești și într-o posibilă salvare a ei. Deși se încearcă simultaneitatea, deși cele două spații vor fi parcurse în pas contrapunctat, într-o alternanță de dialog și meditație, viziunea cititorului tinde să fie una analitică, deosebind între cele două zone și acordînd celei din urmă (eseului) locul de primă mărime. Din această perspectivă, lucrarea lui Grossman este una de diagnosticare a societății comuniste, începînd cu o tipologizare a supușilor săi, a „turnătorilor” și trecînd apoi la întuirea limitelor gulagului sovietic, oprite nu la gardurile de sîrmă ghimpată, ci întinse pînă la a coincide cu hotarele Rusiei și ale sateliților ei. La fel, eseurile despre Lenin și Stalin (cu „incredibila lui cruzime, incredibila lui perfidie” care „dădeau la iveală pe dregătorul asiatic”) aduc pînă în contemporaneitate legea tragice proporționalității dintre „dezvoltarea rusească” și „dezvoltarea nelibertății”. Grossman fiind aici foarte aproape de ironia unui Papini, cel care observa cu maliție că revoluția octombriștă marchează „un mare progres, deoarece”, chiar dacă „nouăzeci și opt la sută din populație n-a cîștigat prea mult din această schimbare”, „privilegiații sînt (totuși) de zece ori mai numeroși” decât cei „șaiszeci de mii de nobili și (cei) patruzeci de mii de mari funcționari”.

SALVADOR DALÍ : Bătălia de la Tetouane

Lectura cărții poate însă spori generozitatea înțeleșurilor dacă, pe lângă atenția distributivă, cititorul ar încerca și o perspectivă sintetică, unificatoare în abordarea romanului.

Întoarcerea acasă a lui Ivan Grigorievici poate să repete mecanismul Odiseei. Înfiltriile sale cu celelalte personaje sînt practic deturări de la ținta lui finală și devin chiar prăguri, probe, altfel spus — confruntări. Vor fi oameni marcați fiecare de cite o țară a timpului lor, abandonând măcar pentru o clipă monstruosul somn al rațiunii, oameni în care, „sentimentul vinovăției” lucrează ca un „vierme intelectual” și pe care eroul îl depășește prin încercarea de a și-i explica, dibuind până la capătul sforilor un maestru păpușar. Eseurile lui Grossman (meditațiile lui Ivan Grigorievici) devin astfel echivalentul armelor lui Ulise, eroul sperînd ca prin înțelegerea sistemului, a meca-

nismelor societății, să-și poată regăsi locul aici.

Raționalitatea lui Ivan Grigorievici se întoarce însă împotriva sa. Lumea comunistă se dezvăluie ca esențialmente inumană or, pentru el, tot „ce e inuman este absurd și inutil”, adică irațional. Revenirea în societate devine imposibilă și — cum totul curge — chiar din acel „acasă” (din „Itaka”) nu va mai regăsi decât un loc viran. De acum, probabil că este rîndul istoriei, a acelei istorii a omului înțelese ca „istorie a libertății lui”, de a așeza ceva în loc.

Pînă atunci însă, faptul că Panta rhei este o carte necesară, dacă nu chiar esențială, apare cu atîta evidentă, încît a mai dori sau a mai încerca reîntoarcerea la comunism devine nu numai o probă de stupidenie, ci și una de incultură.

Claudiu Constantinescu

Vargas Llosa și romanul dezbatere

● Extrem de concentrat (cca 90 de pagini în versiune românească), *Elogiul mamei vitrege* este mai curînd un eseu asupra erosului decît o (de) scriere consacrată acestuia. Ceea ce urmărește cu insistență aici scriitorul este actul spiritual (izat) și implicațiile sale psihologice, prezentate într-o manieră care pare a trăda un pariu cu sine însuși: acela de a conferi semnificații, de a stîrni interesul prin posibilele analogii, de a debanaliza/devulgariza gesturile cotidiene intime, pregătitoare pentru actul vechi de cînd lumea și de a-i descoperi acestuia înțeleșuri inedite.

Intr-un asemenea spațiu intim, dominat de obsesia împlinirii cit mai aproape de perfecțiune a contactului fizic, sint plasați antagoniștii micii comedii tragice de alcov: don Rigoberto, doña Lucrecia și Fonchito. Cuplul adult, don Rigoberto și doña Lucrecia, încearcă să evadeze din cotidian, substituind realului pararealul senzațiilor nocturne dezlanțuite. Subminarea convenționalității diurne este rezultanta mitizării, ca ritual perfect regizat și distribuit pe zile, a pregătirii (*Urechile de mercuri, Abluțiunile lui don Rigoberto, Tubular și senzual*) și a proiectării satisfacției erotice pe fundalul mereu schimbător al unui alt timp al iubirii (*Candaules, regele Lidiei, Venus cu Amor și muzică, Scurtă biografie omească*).

Adevărata colecție erotică a lui don Rigoberto, care este un estet al pasiunii, pare a fi constituită tocmai din aceste voluptuoase alunecări în imperiul subiectivității absolute a senzației proiectate pe canavaua unui mereu alt moment istoric și a altei identități a propriului eu. Pentru don Rigoberto, Lucrecia este nu numai parteneră, ci și inspiratoare, cheia spre un labirint al ficțiunii. Ea este un obiect al iubirii investit cu neașteptate puteri pe care le acceptă și și le aproprie.

Intrată în ficțiunea bărbatului, ea rămîne însă ancorată și în real, prin contactul cu Fonchito și Justiniana, și este deci punctul vulnerabil al cuplului parafisiac. În familie, Lucrecia este a doua soție și mama vitregă, elementul feminin pe care în modalități și cu finalități diferite și-l dispută bărbatul. Într-un fel, Lucrecia reprezintă senzorialul pur, la care (auto) cenzura este neputincioasă. De aceea nici nu reușește să fie mamă, ci... vitrega care provoacă și absoarbe ca femeie senzualitatea fiului.

Convertind prin propria-i trăire tandrească maternă în senzualitate, Lucrecia

pare a fi colaborat inconștient la închiderea capcanei în care cade. Regizorul din umbră — mintea diabolică ce însenează pas cu pas căderea femeii, șarpe (oferindu-i cunoașterea plăcerii incestuoase) și inger decăzut prin combinațiile sale — rămîne însă fiul, Alfonso. „Jumele tandafriu” se revelează a fi în romanul lui Vargas Llosa realitatea care întrece atît ficțiunile erotice ale tatălui (prin mecanismul bine pus la punct), cit și deschiderea nesățioasă spre plăcere a mamei vitrege (prin încercarea de a prinde apoi în plasa dorințelor sale o altă femeie, pe Justiniana).

Inger căzut și Cupidon impur, Alfonso este personajul dilematic specific vargaslosian al romanului, cel care dă o turnură reflexivă întregii structuri narative. Conturat mereu în subsidiar, el یرumpe în ultimele pagini ale romanului ca un teritoriu plasat „la mijloc de rău și bun” și lăsat intenționat în umbră de către scriitor, pentru ca cititorul să și-l poată reconstitui din contraste. Alfonso este copilul nevinovat, care încearcă să pedepsească femeia ce s-a substituit mamei (cum ne-ar lăsa să credem capitoul *Jumele tandafriu*), sau este marele falsificator al sentimentelor, care regizează totul, este traficanțul iluziei posibilității unei familii perfecte și cel care descoperă în „vitregă” femeia și este gata să consume în continuare, la alt nivel, aceeași experiență?

Cartea se închide asupra acestor întrebări care antrenează și altele ce conferă romanului dimensiunea unei dezbateri și-i explică structura fascinantă organizată pe tehnica rupturilor și a oglinzilor paralele. Există deci erosul pur? Se poate trăi în imperiul absolut al acestuia? Pot fi înlătiniți în viață adevărurile absolute și ingerii căzuți?

Coman Lupu

Imensul puzzle

RIGOAREA în poezie nu ține de formă ci de conținut — o rigoare numai a formei n-ar interesa pe nimeni — ea nu exclude inspirația ci doar o potențează, prezentînd-o într-o lumină prielnică unei combustii mai îndelungate decît a clipei. Totodată ea este — dincolo de ticuri — singurul argument al personalității unei poezii. De obicei un poet riguros prezintă culegeri de poeme selectate din perioadele circumscrie aceluiasi gen de preocupări: el se interesează mai puțin de tematică și modele formale, și mai mult de orientarea magnetismului interior, de fluxul intangibil al ființei. Astfel, în ciuda diversității aparente, a trecerilor rapide de la un — să zicem — triumf la un pătrat, și apoi la un... dodecaedru, ceva indicibil același se insinuează în noi, ne înundă ca un ser țesuturile sensibilității. Pentru că numai cu sensibilitatea putem prinde aceste efluvii care nu exclud gîndirea dar care o transgresează pentru a putea accede la o comunicată pulverulentă. Imaginile, în astfel de poeme, nu răspund numai lumii exterioare (după cum nu-și răspund aici numai între ele după sistemul pasențelor la cărțile de joc), ci invocă reacții ale unor vectori lăuntrici nelocalizați și nelocalizabili în fiecare dintre noi. Nu-i neapărat o poezie meta-fizică, poate fi una infra-fizică. Nu un obstinat *au delà*, ci un tulburător *en deçà*. Nu o evanescentă tablă de șah, ci un *imens puzzle* neterminat care încită prin golurile lui, antrenînd presimțiri pe cit de libere pe atît de întregitoare: *Le mica dans l'ardoise comme / une trace de voix dans un être sans cou,* sau *Mais est un parc / où derrière la transparente frondaison des images / l'insolitaire un feu / scintille ou flamboie selon la force des yeux*, sau *le ciel répond à la pesée du doigt fléchissant / les couleurs au passage du l'aire*.

Lirism gnostic, aureolat de ermetism și postsuprarealism, un mod de a decupa gesturi unice din vacarmul săliilor de așteptare ori de a întui eternul în pulberea dusă de vînt: *Au terme de sa route connue / ou secrète / toute science irrévocablement / explose / quel scaphandre inventer / contre cette blessure / quel abri confiant / autre que nos mains de sable / pour aborder indemnes.* Foc precar al cristalului pe pagină, lumină abstractă mîntuind de grozăviile prezentului, scoțîndu-ne din acest cosmar în care viermuiesc *annélides sans yeux / glorieusement fossiles / de la faune cavernicole*.

Iar puterea acestei sublimări a lumii trecute prin cristal este atît de mare încît parafrazează *l'image des choses infléchit lentement ses couleurs*. Puterea imaginii de a schimba ori măcar devia culorile realității (*tandis que les mots dorment encore sous une pensée / alourdie par la chaude moiteur d'avant le réveil*), indică nu o profesiune de credință imagistică, ci mai degrabă una a rigorii lăuntrice. Imaginea ca proiectie interioară, ca virtualitate preferată între altele, un miez covîrșitor ce ordonează realitatea externă prin însăși precara sa fulgu-

ranță. Imaginea, agilă și fulguranță — se opune cuvintelor, lente, îngreunate de somn. Paradox inevitabil: Imaginile, în poezie, se nasc tot din cuvinte. De fapt, aparent paradox, căci așa cum zicea Nichita Stănescu, poezia se face cu *neconvins*, doar vorbirea utilitară e tributară cuvintelor. Necuvintele — în accepția poetului de marcă purtînd numele și spiritualitatea cunoscutei traducătoare Annie Bentoul — fiind piesele unui *imens puzzle*: unghiuri precise, curbe ezitante, fațete alergînd în întîmpinarea promisiunii cristal.

Transcriind în încheiere poezia cu același titlu, regretăm că nu putem transcrie multe, foarte multe altele și, în plus, că ele sînt sfidător de intraductibile.

l'immense puzzle !

angles précis des brisures, courbes de l'hésitation : où poser cet éclat de cristal ?

où brillera cette crinière nacrée ? et cette droite si pesante, n'était-ce pas toi qu'elle traversait ?

je finirai ce puzzle ce soir, demain je me lèverai avant le jour, peut-être sera-t-il achevé à midi, ou samedi au coucher du soleil, ou l'an prochain,

sûrement je le finirai, donnez-moi seulement le temps de comprendre,

donnez-moi une vie, mille vies, cent mille vies, je le finirai.

Constantin Abăluță

¹⁾ Annie Bentoul, *Poèmes I* (L'entrée dans le temps, Dans le temps sans heures, Journal d'un temps habité), Les éditions de l'Aire, Lausanne, 1989.

²⁾ *Poèmes II* (Fenêtre, Quintefeuilles et autres poèmes), Les éditions de l'Aire, Lausanne, 1989.

Mario Vargas Llosa, *Elogiul mamei vitrege*, editura Sfinx — V.R., 1991, traducere de Alma Maria Moldovan.

Zeii de la Grand Palais

● În secolul al XVIII-lea, numele zeilor din mitologie erau familiare tuturor, lumea precipitându-se în saloanele de artă pentru a admira interpretarea pe care le-o dădeau acestora marii pictori, precum Watteau, Boucher, Fragonard și unii pe care posteritatea i-a cam uitat — Lemoyne, Hallé, La Fosse etc. Zeii alcătuiau un alfabet vast pentru artiștii care cunoșteau toate culturile Olympului. În prezent, toți acești zei sînt la Grand Palais din Paris, unde tablourile vor rămîne pînă la 6 ianuarie viitor. Ele au fost reunite

de Colin Bailey, conservator la Kimbell Art Museum. În colaborare cu alte muzee naționale și cu Museum of Art din Philadelphia, Expoziția ilustrează evoluția stilului și a manierei de a relata o poveste. În Franța, în timpul unui întreg secol — cel al feminității, al senzualității și al lumii. Civilizația picturală a acelei epoci a fost una dintre cele mai subtile din istoria artelor. În imagine: Îmbălsămarea a lui Danel și al nimfelor, pictură de Jean-François de Troy către 1732-34. (LE FIGARO, 22 octombrie).

Donajie Morandi

● Maria Teresa Morandi, singura în viață (85 de ani) dintre cele trei surori ale pictorului Giorgio Morandi (1890-1964), a donat orașului natal al artistului, Bologna, 118 lucrări ale acestuia. În plus, ea a încredințat municipalității biblioteca lui Morandi, precum și arhiva fami-

liel; obiecte și mobilierul aflat în atelierul pictorului. Recenta donație vine să se adauge colecției „Morandi” care exista deja la Bologna, făcînd din aceasta un fond prețios, merit să pună bazele unui viitor muzeu. Este aceasta și dorința expresă a donatoarei. (LA REPUBBLICA, 17 octombrie).

Lucrarea preferată a lui Havel

● Václav Havel a precizat că dacă ar trebui să supraviețuiască doar una din piesele sale, ar prefera ca aceasta să fie *Largo desolato*. O confidență pe care a făcut-o regizoarei Agnieszka Holland, cea care a realizat adaptarea acestei piese pentru canalul de televiziune FR 3, film difuzat în ultima decadă a lunii octombrie a.e. Regizoarea este o poloneză, recent naturalizată în Franța, care și-a făcut studiile cinematografice la Praga, înainte de a deveni una din colaboratoarele lui Wajda și care are mari contribuții la filmul *Complotul*, despre părințele Popieluszko. Acest telefilm, turnat în franceză, a fost prezentat cu câteva luni în urmă, la Festivalul Havel la Praga. În timpul proiectiei, autorul, care nu vorbește franceza, a refuzat traducerea simultană a textului, pe care-l cunoaște, evident, pe dinăfuri. Aceasta nu l-a împiedicat să se emoționeze, să ridice, să reacționeze la textul său. La sfîrșitul vizionării, Vá-

lav Havel a aplaudat și chiar s-a extaziat la „incredibilă asemănare a actorilor cu veritabilii protagoniști ai povestirii mele”. Interpretul principal al piesei *Largo desolato* este cunoscutul actor francez Pierre Arditi (în imagine), care s-a revelat la fel de fermecător ca și în *Audiența și Vernisaj*, tot de Havel, în care a jucat în anul 1979. (LE FIGARO, 22 octombrie).

Această lume vastă

● Pe jumătate englez, pe jumătate hiberno-sirian, romanul David Mervin, trăiește în Australia, unde s-a născut în 1934. În acest moment confidențial, unde a crescut cele mai frumoase cărți și poeme ale sale. Unul din primele sale romane se referea la viața imaginată a lui Ovidiu în exil. Editura Albin Michel l-a publicat în 1984 romanul *Harland și domeniul său*.

Un scenariu de Ingmar Bergman

● Regizorul Bille August (laureat la Cannes cu *Palme d'or* pentru *Pelle le conquérant*) va realiza în curînd *Le merveilleux Intention*. Scenariul filmului este semnat de celebrul regizor

Ingmar Bergman și este o continuare a povestirii întâmplărilor din familia sa, începută cu *Fanny și Alexander*. Interpretul rolului principal va fi Max von Sydow. (PREMIERE, octombrie).

Sydney Pollack — biografie

● „Mori de o mie de ori citind o carte al cărui subiect ești. Dacă aș spune că n-am fost fascinat de lucrare aș minți” — declară cineastul Sydney Pollack în prefața biografiei pe care i-a consacrat-o Michele Léon. Lăsînd deoparte ultimul film, *Havana*, care n-a avut prea mare succes, biografia a reușit să analizeze ansamblul operei sale, chiar dacă n-a insistat prea mult asupra tineretii lui. Volumul este important pentru specialiști și pentru cinefili. (PREMIERE, octombrie).

Scarlett — o nouă concurență?

● Editura Vent d'ouest n-a vrut să se lase mai prejos decît ed. Bel-fond, care este editoarea în Franța a continuării celebrului roman *Pe aripile vîntului*, Scarlett. Ca atare, a completat vechiul album consacrat imaginilor din film și l-a reeditat, considerîndu-l „o carte cultă pentru un film cult”. (PREMIERE, octombrie).

Memoriile unui prim-ministru

● Margaret Thatcher a vindut drepturile de autor pentru memoriile sale editurii Harper Collins care intenționează să publice primul din cele două volume în 1993. Nu s-au dezvăluit aspecte financiare. William M. Shinkler, vicepreședinte al editurii, a spus că popularitatea doamnei Thatcher printre americani se poate măsura cu aceea a lui Winston Churchill. Primul volum al memoriilor va acoperi perioada 1979-1990, cînd a ocupat funcția de prim-ministru. Al doilea se va referi la o perioadă anterioară a celei (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 17 octombrie).

Natalia Ginzburg

● A încetat din viață, la 75 de ani, scriitoarea Natalia Ginzburg. S-a născut la Palermo și a publicat primul roman în 1942, sub pseudonim. Din 1947 începe să iscălească cu propriul nume. În 1963 i se acordă premiul literar Strega, pentru romanul *Lexicul familial*. Natalia Ginzburg a colaborat la ziarul *Corriere della Sera* unde, în 1977, a publicat în serial romanul *Burghesia*. Dintre cărțile sale mai amintim: *Valentino* (1953), *Viciele serii* (1961), *Caro Michele* (1973), *Familia* (1977), *Orașul și casa* (1985). A scris și piese de teatru: *L'intervista*, *Ti ho sposato per allegria*, *La porta sbagliata*. Ca traducătoare, i se datorează Nataliei Ginzburg versiunea italiană a unor fragmente din Proust, precum și romanul *Madame Bovary* al lui Flaubert. (CORRIERE DELLA SERA, 11 octombrie).

Somnambula

● „Divina” revine în atenția cititorilor prin biografia recent apărută la editura pariziană Stock, semnată de François Ducout, *Somnambula*. Autoarea declară că și-a revizuit și și-a îmbogățit de această dată documentarea (documente, mărturii inedite etc.) față de mai amplul eseu publicat, de mult, cu același titlu. Să vedem! (PREMIERE, octombrie).

Veneția strict informativă

VÎN informațiile (sau contrainformațiile) care au ajuns pînă la noi după încheierea Mostrei cinematografice din acest an (ediția a 48-a), se poate deduce că a fost vorba de o selecție foarte densă, poate cea mai bogată din ultimii cinci ani („ultimii cinci ani” ai Mostrei fiind anii mandatului lui Guglielmo Biraghi, criticul care, în calitate de director al festivalului, și-a asumat integral responsabilitatea selecției). Juriul, condus de un alt critic italian prestigios, Gian Luigi Rondi (fost, în repetate rânduri, și director al Mostrei), a acordat *Leul de aur* lui Nikita Mihalkov, pentru *Urga* (coproducție pariziano-moscovită). Urga, explică Mihalkov, e un cuvînt care, pentru mulți, nu înseamnă nimic (iată de ce, în Italia, titlul filmului va suna *Urga*, pămînt al dragostei). Urga e bățul lung și subțire cu care păstorii mongoli își conduc turmele; dar, spune regizorul, pentru cine a trăit în stepă, urga e simbolul dragostei, al singurătății și al puterii omului asupra aceluși spațiu nemărginit. O poveste simplă, caldă, îmbinînd, în stilul lui Mihalkov tandrețea cu umorul; viața unui tânăr mongol văzută în micile ei gesturi cotidiene și în marea ei armonie cu natura... În altă ordine de idei, un proiect interesant al lui Mihalkov: înființarea unei școli de actorie în Italia!

Marele premiu special al juriului a fost cucerit de Manoel de Oliveira. După ce, în '85, Mostra l-a acordat *Leul de aur* pentru carieră, maestrul continuă, la 83 de ani, să lucreze cu o vitalitate uimitoare. Filmul, intitulat *Divina Comedie*, nu are (aparent) nimic comun cu opera lui Dante. Totuși, dihotomia bine-rău, sacru și profan oferă o posibilă cheie comună de lectură. Povestea are loc într-un ospiciu al zilelor noastre, în care pacienții se cred filosofi sau profeți, personaje biblice (Adam, Eva, Isus, Lazăr, Maria) sau literare (Sonia și Raskolnikov din *Crimă și pedeapsă*). Filmul nu are „tramă”, autorul l-a conceput ca pe o parabolă. O parabolă a civilizației oc-

cidentale, cu valorile și non-valorile pe care se sprijină ea. Viața trăită ca plăcere (sex, ambiție de putere, moartea care încheie totul) — sau viața înțeleasă și acceptată ca suferință (și credința în înviere) — iată marea dilemă, după părerea maestrului.

Leul de aur pentru carieră a revenit, în acest an, unui autor fără de care filmul italian ar fi mult mai sărac: Mario Monicelli (n. 1915) care a fost prezent, în afara concursului, și cu o premieră, *Rossini*! *Rossini*!, o „biografie a unui geniu”, cu Philippe Noiret în rolul lui Rossini. Un *Leu de aur* special pentru carieră a fost acordat cunoscutului actor Gian Maria Volonté.

La capitolul *Leul de argint* juriul s-a arătat foarte darnic, și a numit trei filme. *Legenda regelui pescar*, al americanului Terry Gilliam (n. 1940), o comedie dramatică despre un om care vrea să se elibereze de o viață fatalmente cinică. *Lăstarele roșii* al chinuzului Zhang Yimou (n. 1950), dramă psihologică și socială în China anilor '20. Nu mai aud chitara al francezului Philippe Garrel (n. 1948), conversație și nostalgie, un bărbat la 40 de ani, obsesia tineretii care trece și obsesia unei vechi iubiri.

Cupa Volpi pentru interpretare feminină a revenit actriței britanice Tilda Swinton, în rolul răzbitoarelor regine Isabella, din *Edward II* (o adaptare după Marlowe, de Derek Jarman). *Cupa Volpi* pentru interpretare masculină a făcut fericit un tânăr actor american, River Phoenix, interpretul unui vagabond narcoleptic din Portland, împietrit, miraculos, cu un băiat din înaltă societate (în *Idaho-ul meu personal*, de Gus Van Sant Jr.).

Alte prezențe de relief ale selecției: Jean Luc Godard (la incredibilă vîrstă de 61 de ani!) cu un film de 62 de minute, *Germania nouă zero*, un discurs sfidător de liber, dezordonat, — godardian — despre lumea de azi, o lume „care nu mai are în față decît banul și singele”.

Peter Greenway (n. 1942), cineast genial, încă insuficient „omologat” ca

Isabelle Pasco în Cărțile lui Prospero

atere, și un film făcut după Shakespeare, *Furtuna*, (*Cărțile lui Prospero sau Ultima furtună*) făcută la propunerea lui Sir John Gielgud, magistral interpret al lui Prospero. Un prelung monolog, vocea lui Gielgud recitînd toate partiturile; un film pentru care natura înseamnă cultură, iar înțelepciunea înseamnă toleranță și capacitate de a ierta.

Werner Herzog (n. 1942), *Strigătul din piatră*, un film despre depășirea limitelor, cu orice risc; autorul lui *Fitzcarraldo* într-un nou spațiu exotic — muntele inaccesibil Cerro Torre, din Patagonia de Sud.

Jerzy Skolimowski (n. 1938), cu o ecranizare a romanului *Ferdynand* (Cheia de la ușa 30), de Witold Gombrowicz, o întoarcere a regizorului — după cîțiva ani de regretabilă și regretată absență — la cultura poloneză.

István Szabó (n. 1938), *Tentația Venerlei*, povestea (cvasiautobiografică) a unui regizor din Est care montează la Paris un spectacol „multinațional”, *Tannhäuser*; considerații despre artă, democrație, iubire și mai ales despre „o Europă în care învățăm să trăim împreună”.

Mike Nichols (n. 1931), regizor cunoscut de publicul nostru mai ales prin două titluri (*Absolventul* și *O femeie face carieră*), prezent în afară de con-

Harrison Ford în Privitor la Henry

curs, cu *Privitor la Henry* — Henry (Harrison Ford) fiind un avocat new-yorkez celebru (egoist, interesat exclusiv de carieră), pe care un accident soldat cu pierderea memoriei îl face capabil să-și privească viața ca un străin, să-și modifice sistemul de valori și să-și descopere propria familie.

Satyajit Ray, la 70 de ani, cu *Străinul*; filmul examinează unele aspecte ale societății urbane și ale lumii sălbatice, prin intermediul unui antropolog care, după mulți ani, revine în locurile de băștină. „Scenariul mi-a fost inspirat de două cărți pe care le-am citit recent, de Claude Lévi-Strauss”, declară regizorul.

Două succese organizatorice ale Mostrei '91, semnalate de președintele Biennalei, Paolo Portoghesi: o nouă sală de cinema pentru festival, un proiect arhitectonic în fine realizat; și aprobarea, de către Senat, a sumei de 50 miliarde lire pentru renovarea vechiului Palazzo del Cinema.

Întrebat ce o să se întîmple dacă Festivalul de la Cannes se va muta din mai în toamnă, directorul Mostrei a răspuns că atunci Veneția se va muta din toamnă în primăvară! De unde se vede că Veneția e pregătită pentru orice. Chiar și pentru iarnă.

Eugenia Vodă

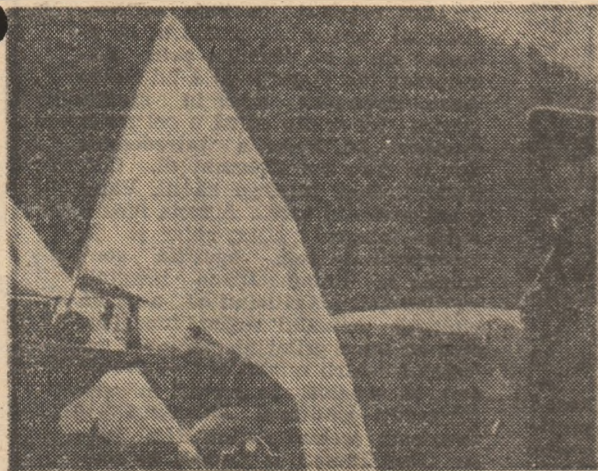
Cind cuvintele joacă în locul tău

● Cu prilejul premiei pariziene a noului film *Tatăl meu*, acest erou al regizorului Gérard Lauzier, având ca interpret principal pe Gérard Depardieu, un reporter al ziarului *Le Figaro* (22 octombrie) a stat de vorbă cu acest „unic actor galez capabil de a face să răsune limba franceză în toate cinematografele din lume”. În cele două ore, cât a durat întrevederea, Depardieu a petrecut jumătate din timp declamând din Molière, Racine, Musset, Rostand, Marcel Aymé. A început prin a vorbi despre felul în care înțelege el să demareze o filmare: „Aranjează ca totul să contribuie la punerea în lumină a cuvintelor, locului meu în decor, a schițării unui gest care atrage atenția asupra unui accesoriu important. Truffaut m-a învățat să-mi imaginez ce i se putea întâmpla unui erou în afara filmului. Înainte de a porni turarea, vroia ca actorii să se simtă total în pielea personajelor lor, din care ei nu interpretează totuși decât un simplu fragment de viață. Pe scurt, când ajungi în fața unui aparat de filmat, este doar ca să poți citi pe de rost. Bucătăria, amestecul de ingrediente, dozajele se fac în secret. Nu ai să arăți pe ecran cîntarul și telul”. La remarca reporterului „Păreți întotdeauna în căutarea unor personaje energice și complexe”, Gé-

rard Depardieu explică: „Îmi rezerv admiratia pentru oameni care au opinie și prospețime, ceea ce are ca rezultat generozitatea. Am oroare de neînțelegeri și evit din instinct cinismul. Caut roluri de acest tip. Evident, într-un film ca și în viață, ființele, ca și situațiile nu sînt fără vicii. Să nu uităm că penicilina, cit și vinul alb de Sauternes sînt pe bază de putregaiuri, dar ne ajută să supraviețuim”. Întrebat dacă privilegiază sentimentul, actorul precizează: „Mai bine spus, pasiunile. Precum un țaran care se lasă năpădit de toate forțele și vrăjile pămîntului”. Unde găsește aceste vrăji? „Astăzi, în cărți. Nu în romane și, mai ales, nu în cele moderne. Am impresia că la capitolul sentiment s-a spus totul și actualmente e mai puțin de spus decât odinioară. Mă confund periodic în Balzac din pricina dragului meu „Colonel Fabert”, dar ca și la Dumas, găsesc la el teribile lungimi descriptive. În secolul al XX-lea, sîntem obișnuiți cu telescopări ale imaginilor și gîndurilor. Dos-toievski înțelesese bine asta, și Céline, la care reușesc să admir cînd ura devine lirică și jubilară tandră. Dar citesc, mai ales, cărți de istorie. M-am aruncat nebunește pe anul 1492, care marchează marea viraj al Occidentului. Deriva lui Cristofor Columb către America este totuși mai

esențială decât deriva romanescă a sentimentului”. După cum se știe, Gérard Depardieu îl va interpreta pe Columb în filmul lui Ridley Scott. În sfîrșit, referindu-se la filmul proaspăt lansat, vedeta franceză mărturisește: „M-am hotărît să fac acest film căci este povestea unui tată care și supraveghează fiica, lansată în descoperirea dragostei. Este ceva dramatic în acest demers, în cazul unei încă foarte tinere adolescente. Cu atît mai mult, cu cit, de la Platon pînă în secolul nostru — în trecere și Musset —, tîneretea s-au crezut întotdeauna fără viitor înainte de a fi salvate prin dragoste”. Întrebat dacă nu regretă teatrul, Gérard Depardieu răspunde: „La teatru îți pierzi vremea cu regizorii care au mania de a te strînge cu ușa și de a nu-i respecta pe autori. Am vrut să fac *Othello*, avînd ca singur atu convingerea mea. Imposibil! Pentru marile texte, găsesc prilejul să le spun în film. M-am regalat dublind Henric V al lui Kenneth Branagh. Fraza perfectă devine muzică, iar cuvintele joacă în locul tău. Astăzi, mi se pare să nimeni nu mai îndrăznește să deschidă gura, se vorbește în morse. Ce confuzie!”. (În imagine, Gérard Depardieu și Marie Gillain într-o scenă din *Tatăl meu*, acest erou).

Vint dinspre est

● La vreo 60 km de Zacopane, în regiunea muntoasă din sudul Poloniei, în apropiere de frontiera cehă, în cursul lunii octombrie, o echipă de actori turna o secvență din filmul *Vint dinspre est*, în regia lui Robert Enrico, despre e-popeea autentică a generalului sovietic Smyslovsky, întruchipat de actorul britanic Malcolm McDowall. Regizorul a declarat: „Pierre Vaneck este la originea acestui proiect. El ne-a semnalat, la Lichtenstein, monumentul ridicat la moartea lui Smyslovsky în 1993. În noaptea de 3 mai 1945, generalul ajunge, împreună cu 500 de soldați, îmbrăcați în uniforme ale Wehrmachtului, acompaniați de soții și de copii, la granița dintre Austria și Lichtenstein. În ciuda îmbrăcămintii lor, acești oameni sînt ruși. În timp ce Germa-

nia era pe punctul de a capitula, ei încearcă să-și găsească un pămînt care să le ofere azil, departe de dictura lui Stalin. Avea să-i primească Lichtensteinul. Acest episod uitat din cel de al doilea război mondial l-a fascinat pe Marc Miller, un prieten englez al lui Pierre Vaneck, scriind scenariul, pe care l-au adaptat Robert Enrico și Frédéric Fajordie. Aflat în plină turnare a filmului, Robert Enrico a declarat unui reporter: „Ceea ce m-a captivat este că cinci zile înainte de sfîrșitul războiului, un principat de operetă a ținut piept, în numele principului suveranității popoarelor de a dispune ele însele, lui Stalin și coaliției aliate”. În imagine, o secvență din filmul *Vint dinspre est*. (LE FIGARO, 22 octombrie).

Periculoasa

● Primul roman al prozatoarei americane Josephine Hart a fost considerat de critică drept o revelație, figurînd imediat pe lista atît de rivniti a best-sellers-urilor în Statele Unite. Tradus acum și în Franța și în alte țări, *Periculoasa*, acesta este titlul volumului, își continuă drumul, dar regizorul Louis Malle a achiziționat drepturile de autor în vederea unei adaptări cinematografice, cu Jeremy Iron într-un rol principal. (LIVRES DE FRANCE, octombrie).

Realizatorul De Niro

● Canal Plus și Universal vor fi producătorii primului film realizat de celebrul actor Robert De Niro. *Bronx tale*, adaptat după o piesă de Chaz Palminteri. De Niro va interpreta și rolul tatălui eroului. (PREMIERE, octombrie).

Tentația aparatului de filmat

● Se pare că puțini actori pot rezista tentației de a deveni realizatori. Un alt actor va dori să fie un autor total. Este vorba de Jean-Pierre Bisson, care pregătește acum filmul *Explosive boy*, pe care îl va lucra în această iarnă. Bisson este totodată și autorul scenariului. Interpretii principali aleși sînt Miou Miou, Pierre-Olivier Scotto și... Jean-Pierre Bisson. (PREMIERE, octombrie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Les Temps Modernes

● Ne-a sosit la redacție, cu destulă întârziere, numărul din septembrie, al revistei *Les Temps Modernes*. Numele *Moi, Polisson — Sagittaire* a Carolinei Alexander este un decupaj pe două planuri — unul al Parisului 1964 și celălalt al localității Mönchengladbach din vara 1989. Prilej pentru prozatoare de a crea și analiza oameni, evoluții, fapte. Revista prezintă, de asemenea, două studii concentrate asupra unor probleme vitale pentru țările din Europa de est: Eric Onnen prezintă obiectiv portretul Erich Honecker sau banalitatea conducătorului, condițiile formării sale ca viitor-sigur conducător, impenetrabilitatea și neînțelegerea mutațiilor intervenite în societatea de care „răspundea”, refuzul evidenței; Jiri Pechar explică lucid diferența dintre aparențe și realitate în Cehoslovacia premergătoare „primăverii” din 1968 și urmările, nu îndeajuns de bine cunoscute, nereceptate la justa valoare (Charta 77, etc.), care au dus prin acumulare la „revoluția de catifea” din octombrie 1989 în intelectualii cehi și indifferența. Presa culturală din Franța dovedește că își pune întrebări cărora încearcă să le afle un răspuns, apelînd nu numai la specialiștii săi ci antrenînd și reprezentanți ai popoarelor din țările care au schimbat definitiv „crugul istoriei”. O contribuție specială este și studiul semnat de Daniel Oppenheim *Acțiuni ale ingrijitorilor, acțiuni ale celor ingrijiiți* în care este analizată relația doctor-pacient, nu doar sub raportul direct al tratamentului medical ci mai ales al comuniunii psihice. La rubrica dedicată cronicilor Sylvain Roumette analizează cartea Danieli Sallenave *Ofranda morților*. Comentatorul se întreabă dacă autotarea, chiar dacă nu vorbește în a-

Les Temps Modernes

FONDATEURS

Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir

40° ANNÉE SEPTEMBRE 1991 N° 542

CAROLINE ALEXANDER *Moi, Polisson-Sagittaire*

ERIC ONNEN *Erich Honecker ou la banalité du Chef*

JIRI PECHAR *Les intellectuels tchèques et l'indifférence*

DANIEL OPPENHEIM *Actes de docteurs, actes de patients*

CHRONIQUES

SYLVAIN ROUMETTE *En lisant, en écrivant*

SELOUA BOULBINA *Déposition, disposition, position: Bourdieu et la Noblesse d'Etat*

MANUEL DE DIEGUEZ *A propos de l'encyclopédie « Centesimus Annus »*

parentă de filosofia pozitivistă, nu are o înclinare spre Comte, pe care se grefează opțiunile continuatorului, fost discipol, Alain (Emile Chartier). Sallenave depășește aceste influențe, confruntîndu-se cu părerile emise de Hannah Arendt, Ricoeur sau Jan Patočka. „Rareori, este o atît de deplină pricepere și prezentare pe înțeles a naturii pactului misterios care leagă pe autor de cititorul său [...] Ceea ce ne impresionează în carte nu este lupta împotriva unor adversari fabricați pe măsură sau unor mori de vînt pe care timpul le pune în mișcare”, conchide comentatorul. Apoi, Seloua Boulbina își argumentează, chiar din titlu, părerile: *Depoziție, dispoziție, poziție: Bourdieu și Nobilimea de Stat*, considerînd lucrarea Nobilimea de Stat o sinteză a diverselor studii anterioare ale lui Pierre Bourdieu despre instituția școlară, despre rostul ei în evoluția societății, despre poziția specialiștilor formați în renumite instituții, dar neconsiderîndu-se direct factori activi în evoluție, ci o „nobilime de stat”, cu anumite privilegii. Manuel de Diéguez își expune cîteva puncte de vedere *Despre enciclica „Centesimus annus”*. Evident, din revistă lipsește un comentariu referitor la opera unuia din fondatorii ei, Jean-Paul Sartre. În acest număr Marie Miguet-Ollagnier comentează *Savoarea Sartre din „Livre brisé”* de Serge Doubrovsky, unul din emulii sartiens. Micheline Servin realizează un tur de orizont al stagiunii teatrale franceze. (A. F.)

The New York Review of Books

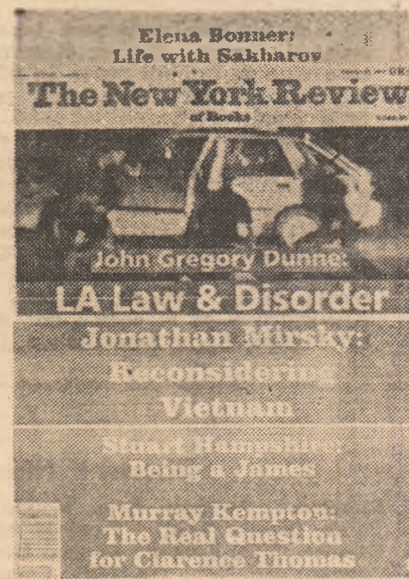
● Din bogatul număr oferit de THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS în 10 octombrie reținem cîteva recenzii/comentarii. Henry James și William James au fost și continuă să fie declarați cel mai important scriitor și, respectiv, cel mai impor-

tant filosof al Americii secolului XIX. Ambii se trag dintr-o familie numeroasă, imigranți irlandezi la origine, care, datorită averii uriașe lăuate de bunicul lor, au putut să își dedice timpul preocupărilor intelectuale, călătoriilor culturale între America și Europa, studiilor în capitale europene, întîlnirilor cu intelectuali de vază al vremii, cîștigîndu-și renumele de „familia de intelectuali cea mai proeminentă pe care a avut-o vreodată America”. O succintă prezentare a teoriilor filosofice ale lui William și ale romanelor lui Henry completează recenzia (*Ce știa familia James?*) la cele patru cărți, recent apărute, care, toate, au ca subiect de studiu familia James (biografiile) și pe Henry James, viața și opera. Două întrebări se impun, citind cele patru cărți — este de părere recenzentul Stuart Hampshire: „Care este valoarea unui mare filosof, care este valoarea unui mare prozator? Ezitări în aprecierea lor sînt firești, cum ei înșiși au ezitat cînd a fost vorba de a se auto-aprecia, William mai mult chiar decât fratele său Henry.”

Este demnă de reținut consemnarea Elenei Bonner în legătură cu *Memoriile lui Andrei Saharov*. El a început să scrie, inițial, ca o dorință de a-și consemna pentru soția lui existența zilnică. Apoi, memoriile au devenit un manifest împotriva regimului care-l ținea în exil forțat, un strigăt al libertății sale interioare pe care nici un sistem opresiv nu l-a putut înăbuși. Andrei Saharev nu a mai apucat să-și vadă tipărit volumul de Memorii.

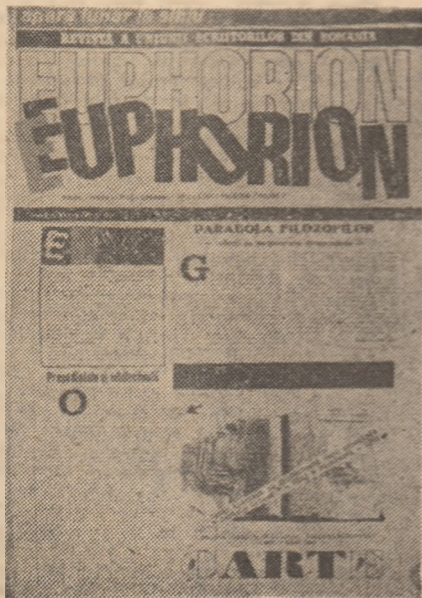
Cu patru luni înaintea începutului anului 1992, cînd se vor sărbători 500 de ani de la descoperirea Americii de către Columb, din nou — în Lumea după Columb, de J.H. Elliott — despre anul 1492 și cele trei decenii care au urmat, pînă în 1522 (cînd a fost omorît Magellan), treizeci de ani de mari descoperiri geografice care au dus, practic, la deschiderea unei noi ere în evoluția civilizației umane — unirea continentelor, european și american, stabilirea de noi căi de comunicație pe tot globul, noi schimburi comerciale cu Asia, extraordinarele schimburi culturale între civilizațiile aztecă și incasă și cea europeană, preluarea obiceiurilor, cunoștințelor tehnice și medicale, dar mai ales descoperirea zăcămintelor de aur și argint în America de Sud. Prin metoda darvinistă, despre Charles Darwin — O nouă viață, psihobiografia semnată de John Bowlby (și comentată de Frank J. Sulloway) reușește să interpreteze viața marelui om de știință prin împlinirea tuturor elementelor oferite de studiul psihologic și al comportamentului uman. Cartea se dovedește un adevărat triumf al aplicării acestei metode inițiată de însuși Darwin.

Reconsiderarea Vietnamului este titlul unui comentariu foarte amplu, semnat de Jonathan Mirsky, pe marginea a două cărți care tratează o singură temă: *Războaiele din Vietnam, 1945—1990*, cum sună chiar titlul uneia dintre ele. Declarații zguduitoare ale martorilor și veteranilor dovedesc o încercare din ce în ce mai temerară de a „spune lucrurilor pe nume” — dificilă întreprindere, atîta vreme cît partizanii uneia sau alteia dintre tabere acuză tabăra adversă. În ce măsură americanii se mai simt vinovați de provocarea și de participarea la acest război? În ce măsură vietnamezii sînt convinși că războiul lor a fost cu dreptate îndreptat împotriva imperialiștilor americani? Cărțile scrise dovedesc cititorilor și recenzentilor că de dificil este a se stabili un adevăr valabil. Mri semnalăm o cronică (semnată de Alfred Kazin) la romanul *Call it Slean* al lui Henry Roth, apărut inițial în 1934 și considerat a fi cel mai profund roman despre viața evreilor imigranți înaintea primului război mondial, scris de un american; un comentariu despre Jon Elster — sociolog și filosof norvegian care și-a cîștigat reputația în urma studierii rezultatelor paradoxale ale comportamentului aparent rațional; și două traduceri, semnate de Robert Tracy, din Osip Mandelstam. (I. H.)

Surprize plăcute

● Deși inflația de Cioran și Eliade a dus la o anume saturație, ritmul aparițiilor editoriale, simpoziunilor, colocviilor, exegezilor ce compensează îndelunga tăcere fiind atât de rapid încât creează în jurul numelor lor un soi de vacarm — numărul 6—7—8 al revistei EUPHORIION din Sibiu, dedicat în majoritate celebrilor exilați precum și lui Constantin Noica, e de citit și conspectat fiindcă nu face nici o concesie provincialismului cultural și e preocupat exclusiv de calitatea materialelor publicate. Apărută într-un spațiu care a însemnat atât de mult pentru Cioran și Noica și reînnoind tradiția literară a Cercului de la Sibiu, revista e gravă ca ton, dar nu rigidă, spectaculoasă, dar cu o profunzime, o seriozitate ardelenească ce o fac demnă de a figura printre publicațiile literare cele mai importante de după. Reflectind pe marginea corespondenței dintre Cioran și Noica (din care se publică în chiar acest număr o pagină de scrisori inedite datînd din 1934—40), Dumitru Chioaru analizează din punctul de vedere al generației sale cele două opțiuni simbolizate prin parabola fiului risipitor: de o parte, adeții emigrației, de cealaltă, adeții înfruntării monstrului totalitar, cu riscul de a-i cădea pradă: „Generația mea s-a format cu obsesia acestor alegeri arhetipale, care se reitiera în oricare intelectual fată-n față cu tirania politicilor ireconciliabile dintre două sisteme. Rigiditatea sistemului comunist a făcut ca emigrația sau retragerea-n sine, aventura sau asceza, fete de fapt ale exilului (exterior sau interior), să fie resimțite ca o salvare individuală, însoțită însă de o permanentă frustrare, chiar mustrare a conștiinței: robia celorlalți. Cioran sau Noica? Nici generația mea n-a putut depăși criza acestei paradigme mitice. Ea reprezintă însă sfîrșitul acestei crize și începutul unei mutații profunde în conștiința intelectualului român, semne ale «schimbă-

rii la față a României» care l-a obsedat pe tinărul Cioran. Generația care vine va împlini poate, în plină schimbare a mersului Istoriei, profetia cioraniană.

Din sumar, mai menționăm cele două pagini consacrate grupării „Criterion”, semnate de Liviu Antonescu și Mac Linscott Ricketts, discuția amplă a lui Radu Turcanu cu Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu despre Constantin Noica și școala de la Păltiniș, proză de Alexandru Vlad și poeme de Aurel Pantea, Liviu Ioan Stoiciu, Ga-

riel Stănescu și Daniel T. Suciu. ● O foarte bună pagină de poezie, purtînd amprenta explicită a Emily Dickinson, publică revista ARCA din Arad, în nr. 9, sub semnătura Penelope Dorian. Sintem avertizați de Romulus Bucur, care prezintă grupajul, că e un pseudonim ales de el la întimplare pentru o autoare ce preferă anonimatul, chiar mai mult, nici nu dorește să-și publice poemele. Iată o mostră din creația misterioasei (incontestabil) poete: „Locuiesc în Pur. E un Clopot / cu limbă subțire — / orice Adorat îl ucide / chiar în fața de Mire. // Nici Polenul viclean nici Afectele în / interiorul metafizic n-ajung / De ce, Emily, să duc pentru viermi / virginitatea păstrată-ndelung?” ● În LES TEMPS MODERNES nr. 543 — octombrie 1991 (pe care îl vom recenza într-un număr viitor), avem surpriza plăcută de a întâlni în sumar nuvela lui Ioan Groșan tradusă de Daniel Pujel — Trenul de noapte.

La așa autor, așa cititor

● Constatînd că organizarea unui proces al comunismului se amîna sine die, Nicolae Corbu, fostul conducător și inspirator al victoriilor ziarului Știința pe frontul luptei împotriva democrației, devine de la o zi la alta tot mai îndrăzneț. În loc să stea ascuns, înfricoșat la gîndul că s-ar putea să fie tras la răspundere pentru zeul nefast cu care a slujit un regim de tristă amintire, iese la lumină și face piruete publicistice în una din foarte puținele reviste care au nostalgia trecutului: TOTUȘI IUBIREA. În nr. 44 al acestei reviste, Nicolae Corbu o insultă, cu mijloace publicistice grosolane, pe Doina Cornea, o denigrează, într-o manieră grobiană, specifică ziarului Știința, pe Ana Blandiana, îl persiflează, cu o familiaritate jignitoare, așa cum făceau pe vremuri activiștii P.C.R. și securiștii cînd anchetau personaje ilustre ale vieții noastre politice, pe regele Mihai. Multe credeam despre Adrian Păunescu, dar că va ajunge să aprecieze și să publice texte insolente și de prost-gust ale lui Nicolae Corbu nu ne-am fi închipuit! ● Și totuși (nu iubirea) Nicolae Corbu nu numai că a găsit pe cineva care să-l publice, dar are și un admirator, în persoana lui Corneliu Vadim Tudor. Reproducem în continuare, spre edificare, o apreciere apărută în ROMÂNIA MARE nr. 70: „N-am avut și nu avem relații prea bune cu Nicolae Corbu (fost la Știința), dar bătrînul dovedește că tot vechea școală de gazetărie e mai solidă”. La așa autor, așa cititor. ● În același nr. din revista condusă de un plagiator și de un poet de curte al lui Ceaușescu este publicată, cu ostentație, o poezie a lui Grigore Vieru și se povestește pe larg vizita făcută de poetul basarabean la redacția respectivă: „În fapt de seară, pe cînd se desfrunzeau copacii mai tare de vîntul tăios al apropierei iernii, minunatul artist și patriot Grigore Vieru ne-o onorat cu prezența lui la o cină de frați.” În încheierea relatării, este reproducă și lista celor care își închipuie că, luînd masa cu un om cîștit, și-au restaurat — printr-un fel de contaminare — prestigiul pierdut. Iluzie! După terminarea cinei, Grigore Vieru a plecat, iar Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor, Radu Theodoru, Mihai Ungheanu și ceilalți au rămas așa cum li știm de multă vreme, lipsiți de orice credit moral. ● Un reportaj publicat în CUVÎNTUL nr. 44 ne furnizează informații lugubre și, în același timp, semnificative ca o parabolă despre soarta postumă a trei academicieni care, inițial, au fost îngropați la Mausoleul din Parcul Libertății, alături de tovarășul Gheorghe

Gheorghiu-Dej și care recent au fost mutați la Cimitirul Belu, în morminte mai puțin fastuoase: „Deasupra capului lui I. C. Parhon nu se află o cruce și nici măcar vreo inscripție care să-i facă cunoscut numele. Doar groparii știu că el zace acolo și probabil citeva rude. Pe crucea lui Petre Constantin-Scănuș este înscris ca an al decesului 1991, iar pe cea a lui Athanasie Joja numele este pus în fața preamului, ca supreme dovezi de nepăsare și dispreț.” Grea misia de academician aflat în suita unui lider comunist! Grea-grea, dar și azi se îngheșuie mulți s-o îndeplinească.

Spinzurătoarea și rotisorul

● Din ROMÂNIA LIBERĂ (30 oct.), aflăm că dl. Lukács Sándor din Sf. Gheorghe a fost judecat pentru că a publicat în *Ötödik kerék* o caricatură avînd ca subiect pe dl. Ion Iliescu. Instanța de judecată l-a achitat pe caricaturist. Deci n-a fost o... caricatură de proces (ca aștepta altele). Ne bucurăm. Rămînem totuși cu o nedumerire. Procuratura locală a fost sesizată de o scrisoare publicată într-un „cunoscut săptămînal naționalist”. De o pîră, care va să zică! Asta, da promptitudine! Dacă s-ar sesiza de tot ce apare în „cunoscutul săptămînal etc.”, procuratura ar sîll tribunalele să lucreze 24 de ore din 24, inclusiv sîmbăta, duminica și în zilele de sîrbătoare. Noroc că procuratura nu primește sesizări și din „o anumită parte a presei”. Cele 24 de ore n-ar ajunge. Nu ne putem abține să ne încercăm șansa și să servim și noi o sesizare pe tavă. Tot de nivel prezidențial. Semnalăm apariția în *România Mare* (nici o legătură cu „săptămînalul naționalist etc.”) a unui injurios text al dlui C.V. Tudor în care dl. Ion Iliescu este făcut bețiv ordinar și acuzat că, în loc să se ocupe de treburile țării, trage zilnic la mîsea o sticlă înțreagă de whisky (numărul din 13 sept. 1991). Așteptăm cu mult înțeles procesul, și... achitarea. Dacă-l bal, bal să fie! ● Vrem să precizăm de la început că: 1) noi cităm cuvintele dlui senator Gh. Dumitrașcu din *FRAIERUL ROMÂN* (nr. 28), 2) nu facem nici o legătură între titlul revistei și dl. senator și 3) nu ne luăm răspunderea pentru cum citează dl. senator pe colegul său actual de senat și pe fostul nostru coleg de literatură, dl. Romulus Vulpescu. Precizarea se impune, pentru că dl. Dumitrașcu ne-a mai trimis o scrisoare de protest și nu dorim să-l punem din nou la cheltuleli, mai ales că tariful poștal s-a scumpit. Și acum, citatul: „O să mă vezi mine (24 oct., n. red.) și pe mine, și pe Vulpescu la tribună.

Vulpescu nu le oferă unguirilor decît două alternative: ori spînzurați, ori dați la rotisor”. Atragem respectuos atenția dlui senator că dl. Vulpescu le oferă unguirilor o alternativă, nicidecum două, și că aceasta nu ni se pare a fi tocmai... parlamentară. Dar noi n-avem experiența parlamentară a dlui Dumitrașcu, așa că nu putem ști dacă nu cumva rotisorul și spînzurătoarea sînt lucruri obișnuite în forul cu pricina. N-am vrea să fim luați drept naivi. Cît despre unguiri, chiar că n-au de ales! ● O notă din pagina întâi a CUVÎNTULUI (nr. 44) are supratitlul *Senzațional*. O citim de două ori și nu înțelegem senzaționalul. Nici măcar ce vrea să spună. Singurul lucru care ne este complet clar este că accentul ascuțit de pe silaba a doua a numelui dlui Mitterrand n-are nici o rațiune (gramaticală, prezidențială etc.) de a fi. ● Senzațională, în schimb, a-cestă notă de la *Rubrica Mondenă* a revistei: „Dl. E. Barbu a putut fi zărit acum vreo două săptămîni intrînd cu totul surprinzător în librăria M. Sadoveanu și cumpărînd în mod neașteptat cărți. Se pregătește un nou *Incognito*?” ● În nr. 10 al UNIVERSULUI CĂRȚII, dna Smaranda Cosmin reamintește cîteva cazuri flagrante de încălcări a copyright-ului prin editarea ilicită de traduceri (uneori, în condiții tipografice mizerabile). Directorul editurii Sphynx, dl. Vasile Rebreanu, patronează consecvent astfel de acțiuni neonestе: o carte de Dürrenmatt și alta de Llosa au făcut obiectul pirateriei. Tot așa, dl. Vincentiu Grigoreșcu, directorul editurii Glykon, reia traducerea de la Meridiane a romanului *Papillon*. Ceea ce este și mai rău este că nici un protest, nici chiar al Ministerului Culturii, n-a avut ecou. Pirații își vîd de treabă mai departe. ● Într-o anchetă a aceleiași reviste, dl. Dan Zamfirescu e de următoarea părere: „Cultura este un aranj al comunismului. Doar într-un astfel de regim ea este un bun de masă [...] Sîntem victimele unei conspirații mondiale”. Aferim! ● Citim în *ALTERNATIVE* (nr. 15—16) un scurt articol al dlui Valeriu Cristea, intitulat *Proceausismul și opoziția*. Sînt trei idei în articol. Prima este aceea că apăsînd pe ideea vinovăției sistemului comunist, opoziția „arhîdemocratică” actuală ar fi determinat o minimalizare a rolului nefast al lui Ceaușescu. A doua: cauza acestui accent greșit plasat ar fi dorința unor intelectuali care au sprijinit regimul ceaușist „pe linia naționalismului exacerbant promovată de acesta” de a se disculpa prin disculparea (fie și parțială) a lui Ceaușescu. Exemplul adus în sprijin pentru ideea din urmă e cel puțin ciudat: „Dl. Paler a întredeschis ușa pe care s-a strecurat dl. C.V. Tudor”. S-ar înțelege că dl. Paler e naționalistul care... A treia idee o redăm integral: „Dar, chiar și în momentul de față, opoziția contribuie la îmbunătățirea imaginii lui Ceaușescu. Criticînd cu o vîrbă violentă actualul regim, înnegriindu-l cu orice prilej (de exemplu, cu prilejul venirii minerilor! — *Cronicar*), ea absolvă în aceeași măsură (observați echilibrul balanței! — *Cronicar*) vechiul regim. Răii răilor fiind Iliescu și Roman (articolul datează probabil de dinaintea schimbării premierului — *Cronicar*), Ceaușescu devine aproape bun” (logica argumentării ne scapă — *Cronicar*). De aici, opoziția s-ar cuveni să tragă concluzia că a critica pe Iliescu este totuna cu a fi proceausist și că, dacă vrem să ne dovedim anticeausismul, ar fi necesar să cîntăm niscari osanale președintelui actual. Vine și asta, domnule Cristea, aveți puținică răbdare!

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10, interloare 1001, 1230). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu. C. Joia (interior 1736). Art: Valentin Silvestru, Eugenia Voădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)